

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС

МОНОГРАФІЯ

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС

М О Н О Г Р А Ф І Я

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС — автопортрет.

VASYL PEREBYJNIS — autoportrait.

Vasyl PEREBYJNIS

HIS LIFE AND PAINTINGS

AUTHOR'S OWN PUBLICATION

LONDON

1963

Василь ПЕРЕБИЙНІС

ЖИТТЯ І ТВОРЧА ПРАЦЯ

ВЛАСНИМ НАКЛАДОМ

ЛОНДОН

1963

Передрук дозволений за поданням джерела.

Тираж 1000 примірників.

Ціна книжки 15 шилінгів.

*Художнє оформлення обкладинки і гербу Волині артиста-графіка проф. Р.
Лісавського, фотографічна репродукція картин — Г. Кашка.*

---

*Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Ltd.,
200 Liverpool Road, London, N.1.*

УКРАЇНІ
І МОЇЙ ДРУЖИНІ ТЕТЯНІ ІВАНІВНІ ПЕРЕВІЙНІС
присвячую

Цією дорогою дякую всім
авторам статей і всім тим, які
причинилися до випуску цієї книжки.

Ця книга — це документально історичний
та художній альманах про життя й творчість
українського артиста-маляра.

З М І С Т

	Стор.
Від автора	13
Замість прологу	15
Передмова в англійській мові І. Ковалю	20
Князь І. Токаржевський: СЕЛО ПЕРЕБИЙНОСИ	21
Князь І. Токаржевський: КАМПБЕЛІ	32
КАМПБЕЛІ АРґАДСЬКИЙ	33
В. Перебийніс: СЕЛО ПЕРЕБИЙНОСИ	34
Герб Волині	46
Тетяна Перебийніс: ВОЛИНЬ (вірш)	47
Михайло Кошук: ЗДОРОВЕ ЗЕРНО (вірш)	48
Микола Верес: ВОРЦЯМ-ГЕРОЯМ (вірш)	49
В. Перебийніс: КРАКІВСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ	51
Р. Турин: В. ПЕРЕБИЙНІС У ТЕРНОПОЛІ	53
В. Перебийніс: ПАРИЖ	62
Лист Митрополита А. Шептицького	70
Лист дир. Українського Національного Музею у Львові І. Свенціцького до консуляту Речі Посполитої Польської у Парижі	71
П. Луцик: ВИСТАВА ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА	72
І. Свенціцький: ВИСТАВА ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА	74
Лист директора І. Свенціцького	77
В. Перебийніс: БЕРЛІН-ВАЙМАР-ГАННОВЕР	78
Лист І. Свенціцького	80
Лист артиста-малювача Івана Іванця	81
Лист графіка М. Бутовича	82

	<i>Стор.</i>
Лист директора І. Свенціцького	82
І. Твердий: ДЕКІЛЬКА ХВИЛИН В АТЕЛЬЄ МИСТЦЯ ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА	83
Василь Перебийніс у Мюнхені (комунікат)	85
Лист Міністерства Культури УРСР	86
П. Фед.: РОЗМОВА З ВАСИЛЕМ ПЕРЕБИЙНОСОМ	88
Микола Верес: 65-РІЧЧЯ ХУДОЖНИКА	89
М. Нечитайло-Андрієнко: ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС (До 65-ліття з дня народження)	94
Юрій Святомирський: НА ШЛЯХУ МИСТЕЦЬКОЇ ТВОРЧОСТИ	97
І. Твердий: МОНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ	104
Учителі Василя Перебийноса	104
Життя в Парижі	105
Школи, які вів В. Перебийніс	106
Визначні праці	106
Де і коли В. Перебийніс виставляв свої картини	108
Самостійні виставки Василя Перебийноса	109
Преса і художні критики про Василя Перебийноса	110
Музеї, галерії та приватні колекції, в яких знаходяться картини Василя Перебийноса	111
ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ	113
ФОТОГРАФІЇ КАРТИН	115-130

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ репродукованих у книжці

	Стор.
1. Василь Перебийніс — автопортрет	3
2. Василь Перебийніс у 1922-му році	15
3. Сотник Макс Перебийніс	22
4. Максим Кривоніс (портрет)	24
5. Максим Кривоніс (гравюра)	25
6. Бій Кривоноса із графом Потоцьким	26
7. Станкова скульптура — проєкт »Перед боем«	27
8. Полковий марш М. Перебийноса	28
9. Другий польовий марш полка М. Перебийноса	29
10. Кампбелл Аргалський	33
11. Василь Перебийніс як поручник	34
12. Герб Волині	46
13. Родинна фотографія Перебийносів	47
14. Шкіди кулісів й одягів до опери »Чорноморці«	78
15. Костюм Явдохи з опери »Чорноморці«	79
16. Василь і Тетяна Перебийноси в ательє	90
17. Тетяна й Василь Перебийноси, поет М. Верес, сот. М. Чорний ...	91
18. Василь Перебийніс у себе в студії	92
19. Василь Перебийніс і графік проф. Р. Лісовський	93
20. Подруга »Чорної Мадонни«	94
21. Конструктивно-кубістичні костюми до »Чорної Мадонни«	95
22. Проф. д-р А. Лукіяненко (портрет)	113
23. Тетяна Перебийніс у народньому строї	117

	Стор.
24. Тетяна Перебийніс за працею	118
25. Кріс Терлецький (портрет)	119
26. Українське село на Волині	120
27. Розбита каплиця (пейзаж)	121
28. Голланд парк (пейзаж)	122
29. Голланд парк (пейзаж)	123
30. Українка з Волині	124
31. Св. Архистратиг Михаїл (композиція)	125
32. Чорт з атомною бомбою	126
33. Квіти	127
34. Голланд парк (пейзаж)	128
35. Околиці м. Ковентрі (пейзаж)	129
36. Афіша для концерту В. Ємця	130

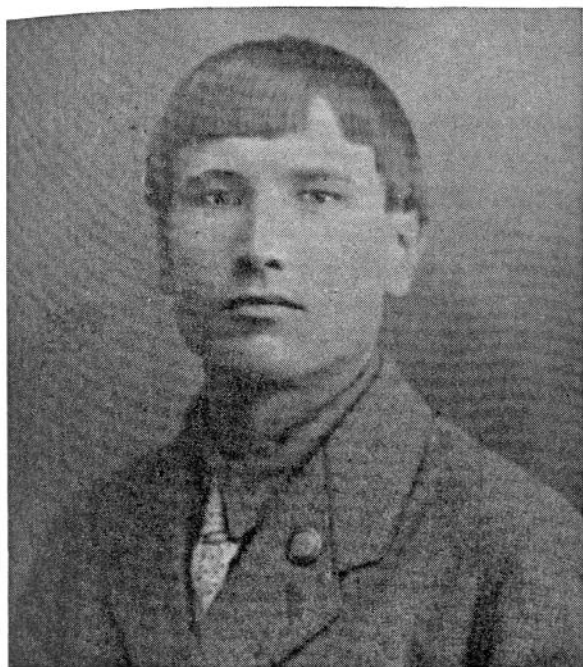
ВІД АВТОРА

Пропонована читачам книжка являється збірником біографічних даних, різnorodних статей, листування та монографічного матеріалу. Все це, разом узятє, в майбутньому може послужити достатнім джерелом для котрогось із мистецьких істориків, який, можливо, вважатиме за доцільне написати про мене монографію у ширшому масштабі. Але покищо, оскільки таких фахівців, здатних це зробити на еміграції, немає, я вирішив цю книжку видати на власні кошти.

При цьому хочу зазначити, що зібраний у ній матеріал — це лише частина написаного про мене українцями. Якби ж зібрати все те, що писали французи, німці, поляки і чехи, то вийшов би другий такого ж розміру альманах.

Василь ПЕРЕБИЙНІС

ЗАМІСТЬ ПРОЛОГУ

Василь Перебийніс у 1922 р.
(Студент Академії — Краків)

*Vasyl Perebyjnis in 1922. as student
in the Academy of Art in Krakow.*

Коли читач, перегорнувши останню сторінку цієї книжки, скінчить своє читання і почне аналізувати загальний зміст, то мимоволі задумається, може навіть буде дивуватися, що при такому порівнююче невеликому обсязі вона є доволі оригінальним конгломератом багатьох відмінних від себе чинників. У ній знаходимо суто історичний матеріал, знайомимось з цікавими подробицями давно минулих літ, зустрічаємо дані автобіографічного, біографічного й інших ха-

рактів. Створюється уява, що вона — це своєрідний альманах, базований на літературно-документальних первниках. Може й так, але цей збірник являє собою логічну цілість і з'єднує окремі його

складові кільця в суцільний ланцюг власне тим, що подає широкий, добре виведений і всеохоплюючий образ постаті В. Перебийноса в світлі історичних подій, фактів та документів, представляючи її в аспекті цілої епохи.

Цікава ця постать, характерна, маркантна, але глибоко індивідуальна. Нею цікавилися історики, про неї багато говорили й писали критики, мистці, літератори й поети, характеризуючи її кожний зі своєї точки зору, деякі риси виявляють нам долучені копії приватних листів — решту В. Перебийніс оповідає про себе сам. Він робить це безпосередньо й просто, без високопарних фраз і зайвого патосу, без будь-якої тенденційності до привласнення собі звання письменника, підкреслюючи на початку, що таких претенсій у собі не збирається рости. Навпаки, він заявляє, що йому, як маляреві, важко тримати в руках перо і займатися літературною працею, ще важче укомплектувати зібраний у книжці матеріал та подати його в такій формі, в якій подав би літературний спеціаліст. Тому В. Перебийніс цілковито усвідомлює собі те, що його книжка може мати багато недотягнень, але не матиме найменших аспірацій до того, щоб називатися мистецьким художнім твором.

Вона ним і не є, вона не белетристика, не пригодницький роман і не любовна історія, вона — це висвітлення життєвого шляху автора, шляху творчого, довгого і мальовничого, але, водночас, надмірно тернистого і важкого, рясно встеленого незлічними перешкодами й труднощами, які чомусь завжди невмолимо позначають шлях кожного мистця. І В. Перебийніс його подає, змальовує досить докладно й детально, вважаючи, що «краще залишити спогади, які відбігатимуть далеко від досконалого опрацювання, ніж цілковиту пустку». Однак, перше ніж розпочати хронологічний біг цих спогадів, книжка в коротких рисах накреслює історію Перебийносового роду, і вже перші її сторінки переносять читача на Волинь — колиску самого В. Перебийноса та місце віковичного осідку його далеких попередників. І плывуть вони, героїчні панорами вкритих сивизною віків, загрозливих блискавками й громами, коли в степах України дзвеніли гостролезі шаблі, коли козацькі списи скородили ворожі ребра, коли рясно лилася своя і чужа кров, коли вітер проносив українськими роздоллями зазивний клич славного Перебийносового предка Максима Кривоноса.

В. Перебийніс зазначає, що його рід характеризувався великою войовничістю, мав постійне замилювання до військової справи і дав Україні цілий ряд завзятих вояків-оборонців, бунтарно-свободолюбна вдача яких виключала можливість покори будь-якому ворогові. А раз так, то й сам він був гідним і послідовним нащадком своїх лицарських предків, коли в часі Визвольних Змагань, безпосередньо зі студентської лави, пішов добровольцем до лав української армії. Він пішов захищати рідні землі від російської комуно-большевицької навали, як зарівно проти добр. армії ген. Денікіна, але, крім поривного стремління до боротьби, поніс крізь вогонь і дим ще одну шляхетну прикмету своєї особистості — безбережну любов до мистецтва, до малярської професії. І виявилось, що в роді Перебийносів були не лише професійні вояки і хлібороби, або священики й учені. Останнім його нащадком став артист-маляр.

Бо коли на раменах уже не було похідної шинелі, а в руках рушниці, та душевна струна, яка весь час бриніла неугавно й лунко, задзвеніла ще голосніше, ще вимогливіше покликала до чину, до шукань, до творчого зриву. На її владний поклик В. Перебийніс помандрував у широкий світ, залишивши з глибоким смутком-жалем улюблені дніпрові лимани, знадливий шелест прибережних очеретів, велич золотoverхих бань і розливну повінь київських каштанів. Помандрував, щоб на вигнанні, під його холодним небом, у відблиску байдужих чужинецьких зірок, шукати втрачені привітність і теплоту Чумацького Шляху...

А тоді й почалося. Краківські плянти, стрімкі празькі кручі, венеційські канали з гондольерами, віденські парки, римські амфітеатри, похила вежа в Пізі, гарячий пісок вентемілійського пляжу, віллі Рів'єри й Ніцци, бульвари Парижу і широкі перспективи суворого Берліну — все це стало невпинним виром, якимсь монтажним чудернацьким фільмом, повним нових емоцій, калейдоскопічних вражень, спостережень і переживань. В. Перебийніс перетяв уздовж і впоперек майже цілу Європу, відміряв багато кілометрів, ще більше побачив, пережив і відчув. Минали дні і ночі, тижні, місяці, танули у зоряних просторах всесвіту роки, але не зникали безслідно: в Перебийносівій душі вони лишали свою печать, глибоку борозну того незгладного, що зветься життєвим досвідом. А це власне, з бігом часу, перетворило Перебийноса в якусь універсальну »ходячу енциклопедію«. Він

пам'ятає всі дати, знайомий з усіма видатними особами останнього п'ятидесятиріччя, приятелював із багатьма різнонаціональними мистцями, режисерами, критиками, артистами, художниками, скульпторами й поетами, знає докладно тло кожної події і приймаючих у ній участь дійових осіб, про кожну з них може розказати цікаву історію, чи виявити ближче незнані подробиці. Спробуйте побути в його товаристві бодай годину і побачите, що це правда, переконаєтеся самі.

В. Перебийніс повільно зближається до сімдесятки. Позаду залишилися майже сімдесят квітучих весн, жарких літ, золотих осеней, сніжистих зим. Позаду тисячі кілометрів доріг, лабіринт химерно переплечених примхливою долею мандрівних стежок, безбережистий розгін чужинних обріїв. І сьогодні, коли він блукає вічно рухливими магістралями столиці гордовитого Альбіону, коли сидить на Вікторія Енбейкменті, замріяно вдивляючись у каламутні хвилі плюскотливої Темзи, перед його очима встають вічно живі образи давноминутих літ, прудкобіжних, буйночолых і знадливых — тих літ, які вже не вернуться ніколи. Він пригадує прожиті і віддалені, пригадує як дивну байку, як неповторний сон, переживаючи його поновно. І тоді крики довкільних мев переносять його в інший світ, у дні молодости, а важкі вали Темзи здаються йому ажурно-голубими хвилями Дунаю, замріяної Влтави, вічно грайливої Сени, швидкотечної Висли, срібно-сивими бурунами заобрійного Дніпра-Славути.

Багато років проминуло, але В. Перебийніс не відчуває себе старим. Він ще повний сил, енергії, творчих бажань, він має цілу низку рвйних думок, помислів та ідей — він працює далі. В його ательє панує взірцевий порядок, відчувається атмосфера комфорту й артизму, мистецької таємничості, поглиблювана характерно-солодкавим запахом фарб. Під стінами стоси акуратно складених картин, портретів, пейзажів, шкідців, створених давніше, а на мольбертах натягнені закриті покривалами полотна. Це — твори, над якими мистець працює тепер, малюючи, доповнюючи і викінчуючи. А за вікном, у маленькому охайному садочку, яснять до сонця яскравожовті диски розкішних соняшників, зеленіє шовковистий моріжок, усміхаються грайливо грона струнких пишновидих мальв. Коли подивитися на них, неодмінно ввижатиметься частинка далекої України, її принадно-мальовничий фрагмент.

В. Перебийніс любить природу, а в найбільшій мірі — квіти, ті, які давно колись розцвітали в київських парках, на краківських плянтах, обабіч кожної алеї паризьких Єлісейських полів та в Бульонському лісі, які сьогодні цвітуть у лондонському К'ю Гарденс. І він малює їх, малює залюбки, віддзеркалюючи у відтінках ніжних пелюсток ті барви мистецької палітри, яку проніс зі собою по довгій трасі Київ—Краків—Париж—Лондон.

Недаремно В. Перебийніс підкреслює, що з усіх міст Європи, в яких йому доводилося бувати, він у найбільшій мірі любить власне Київ, Краків і Париж. Це цілком зрозуміле і закономірне, бо зроджений Почаївською Лаврою у Перебийносівій душі нахил розвивали Печерська Лавра і Софія, кристалізував древній Вавель і довершував Нотрдам. Кажучи іншими словами, Почаїв дав мистцеві перший імпульс до того, щоб узяти в руки пензель, Київ надав рухам пензля певности, Краків зробив ці рухи ще певнішими, а Париж удосконалив їх під кожним оглядом. Лондоніві не лишилося додати нічого, бо фарби на палітрі були вже дібрані, а комбінація їх викінчена.

І тепер, працюючи над новими творами, В. Перебийніс бере з цієї палітри холодну мертвоту фарб, щоб упевненим рухом надати їм теплоти й ніжности, оживити їх на полотнах своїх креацій, тих мистецьких творів, які вийшли з-під його вправного пензля, розійшлись по світі і зарекомендували його всім як українського артиста-майлара. Ставши ним, В. Перебийніс пройшов довгий життєвий шлях, простував цим шляхом упродовж багатьох років невідступно й гордо, ішов, не оглядаючись, і мужньо поборюючи все, працював наполегливо й уперто, шукав, дерзав і творив для України, щоб сьогодні дати всьому прожитому, перебутому, осягненому та здобутому вичерпний огляд у цій скомпонованій самим життям книжці.

PREFACE

When one gets to the end of this book he will look back and analyze the whole book, and think how such a small book can contain such original ideas. In it we find plenty of historical facts, which seem to take us back about 400 years ago into the dim past.

Vasil Perebyjnis has a very strong character, with a lot of self-will and is deeply individual. Much has been said and written about this man. Many critics have been deeply astounded about his life.

This book is no marvellous art, it has not the romance or the love stories, but it tells us the life of the author, which has been a long one, full of hardships, and sometimes bitter one.

Before the actual biography of the author, there is a short history of his ancestors. V. Perebyjnis was born in the same place as his Cossack ancestors in a north-west part of Ukraine called Volyn.

Mr. V. Perebyjnis notes that, always in his ancestors there has been a linking to the army to defend their lovely country from bitter foes, and this also shows up in the author. When Ukraine was fighting for its freedom in 1918 to 1921, this young student of art went to fight for his country's freedom and its glorious past.

In the line of the Perebyjnis family tree there have been all kind of professions, and the last of this ancient line is V. Perebyjnis who chose to be an artist, and this profession which he chose led him over all Europe. With great sadness, he left his native country, the Dnipro, the golden roof-tops of Kiev's churches, in search of fame as an artist painter.

Kracow, Venice, Rome, Piza, the Riviera, Paris, and Berlin, have all known V. Perebyjnis as an artist, and having travelled, over most of Europe, it has turned him into a "walking encyclopedia", he has made friends with lots of famous people during the last 50 years.

Mr. V. Perebyjnis is nearly 70 years old and behind him has left a hard and bitter life, and has learnt about different customs of many countries, but when he sit down he always remembers the customs of his native country, the blue Dnipro and all he loved about Ukraine.

Quite a few years have past but Mr. V. Perebyjnis never feels himself old, he is full of energy, and new ideas, and still carries on working in his studio, which is full of pictures: landscapes, portraits and sketches. Through a little window of his studio he can see his garden, which reminds the author of Ukraine, tall thin sun-flowers and flowers of every sort and colour, all remind the author of his birthplace.

Mr. V. Perebyjnis is now a master artist painter, has had a long hard road, but has never squirmed hard work, and is stubborn to the end, and his life long experiences, he passes on to the reader of this book.

Translated from Ukrainian by *Mr. Ihor KOWAL*

СЕЛО ПЕРЕБИЙНОСИ

У глухому куті волинської землі, там, де рівнина підноситься помалу на подільську височінь, у колишньому Староконстантинівському повіті, біля селища Великі Зозулинці, лежить село Перебийноси. Село невелике, але давнє. Початків його треба шукати ще у XVII-му столітті, про що свідчить кам'яна плита біля та-мошнього панського двора, положена на могилі першого власника Перебийносів славнозвісного полковника Війська Запорізького Максима Кривоноса-Перебийноса.

Вся ця частина Волині в минулому належала до маєтків князів Острозьких і Заславських, і коли там у тому часі появляються окремі посідачі якихось маєтностей, то це майже напевно люди, які були близько з життям вищеназваних князів зв'язані. Як відомо, князі Острозькі відігравали на Волині величезну роль, не тільки завдяки їхнім розlegлим посіlostям, які потім перейшли до їх найближчої рідні — князів Заславських. Вони займалися також формуванням великого придворного війська, а це військо, коли була потреба, виступало в обороні краю, ішло на війну. На чолі такого війська стояли не раз дуже видатні військові спеціалісти як, наприклад, у XVI-му столітті відомий Новодворський, який, хоч поляк із походження, був досить близько з Україною зв'язаний. Крім українців, у княжому війську служило багато чужинців, бо князі Острозькі й Заславські часто потребували їх для ознайомлювання місцевого вояцтва зі залізною технікою, тактикою і стратегією боїв.

Таким старшинам свого війська князі Острозькі не раз виділяли і дарували більші чи менші земельні маєтки, на яких ці

старшини осідали, змінивши свої чужинецькі прізвища, називали себе по-місцевому і ставали основоположниками українських родів. Так, донедавна ще, під Староконстантиновом, були пани Мудузен, нащадки еспанця з князівського війська, якому вдалося

Сотник Макс Перебийніс,
пізніший полковник
повстань Б. Хмельницького (1648 р.)
за гравюрою міських бібліотек
міст Ваймару і Ляйпцігу.

*Captain Max Perebyjnis, later
Colonel in B. Khmelnytsky's
Cossack Army during the "Wars
of Ukrainian Liberation" in 1648.*

вислужити собі надання маєтностей. Якимсь чином і Максим Кривоніс дістав один із маєтків князя Острозького, хоч мій дід ніколи не згадував про те, що він служив у його війську, про яке зазначалося вище. По походженні Кривоніс був шотландцем, бо дуже велике число шотландців служило на континенті у гвардіях при королівських дворах і, особливо, в дуже цінних на ті часи відділах стрільців. Шотландці відзначалися надзвичайною вправою в стрілянні з мушкета, чи по-старому з лука, і тому їх залюбки брали до війська, щоб вони наукою і прикладом його вишколювали. Під час так званої тридцятилітньої війни велика кількість шотландців

служила в цісарському війську, до якого з усіх кінців світу скеровувалися католики для приймання активної участі в боротьбі проти протестантів.

Тодішні шотландці були дуже порізані між собою у релігійному відношенні і взаємно себе поборювали. Тому особливо тяжко приходилося тим католикам, які залишилися вірні своїй церкві, бо протестанти, користаючи з опіки короля Якова VI-го, всюди взяли верх. Не раз вони були змушені до масової еміграції. Пам'ятаю, мій дід розказував мені, що родоначальником нашої родини був саме такий шотляндець-католик. Він бився в армії німецького цісаря, де й познайомився з українцями, які теж у

ній служили, і з ними переїхав на Волинь. Там він оселився, там осів на селі, там його Кривоносом прозвали, хоч він сам себе волів називати Перебийносом, беручи це прізвисько від тих носів, що поперебивав, і достосовуючи його до свого кривого носа.

Правдоподібність дідового оповідання дуже можлива, бо є докази, що власне у тому часі католики зазнавали переслідувань у Шотляндії, Франції і Німеччині, звідки в інші місця переїхало багато шотляндських родин. А що шотляндець міг у цісарському війську зустріти українців і з ними заприятелювати — це теж можливе, бо в ті часи у Німеччині служив цілий український корпус, названий від імені свого організатора і вождя Лисовського — лисовниками. Ці козаки так були вславилися у боях, що багато різних хоробрих лицарів і великих панів позаписувалося до корпусу, особливо тоді, коли його вождем, після Лисовського, став Зигмонт Карло Радзивіл, малтійський лицар, відомий своїми відвагою і військовим талантом, який через свою матір княгиню Вишневецьку був із Волинню і її шляхтою у міцних зв'язках.

Згідно з нашою родословною, як говорив мені мій дід, Максим Кривоніс походив зі старого шляхетського роду Кампбеллів, який і досі, як розроджений клан, існує в Шотляндії та Англії, і до якого належать князі Аргайлські, Маркіян Кінтайрські, графи Браделбанські і Кавдорські та барони Блишвудські, Гленавські і Лоудонські.

Про походження шотляндських Кампбеллів, які писалися по-латинському «де Кампобеллі» або по-французькому «де Беанчампо», що означає «з кращого поля» чи «з кращого поля бою», складалися різні легенди. Історики виводили їх від нормадського лицаря, який із французької Нормандії переїхав до Шотляндії і там заснував цей рід. Це мало бути в далекому середньовіччі, коли до нас прибули нормандські сікпичі з Лоегом, Дарем і Святославом на чолі, здобули собі славу й осіли на українських землях, закладаючи роди, які існують і досі. Однак, перед тим, як прибути до французької Нормандії, а потім до Шотляндії, ще в своїй скандинавській Орабарг-батьківщині давні предки Кампбеллів були вже добре відомою родиною, генеалогію якої історики доводять аж до 400 років після Христа.

Але, навіть залишивши на боці легенди і непевні історичні висновки, знаємо напевно, що вже у XIII-му столітті шотляндські

Кампбелли були могутньою великопанською родиною, спорідненою із королівською династією. На протязі віків багато галуззя Кампбеллів розбіглося по світі, і якраз під час тридцятилітньої війни одна гілка Кампбеллів Лоудонських (Кампбелл оф Лоудон) осіла в сьогоднішній Латвії і служила потім у царському війську, а до неї належав знаменитий фельдмаршал Гедеон Ершап оф Лоудон, який навіть Фрідеріка II-го пруського побив і переміг. Першим до Німеччини, а потім до балтійських країн, приїхав Матвій Кампбелл із Лоудону, після якого прибули ще й інші члени того роду, до якого належав і Максим Кривоніс.

Максим Кривоніс (портрет)
Козацький полковник.

*M. Kryvonis (portrait) as Cossack Colonel.
Reproduced from a Polish drawing of those days.*

Не зважаючи на те, що особою Максима Кривоноса займалися і наші й чужинецькі історики, про нього, на жаль, лишилося дуже мало відомостей. Сучасне німецьке періодичне видання «Театрум Европеум» у надрукованій в ньому статті «Ґрунтовна і нова реляція нового козацького повстання» (частина остання, шоста), на стор. 7-ій пише таке: «Генерал-майор Кривоніс із шотляндського роду, з кривим носом, був також дуже знаний поміж козаками як зрівноважений вояк».

Польський історик Ф. Равіта-Ґавроньскі у своїй праці про Хмельницького, ка-

же, що під час розгрому польського війська під Пилявцями

Максим Кривоніс був актуальним обозним, тобто найвищим після гетьмана військовим достойником, і характеризує його як одного з тих, які були проти будь-яких уступок при переговорах із польськими представниками. Врешті, на підставі сучасного рукопису, переховуваного в музеї князів Чарторийських у Кракові, каже, що недалеко від Староконстантинова мав місце бій відділу коронного хорунжого з двотисячним козацьким загonom, у якому загинув Максим Кривоніс (Фр. Равіта-Гавронські — «Хмельницькі», том II-й, стор. 314).

Розказував мені дід, що Максим Кривоніс був разом із Хмельницьким у Франції, але цілковитої певності у цьому немає. Звідки ця версія пішла — встановити важко, але вона так вийнятковно подобалася, що її повторюється без ніякого документального доказу. Одно, одначе, може вважатися за певне, що Максим був дуже близько зв'язаний із Хмельницьким, при чому їх єднала не лише політично-військова співпраця у великих подіях 1648 року, але й стара особиста приязнь.

Максим Кривоніс — гравюра.
Це, мабуть, карикатура козацького
полковника, зненавидженого
польською шляхтою.
Max Krivonis — drawing.

Most probably a caricature
of the Cossack Colonel hated
by the Polish Noblemen.

Осівши на Волині, Максим узяв собі за жінку панну з української шляхетської родини Вовків, хоч він, як зазначає у своїй розвідці доктор С. Томашівський («Неділя», ч. 39, стор. 2-га, Львів, 1911 р.) на підставі тогочасних джерел, ненавидів однаково і польських і українських шляхтичів. Не довелося, одначе, Максимові хазяйнувати довго в селі, бо якесь непорозуміння з поляками примусило його кинути все і податися на Запоріжжя, звідки він повернувся на Волинь у 1648 році, ганяючись за князем Яремою Вишневецьким і вступаючи з ним у

тяжкі бої під Махнівкою, Полонним і Староконстантиновом. Відомий Максим також із кривавого здобуття Крем'янця і Бару та облоги Кам'янця-Подільського, з-під якого, в зв'язку з облогою Збаражу та Збаразьким миром 1649 року, мусів відступити.

Деякі наші історики кажуть, що Максим Кривоніс здобув Збараж, але, властиво, Збараж ніколи здобутий не був, бо його зайняв підступний король Казимір. Оточений, однак, із усіх боків, король був змушений розпочати переговори, які закінчилися відомим Зборівським договором, що став великою перемогою, бо,

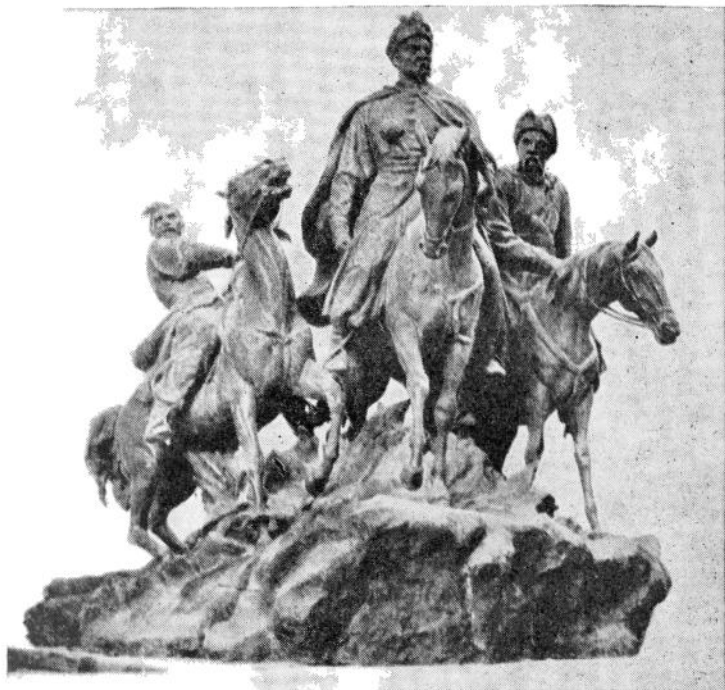

БІЙ КРИВОНОСА ІЗ ГРАФОМ ПОТОЦЬКИМ
Картина художника Самокіша.

M. KRYVONIS' BATTLE WITH COUNT POTOCKY
as painted by Samokysh.

згідно з ним, польська держава вперше визнавала юридичну окремішність українських земель, хоч по суті справи не окреслювала формальних кордонів України, ані не виготовляла якихось окремих державних форм. Немає нічого дивного в тім, що Максим Кривоніс був завжди проти переговорів чи договорів із польською державою перед цілковитим усамотійненням України, коли вони давали лише половинчастий результат. Про цю безкомпромісність Максима згадує у своїй трилогії «Огнем і мечем» Г. Сенкевіч, називаючи його «страшліви Кривонос».

Фр. Равіта-Гавронські цитує донесення Снятовського, королівського посла до Хмельницького в часі війни у 1648 році, в якому говориться, що Кривоніс був проти відтягнення війська з-під Львова і Замостя, а, навпаки, настоював на поширенні окупації

Станкова скульптура — проект «ПЕРЕД БОЄМ»
Гетьман Б. Хмельницький, полк. І. Богун і полк. М. Кривоніс
у виконанні київських скульпторів А. Білостоцького
і О. Супруна у 1954 р.

Sculpture "BEFORE THE BATTLE"
Hetman B. Khmelnytsky, I. Bohun and Maxim Kryvonis.
The work of Kyivan Sculptors A. Bilostotsky
and O. Suprun in 1954.

польських земель українськими арміями далі на захід і північ. Одначе, завжди шукаючи угоди і можливості порозуміння, Хмельницький відступив, потім через це мусів починати війну знову, закінчив її перемогою під Пилявцями і Зборівським договором, а після цього пішов до Києва святкувати свій тріумф. Правда, перемога була велика. У Києві його вітали як українського визволителя народні маси, а духовенство вбачало у ньому

Богом даного самодержця. Проте тривким усе це не було, бо українську державу Хмельницький мусів будувати з великими труднощами, борючись на дуже м'якому і хисткому ґрунті. Треба

30.

7. ГЕЙНЕ ДИВУЙТЕ, ДОБРІ ЛЮДЕ

ЗМІСТНИЧЧИНА 1648-49 р.

Зап. Н. Куліш
в дуботві на Чигиринщині.

Повірною ходою.

Генерал *Segno*
Гей, по дивуй — то, добри — ї — ї — ї.

Тенор *tutti*
же на вигра — ї — ні по уста, ласі Там же

Баси
да — мо — ви, під со — ро — ко — з, — що посте — жи —

хві — пре — на — ласі Там же да — мо — ви,

під со — ро — ко — з, — що посте — жи — ми — ми —

на — да.

А Поробушніє подить на много,
Сікост мозаїв з особні
Губає ночем голоси з плечі.
А ронту топить водю.

Ой, ниніє, даші, води з каліні,
Води золотіні,

Полковий марш М. Перебийкоса
«Гей, не дивуйте, добрії люди» (1648-49 рр.)

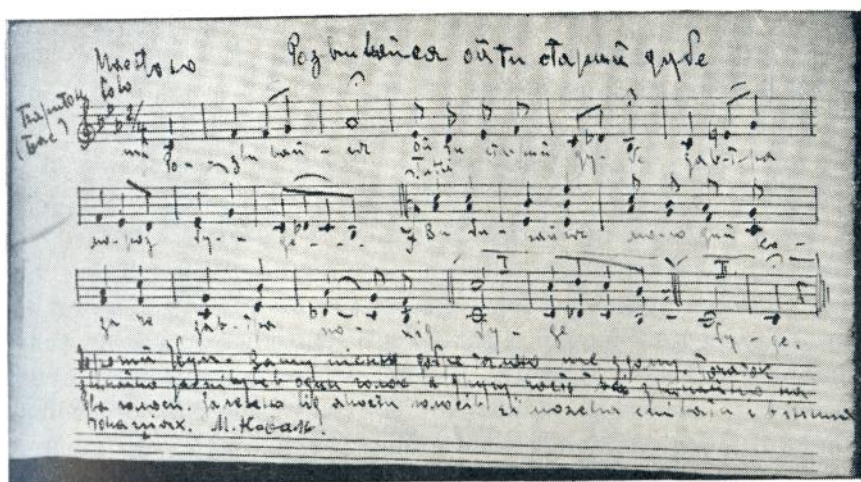
The Regimental march of the M. Perebyjnis Regiment.
 "Dont be surprised, o good people!" (1648-49)

дивуватися, що за десять років гетьманування йому вдалося збудувати цю державу так міцно, що треба було двохсот років часу і спільних зусиль Польщі, Росії та й наших власних руїників для її повалення. Дійсна національна вартість Хмельницького виявляється власне в тому, що сьогодні кожний українець

знаходить у ньому і його політиці якраз те, що йому подобається, в залежності від його поглядів на безкомпромісовість, демократичність і законодатність.

Родинній легенді про поранення Максима у Львові після відступу з-під Замостя заперечує вістка, що під Пилявцями Кривоніс займав пост генерального обозного, а трудно гадати, щоб це міг бути його син, про якого згадують у 1648 році польські джерела. Вони говорять також і про облогу Кам'янця Максимом у 1649 році та про факт відступу від подільської твердині, у зв'язку з облогою Збаражу і заключенням Зборівського договору.

Другий польовий марш полка М. Перебийноса:
 «РОЗВИВАЙСЯ, ОЙ, ТИ, СТАРИЙ ДУБЕ».

The second regimental march: "DO GROW, OUR OLD OAK TREE."

Після невмирущого ославлення своїми військовими подвигами, своєю політичною самостійністю і кривавим розгромом Бару в 1648 році, Максим зникає з історичного овиду, залишивши по собі пам'ять у віках. Про українсько-польську війну 1648-1649 рр. А. Кашенко в своїй історії каже таке: «Наймилішими народові героями повстання були полковники Війська Запорізького Перебийніс, Нечай і Морозенко — власне ті, яким нарід присвятив найбільше пісень». Одну з них, про Перебийноса, можна й сьогодні почути в Україні:

*Гей, не дивуйтесь, добрії люди,
Що на Вкраїні повстало,
Там за Дашевом, під Сорокою,
Множество ляхів пропало.*

*Там Перебийніс водить не мало —
Сімсот козаків з собою, —
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою.*

Максим Перебийніс мав зі свого подружжя двох синів — Юрія і Романа — та одну дочку, а його нащадки були греко-католиками до другої половини XVIII-го століття, після чого перейшли на православну віру. Про Юрка є відомості, що він іще за життя батька був визначним старшиною Війська Запорізького. Так, наприклад, славнозвісний бій із Яремою Вишневецьким відбувався під проводом молодого Перебийноса, який пізніше в 1660 році, при Юрію Хмельницькому, під Чудновом, був полковником Паволоцького полку. Облогу Кам'янця приписує йому і Сенкевич.

Легенда оповідає, що колись за непослух Хмельницький наказав прикувати Кривоноса до гармати і тримати його в такому стані доти, доки на нього не пересердився. Можливо, що причиною цього була непримиренна ворожість Максима до москалів і союзу з ним, але важко повірити в те, щоб гетьман уживав такі суворі й драстичні засоби по відношенні до свого найближчого співробітника і начальника передової сторожі, того, якому він завдячує перемоги під Жовтими Водами, Княжими Байраками і Корсунем, наказного гетьмана на Лівобережжі та довіреного товариша. В кожному разі, як сам Максим, так і його сини були дуже тісно пов'язані з Військом Запорізьким і участь їх у всіх подіях того часу не підлягає ніяким сумнівам. А припущення, що вищезгадана кара могла бути застосована до його сина Юрія, відповідає згадці про покарання якогось Перебийноса Хмельницьким, що залишилася з 1657 року, тобто вже після смерті Максима. Належить іще згадати, що кошовий отаман Війська Запорізького Низового в роках 1671-1672 Денис Перебийніс також належав до нашої родини.

Його молодший син Роман дожив до часів Полтавського бою, брав у ньому участь і, будучи відтятий від решти війська, не здався у полон, а заховався. Пізніше він одружився із селянкою, через що і нащадки його стали селянами. Максимовим онуком,

відомим після Полтави, за часів гетьмана Орлика, був його співтовариш полковник Юрко Перебийніс, який у 1711 році пішов із гетьманом і татарами боронити Правобережну Україну, знову зайняту скориставшись із існуючого хаосу поляками. Пройшовши Дністер і завівши на Поділлі порядок, він пішов далі на Київщину, щоб під Білою Церквою зустрітися з гетьманом. Але під Погребищем йому перетяв дорогу князь Марцін Антоні Любомірський з великим відділом коронного війська. Зав'язався бій, у якому полковник Перебийніс був переможений і мусів знову повернутися на еміграцію так, як і гетьман Орлик.

Ця еміграція тісно зв'язана з перебуванням короля Карла XII-го, нашого союзника з-під Полтави, в Басарабії і Туреччині. Гетьман довгий час був при королі в Бендерах, потім у Димотиці і, врешті, подався з ним до Швеції, де пробув до 1720 року. Інші емігранти різними дорогами добилися до Ганноверу, як, наприклад, Войнаровський, небіж гетьмана Мазепи, з родиною та полковник Юрій Перебийніс, про якого говорили, що він перебував довгий час у Ганновері для зв'язку між гетьманом Орликом і Запорізькою Січчю.

За гітлерівського режиму в Німеччині мій зв'язок із сл. п. князем Токаржевським не був припинений, хоч він із дружиною мешкав у Римі, а я проживав у Берліні, Ганновері й Ваймарі. Коли в 1945 році альянтські війська зайняли Ваймар, я одержав листа від сл. п. князя Токаржевського, в якому він, між іншим, писав так:

«... Мені пок. В. Липинський розповідав у Відні, коли я був секретарем українського посольства, що в Ляйпцігу й у Ваймарі в міських бібліотеках є гравюри з 30-літньої війни, і між цими гравюрами має бути також і гравюра Макса Кампелла-Перебийноса, пізнішого козацького полковника за Хмельниччини. Попробуйте перевірити чи справді така гравюра зберігається у Ваймарі, а якщо так, тоді прошу ласкаво зробити її світлину, бо така мені потрібна для родоводу Перебийносів».

Не гаючи часу, я почав розшуки. Вправді, бібліотека була в напівзруйнованому стані, але таку гравюру я віднайшов по різних труднощах, і завдяки допомозі поручника Шиманського, уродженця ЗДА, але українського роду, полковий фотограф зробив світлину з цієї гравюри. Напис на гравюрі зроблений олівцем.

Пригадую, що сл. п. князь Токаржевський говорив свого часу, що В. Липинський вважав полк. Перебийноса (Кривоноса) руїником. Можливо, що й тому його постать не є вигідною для українських істориків, і її часто промовчують. Напр., у часах Визвольних Змагань в українській армії не було ані одного полку названого ім. Максима Перебийноса, хоча були полки, названі ім. козацьких полковників з доби Хмельницького. В. П.

Париж, 16. I. 1928 року

Князь І.Токаржевський-Карашевич

КАМПБЕЛЛ

Кампбелли — це славнозвісний шотландський рід, цілий клан, складений із кільканадцятьох сотень окремих родин нормандського походження, найдавніший предок яких прибув із французької Нормандії, завойованої нормандськими вікінгами. З їхніх попередників “de Beauclamp” і “Campabello”, про які вже згадувалося, шотландці зробили “Campbell”. Рід поділився на дуже багато галузів і родин, з яких усі вважаються в Шотландії старошляхетськими, хоч часто знайти зв'язок поміж ними вже не можна. Родовід Кампбеллів сягає далекого середньовіччя, яких 700-800 років після народження Христа, а документи доказують, що, від 1200 року почавши, Кампбелли були вже «великими панамі».

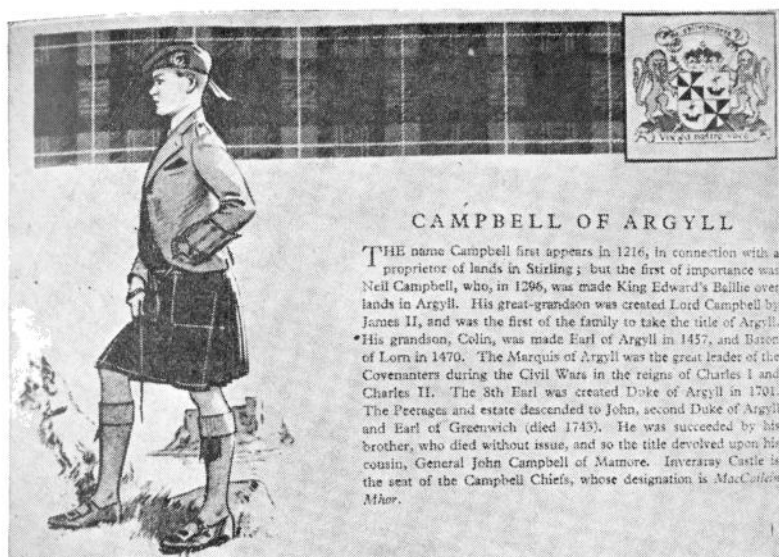
Голова цілого роду Кампбеллів носить титул князя Аргалського (Duke of Argyll), а голови різних галузів мають титули графів, баронів і маркізів та всі засідають у Палаті Лордів. Рід мав у своєму лоні кілька визначних державних і військових мужів та не раз споріднювався з королівськими родинами. Свого часу навіть тітка англійського короля вийшла заміж за князя Аргалського — Кампбелла.

На початку XVII-го століття, після тридцятилітньої війни у Німеччині, зі Шотландії до Східної Європи переїхав Матвій Кампбелл Лоудонський (Campbell of Loudon), який відзначався своїми військовими здібностями, а його нащадки осіли в Курляндії (сьогоднішній Латвії). Один із них перейшов на службу до німецького імператора і, відданий Габсбурзькому родові, став фельдмаршалом, графом і т. д. В Шотландії є ще барони Кампбелли з Лоудону, але за Матвієм подалася й інша його рідня.

РОДИННИЙ ГЕРБ КАМПБЕЛЛІВ

Він являє собою щит, поділений на 4 частини. Перша і четверта з них мають по одному скісному хресті на золотому тлі, а в другій і третій міститься чорний корабель на білому тлі.

КАМПБЕЛЛ АРГАЛСЬКИЙ

Вперше ім'я Кампбелл появилось в 1216 році та було пов'язане з власником земель у графстві Стірлінг. Першим визначним Кампбеллом був Нейл Кампбелл, призначений королем Едвардом в 1296 році земельним баліфом (зверхнім наглядачем) над власностями у графстві Арґайл. Його правнукові король Джеймс II-ий надає титул лорда і він, таким чином, стає першим у роді з лордівським титулом. Його внука Коліна було в 1457 році піднесено до знатности третьої ранги, а в 1470 році йому було надано титул барона Лорну. Маркіз Арґалський стояв на чолі ковенанторів протягом громадянської війни за часів панування Чарлзів I-го і II-го. Восьмий маркіз Арґалський у 1701 році був нобілітований до звання князя Арґалського, а звання нобілітету та всі маєстності перейшли до Джона, другого князя Арґалського і маркіза Грінічу (помер у 1743 році). Титул одідичив його брат, померлий безпотомно, тому цей титул перейшов на його кузина генерала Джона Кампбелла з Мамору. Інверарайський замок є осідком начальників роду Кампбеллів, очеркнення яких є Мак Кейлейн Мгор.

(Переклад із англійського оригіналу, вміщеного вище).

В. Перебийніс

*Василь Перебийніс як поручник
Української Армії Визвольних Змагань 1917-21 рр.*

*Vasyl Perebyjnis as Lieutenant of the Ukrainian
National Army during the Liberation War in 1917-21.*

Історичні дані та опис їх, представлені покійним князем І. Токаржевським-Карашевичем у початковому розділі «Село Перебийно-си», мають два джерела: його власні розвідки і мною поданий матеріал. Така двобічність є причиною того, що в ньому існує певне чергування цих джерел, хронології мого роду та подій, які до неї стосуються. Тепер мені хочеться сказати де-що від себе особисто.

На ганноверському цвинтарі є могили українських емігрантів із давніх часів, а в архівах міста документи, які про цих емігрантів згадують. Ці німецькі міста — старий Гамбург, де перебував Андрій Войнаровський і де його схопили москалі, щоб завезти до Петербургу на суд, а потім вислати в Сибір, і Ганновер, у якому також лишилися представники нашої давньої еміграції,

в наші часи побачили знову українців, так званих »дісплейсід персонс«, вивезених насильно гітлерівською владою на примусові роботи до Німеччини. В ганноверському українському таборі ім. Лисенка перебував і я три роки — з 1945-го по 1947-ий. Там є багато пам'яток українців, їх численні могили й хрести, а в міській бібліотеці — документи і моя картина. Як бачимо, історія повторюється.

Батько мого діда Кирила, Степан оповідав дідові, а дід мені, що мій прадід, власне цей самий Степан, очолював українську делегацію до Наполеона, прийняту ним у Варшаві. Наполеон дуже цікавився українським козацтвом, а доказом його зацікавлення було те, що він всюди возив зі собою книжку Лесюда в її першому виданні, складену спеціально для нього в 35 примірниках. Ця книжка була видана другий раз у 500 примірниках, але сьогодні їх лишилося тільки три, які переховуються в національних бібліотеках Парижу, Рапарсвілю і Кракова. Решту екземплярів російська поліція шукала всюди, познаходила, викупила й спалила. Книжка Лесюда оповідала про те, що якийсь загін кінних козаків прийшов з України під Москву, коли вона вже горіла, а потім повернувся на свої землі без ніяких сутичок. На чолі цього загону був ніхто інший, як мій прадід Степан. За часів походу Наполеона на Москву він задумав підняти в Україні протимосковське повстання і з цією метою zorganizував козацьку ватагу, яка пізніше брала участь у поході армій Наполеона на московську столицю. Донос про це місцевому губернаторові написав якийсь Баль, а коли губернатор, після відвороту Наполеона з-під Москви, повернувся в Україну знову, мій прадід був заарештований і вивезений у Сибір. В дорозі він зустрівся зі своїми товаришами-однодумцями Немировичем, який допомагав йому в організації згаданого загону, Пилипчуком, Денисенком та Сорокою, які також були засуджені »на ссылку«. Характерне те, що, коли Наполеон переїхав із Варшави у Литву, він запитав литовських вельмож, чому не повстає та Волинь, яка в своїх молитвах благала Всевишнього про прихід наполеонівських армій і чекала на нього? Вони відповіли йому так:

— Ти ж на Волинь прислав австрійців, оддавши їм за це Галичину. Невже ж думаєш, що українці повірять у визволення однієї частини українських земель тим, які поневолили другу їх частину? Тому й не повстають. Переказують також, що полков-

ник Деомідов, з походження чужинець на російській службі, наказав спалити село Перебийноси, як також хутори осадників-шотландців, які служили за Максима при гетьмані Богдані Хмельницькому у Війську Запорізькому Низовому. Після спалення села, московська адміністраційна влада оголосила всю землю «казьонною» та частинами розпродала шотландським осадникам, перебуваючим в околиці.

Мої предки переїхали у Заславський повіт, де були наші три села — посаг панни Вовк, яка вийшла заміж за Максима. Вони лежали в сусідстві і називалися Пузирки, Федорівка та Рублянка, являючи собою тільки залишки наших колишніх розлогих маєтків. Дід Кирило тримав Пузирки і Федорівку, а дід Володимир — Рублянку. Останнього, який був нежонатий, за організацію селянських повстань арештувала московська жандармерія під час Кримської кампанії. Після короткої судової розправи, його маєток було skonфісковано, а самого діда позбавлено шляхетських прав та вивезено в Сибір, де він і помер.

Характерною рисою моїх предків була велика прив'язаність до рідлі, одначе, за хліборобською працею, вони не забували про своє козацьке походження, а до москалів ставилися наскрізь вороже. Звідси, напевно, бере початки той переказ із прикуттям Кривоноса до гармати по наказу Хмельницького, про який згадує князь І. Токаржевський-Карашевич. На мою думку, ця версія не відповідає правді, бо, фактично, Максим помер під Замостям, упавши жертвою пощести — тифу або кривавої дезинтерії. Найправдоподібніше до гармати прикували Максимового сина Юрка, якого за непослух було усунено з ближчого оточення гетьмана і призначено командиром полку кінних козаків, стаціонарного на пограниччі Польщі, біля Староконстантинова (так званій козацій лінії-границі).

Не завадить сказати кілька слів про село Перебийноси. Мій дід Кирило родився десь на початку XIX-го століття. Увесь час господарював та був оженений із панною Величківною. Серед своїх дітей плекав українські козацькі традиції. Його сини служили в московській армії і одержали старшинські ступені, бо на це дозволяла їхня освіта, одначе, професійними російськими вояками вони не були і ніхто з них не дістав ранги вище поручника. Хочу також підкреслити те, що моя родина була зарахована до волинської шляхти та внесена у списки до шостої частини так

званої «родословної» книги, до якої записувалися всі старошляхетські родини. В 1905 році, під час революційних заворушень у московській імперії після програної нею з Японією війни, мій дід Кирило поїхав до Житомира, вступив там до шляхетського клубу і в ньому засів зі своїми приятелями до гри в карти.

В клубі були присутні московські високі старшини. Один із них, правдоподібно, генерал Архангельський, підпивши добре, почав насміхатися з «хахлів» і розказувати про них брудні анекдоти. Це облило діда, ніби гарячою водою. Він не стерпів московської зухвалої нахабности і канделябром, що потрапив йому під руку, кинув генералові в голову. Справа опинилася в суді, а дід, як компенсацію за фізичне ушкодження генералового тіла, мусів відступити генералові частину своєї землі, яку той опісля розпродав селянам. Діда витягнув з халеви віце-губернатор, який був по походженню француз.

Після цього дід збіднів, однак жив понад сто років і помер у 1908 році, маючи 105 років. Він відзначався високим ростом, кремезністю та силою, а, як треба було, то міг одним ударом свого п'ястука звалити з ніг навіть найсильнішу людину. Носив довгі козацькі вуса, які власне й стали об'єктом несмачних жартів генерала в житомирському шляхетському клубі, а на старість запустив собі ще й бороду. Був дуже побожний та щоранку молився, звертаючись обличчям до сходячого сонця. Можливо, що це були залишки давніх поганських часів. Коли переїхав зі села Перебийноси до мого батька в село Рублянку, займався виключно пасічництвом та розмножуванням риби в ставках.

Дід Кирило мав трьох синів — найстаршого Петра, мого батька, який господарював, середнього Юхима, по професії інженера, проживаючого в Києві, та наймолодшого Антона. Юхим свою частину землі продав і за виручені від продажу гроші купив банкові акції, які згодом утратили вартість. Через це він потрапив у фінансові клопоти, незабаром після цього виїхав до Америки, де наслідком нещасливого випадку при праці у фабриці стратив життя. Антін був ледащо і гульвіса. Свою частину маєтку він прогуляв і через це знаходився постійно у боргах, одначе, не можна сказати, щоб йому бракувало українського патріотизму. В 1917 році він організував збройний загін, який нараховував понад тисячу осіб, з яким розбив у Антонінах польський відділ, що не визнавав української державної влади в Києві. Комендан-

том тієї польської формації був поручник Яворскі з тих же Антонін. Частина вояків розбитого відділу прорвалася до Польщі, а решта дісталася до польської дивізії Довбур-Мусніцкого. Пізніше мій дядько служив у корпусі отамана Оскілка та в одній із кавалерійських атак знайшов свою смерть, таки на любій Волині.

Мій батько Петро, в наслідок зубожіння, мав дуже важке й ускладнене життя. При нашому дворі московська адміністраційна влада залишила великий город і може 20-30 десятин землі, але господарство було у боргах, які вимагали сплати, сплачувати їх приходилося з труднощами, і ці клопоти загнали батька передчасно в могилу. Він помер у 1909 році, тобто один рік пізніше після смерті діда. Лишившись удовою, моя мати через кілька років передала маєток до розпорядимости брата Антона (мого дядька) під умовою, що поле не може бути продане, а сама переїхала зі мною і братом до села Верхівки, біля Лазучина, Ямпільського повіту, де знаходилося її власне господарство, одержане в посагу від батьків. Там ми прожили аж до революції 1917 року. Старший брат закінчив гімназію в Острозі і після одержання матури виїхав до Петербургу, де вчився у лісовому таксаторському інституті та дістав диплом інженера. В 1914 році був мобілізований до російської армії, в якій перебував світову війну як сотник артилерії.

По першій лінії мого роду залишилися в живих діти мого дядька Юхима і Ганни, але вони, в наслідок умов, у яких перебувають, не є свідомі свого походження. Дядько Антін був жонатий також, але дітей не мав.

Пишучи історію роду Перебийносів, хотів би при цьому сказати кілька слів і про себе. Народившись у волинському селі, в 1917 році я вступив до Української Армії, в лавах якої знаходився до кінця Визвольних Змагань. Мистецьку освіту започаткував у Почаєві, продовжував у Києві, а згодом закінчив у Академіях мистецтва Кракова й Парижу. Перебуваючи від 1921 року на еміграції, дав кілька мистецьких виставок і цілий час був активним українцем та завжди безкомпромісовим супроти ворогів України — як поляків, так і москалів, без огляду на їх політичне забарвлення.

При нагоді хочу вяснити також, чому саме покійний князь І. Токаржевський-Карашевич зацікавився моїм родом та вивів його історію на денне світло. Він читав дуже багато про рід

Перебийносів, а близькість Житомира, де ходив до гімназії, від тих околиць, звідки Перебийноси походили, дали йому можливість поглибити студії про цей шотландсько-козацький рід. Наше знайомство почалося ще в Житомирі, а пізніше ми часто зустрічалися вже на еміграції — в Кракові, Тарнові, Парижі і Лондоні. Найбільше зустрічів, одначе, було в Лондоні, після другої світової війни, де князь вів делегатуру АБН, а під час кожного нашого побачення він стало розпитував мене про рід Перебийносів і одержував потрібні пояснення. Після смерти князя, згідно з його останньою волею, увесь архів перейшов у власність графа де Велігост-Лотоцького, швагра покійного. Переглядаючи архівні документи, граф Лотоцький знайшов папку із численними нотатками покійного князя І. Токаржевського-Карашевича, які мають пряме відношення до роду Перебийносів. Деякі з цих матеріалів були вже опрацьовані, але багато заміток, витягів із різних книжок та інших найрізноманітнішого характеру матеріалів залишилися в первісному стані, бо раптова смерть не дала покійному можливості докінчити працю над ними.

Живучи у вільному світі, я, як один із роду Перебийносів, вирішив зібрати всі відомості про нього, упорядкувати їх і видрукувати окремою книжкою навіть у тому випадку, якби вона мала бути лише для архівного вжитку. Можливо, що колись десь комусь ця книжка стане у пригоді. Бо, хоч в Україні й живуть діти дядька Юхима, одначе, як я вже зазначав, про своє походження вони нічого не знають і комплектно ні в чому не орієнтуються. Всім нам дуже добре відомо, як вороже ставиться большевицька влада до таких людей, суворо забороняючи виводити на денне світло історії ще існуючих сьогодні козацьких родів. Я, здається, самотній, що можу в цьому напрямі зробити суттєві починання, і роблю їх, з метою залишити слід про походження роду Перебийносів. Для мене це дуже важке завдання, бо я не є істориком і не збираюся претендувати на звання письменника, я — лише маляр. Мені було б далеко легше намалювати цю історію на полотні, але, оскільки це не може бути здійснене, я переносу її на папір. У книжці можуть трапитися помилки, на її сторінки можуть закрастися різні недотягнення й браки, вважаю, одначе, що краще залишити спогади, які відбігатимуть далеко від досконалого опрацьовання, ніж цілковиту пустку.

Попередньо я подав кілька вступних відомостей інформаційно-описового порядку та представив у схематичних рисах силуети декого з моїх найближчих предків. Про давніших з них, як і про ту добу, в якій вони жили, говорити й писати важко, бо з епохи гетьманщини збереглося мало архівів і документів, а то й зовсім їх немає. І не дивина. За гетьмана Івана Скоропадського і Гетьманської Колегії в адміністративному уряді на Лівобережній Україні не змінилося нічого, «только глаз Москвы везде смотрел». Прийшов Олексій Розумовський, чоловік цариці Єлисавети, яка нібито дала гетьманщині широкі можливості піднятися знову, але гетьманом України став його брат Кирило — людина, що пережила три цариці і чотири царі.

Доживши до глибокої старости і вже не будучи гетьманом, він міг із вікна своєї палати спостерігати як росіяни під примусом і загрозою панщини почали переселяти вільних українських козаків на Кубань. Частина моєї родини також подалася туди й осіла в станиці Варениковій та брала активну участь у визвольних змаганнях Кубані, зайнятої Добровільчою армією генерала Денікіна.

У своєму творі «Стежками життя» (книга III-я, стор. 188) Василь Іваніс пише таке: «Для обговорення кандидатури на військового отамана призначити сьогодні ж наради по відділах, а ввечері, о 8-ій год., продовжувати пленарне засідання» (Протоколи засідання Крайової Ради з 10. 11. 1919 р. ч. 68). «А урядник-гарматник зі станиці Вареникової Перебийніс на всю залю вигукнув: «Слава Богу, хоч одного зрадника позбулися!» (стор. 209).

«Ще до смерті отамана Успенського до В. Іваніса прийшов на нараду член Ради полковник Бідаков (станція Таманська) та приїхали Крамар (станція Троїцька), Перебийніс (станція Вареникова) і багато інших. Козаки повели акцію проти росіян і Добровільчої армії та російського ставленика Покровського».

На стор. 213-ій читаємо таке: «31-го грудня 1919-го року відкрики, керовані Ільченком і Перебийносом. «Геть президію! Це президія ката Покровського!» — почулося на цілу залю та ще й по-українськи. Самозакоханий і самопевний Скобцов отетерів, не знаючи як боронитись».

Приведений факт свідчить про те, що, де б ми не були, моя родина завжди змагалася за українські вольності і наших україн-

ських людей. Про це ми згадували в розмові із сотником-гармашем, кубанським Перебийносом, з яким я познайомився в Парижі, на переломі 1929-30 років.

У тих же роках пок. О. Дячишин із Риму провадив акцію переселення кубанських козаків до Бразилії, куди виїхало, разом із родинами, біля 500 осіб. Сотник-гармаш Перебийніс також поїхав із цією групою, і дальша його доля мені не відома.

Але вернімося до історії. Настає XVIII-те століття, так званий «золотий вік». Діти всіх тодішніх визначних українських родів, вельмож та полкових старшин училися в Петербурзі і, завдяки впливам царського двору, були оженені з росіянками. Сюди відносяться Апостоли, Безбородьки, Завадовські, Джиджалаї, Розумовські, Міклашевські, Родзянки, Нечитайли-Андрієнки, Скоропадські й багато інших. Всі вони займають в Україні високі пости, але керують Україною на користь Москві, бо, якби цього не робили, їх здушили б так само, як на Правобережжі душили подібних до них поляки.

Коли на російський трон прийшов Олександр I-й, то негайно заводнив Лівобережну Україну московською адміністрацією, запровадив у ній російське право з губернаторами, а українські старі архіви Магдебурзького і Литовського прав, які були писані українською мовою, спалив. Дітей і онуків згаданих вище родів та вельмож наказом царського двору з Петербургу надсилають знову на високі становища адміністраторів, але вже не в Україну, а в Малоросію, під «руководітельство» росіян.

На Лівобережній Україні гетьманат проіснував майже до часу народження мого діда Кирила на правому березі Дніпра. Тут панувала подібна ситуація. Поляки, яких гетьман Богдан Хмельницький вигнав повністю, повернулися на Правобережну Україну знову і завзято нищили все те, що було українським. Як бачимо, в ті часи діяв протиукраїнський московсько-польський союз. Що ж тоді говорити про якісь архіви чи документи? Не зважаючи на це, на підставі частинно збереженого родинного архіву, даних, переказів і «Російської Райської Сказки», яка бере початок від царювання Катерини II-ої на Правобережній Україні, де вона насаджує своїх губернаторів, з Волині робить Заславську губернію та вводить російську адміністрацію, подаю коротко історію мого роду.

Великий український магнат Степан Немирич, волиняк по походженню, під час тридцятилітньої війни, привіз із Німеччини (мабуть у 1623 році) у свої володіння на Житомирщині молодого полковника Макса Кампбелла (Max Campbell). Як гостя і приятеля, на одному з прийнять він познайомив Максима з панною Ганною Вовк, україankoю старого шляхетського роду. Молодість має свої права, почуття й пориви, тому невдовзі вони одружилися. Вінчання відбулося в Житомирі за православним обрядом, бо панна Вовк була православного віровизнання, а Макс Кампбелл належав до шотландської церкви. Як посаг, панна Вовк одержала в Заславському повіті три села — Пузирки, Федорівку і Рублянку, а від назви села Перебийноси дещо пізніше і Макс Кампбелл став називати себе Перебийносом. Перебийноси мали двох синів і одну дочку. Вирісши, старший син Максима Юрій мав свій власний полк, на чолі якого завжди несли хоругву з білим хрестом на малиновому тлі. Юрій закінчив старшинську школу у Польщі й служив драгуном у польській армії.

Молодий Кампбелл-Перебийніс відзначався великою хоробрістю і брав участь у багатьох боях, але, коли їх не було, все намагався бути поблизу свого батька, якого дуже любив. Згадуючи про Перебийноса, поляки й москалі пишуть «Кривонос», але мені здається, що це звучить дещо образливо й по-вуличному, бо Максим, властиво, не мав кривого носа, лише горбатий. Відзначаючись знанням багатьох мов і військової справи, Максим зробився в Україні настільки популярним, що в честь його нарід склав полковий марш (про нього вже була згадка попередньо). Любив Максима і сам Хмельницький і тримав його у своєму найближчому оточенні, а коли вони разом підписували якісь документи чи листи, то Перебийніс виводив на них підпис по-латинському — «Мах». Я бачив ці підписи у музеї графа Чапського в Кракові.

На Волині Макс Кампбелл не був самотнім шотландцем. Багато його земляків служило в армії Богдана Хмельницького, осаджуючись тут разом із українцями і часто закладаючи нові села. Так, наприклад, виключно з таких осадників виникло село Довгоноси, Ковельсько-Луцького повіту. Переважна більшість шотландців осідала у володіннях Немирича, який був власником понад 3.000 сіл. Мала частина їх осіла в наших селах і навіть

моїм хресним батьком був православний шотляндець, дуже заможний селянин із нашого села, на прізвисько Гамерецький. В українській транскрипції це прізвисько не говорить нічого, але по-англійському «гаммер» означає молоток, а «ецький» є лише приставкою. Подібне явище було і з моєю хресною матір'ю.

Слід зазначити, що наш рід характеризувався великою войовничістю. Дуже часто окремі його представники билися як не з поляками, то з москалями. Мій дід розказував мені, що його наймолодший брат під час Кримської кампанії організував на Волині протимосковське повстання. Такі так звані селянські повстання, крім Волині, були дуже розповсюдженим явищем на Поділлі, Київщині і, частинно, на Полтавщині. Москалі їх жорстоко нищили, але в російській пресі про них немає ніякої згадки. Так само як і про штучний голод в 1933 році.

Провідника повстання москалі захопили разом із багатьма іншими повстанцями. Послідували нелюдські розправи киями, допити і військові суди. Село Перебийноси, а в тому і наш маєток, вони спалили, а пізніше назвали його Зельоною. Під загрозою ножа дід Кирило перейшов на православну віру, бо інакше його чекало цілковите вивласнення. Пізніше діда засудили в Заслав'ї за співпрацю з польськими повстанцями із Крем'янецького ліцею, закували в ланцюги і пігнали пішки аж у Сибір, де він і помер. Це було в 1853-му році. (Акты Судебного Ведомства, город Изяславль. «О восстаниях и мятежах польских в Волынской Губернии»).

По стороні альянтів у часі Кримської кампанії поміж високими старшинами є кавалерійський генерал Кампбелл, який бере в ній участь та б'ється з росіянами. Чи ми мали тоді зв'язок із альянтами і зробили повстання в запіллі москалів, чи це сталося з ненависти до них, що ми вступили з ними в бій — мені докладно встановити не вдалося. Зате знаю добре, що ми були під безперервним поліційним наглядом аж до 1917 року. Відомо мені також, що я особисто знаходжуся на спеціальному реєстрі Москви від часу мого виходу на еміграцію і коли переїжджаю з однієї держави в другу, то папка з доносами на мене слідує за мною від одного советського посольства до другого.

З усього вищенаведеного видно, яким важким було життя моїх предків після 1648 року. Завдяки скерованій проти них спільній московсько-польській акції, маєтковий стан Перебийносів стра-

шенно підупав. Обідніння стало характерним явищем на цілому Правобережжі, а багато представників шляхти й старшин знаходили вихід зі становища в містечках через мішані подружжя, створюючи так зване «малоросійське дворянство». Моя родина надій на допомогу з містечка не мала, бо місцевий російський апарат знав, хто ми є, і тому держав нас під безперервним наглядом поліції.

На нашу родину почали сипатися різні наклепи. Одні казали, що ми є чорнокнижники, тобто маємо зв'язок із чортами й відьмами, а знайшлися навіть і такі, які нібито бачили, що мій дід Кирило мав роги і в спідниці танцював уночі біля вогню. Люди хрестились, обминали нас, а все це виходило з пімсти за чини Максима і його сина Юрія та робилося для того, щоб спровокувати селян на знищення нашої садиби. Дійшло до того, що у XVIII-му столітті Вовки втекли з Волині до Петербургу, де дістали графський титул.

Я народився 1896 року в селі Пузирках, Заславського повіту. Як вже згадувалося, по заповітах батьків у 1917 році я вступив до Українського Війська і в ранзі поручника пробув у ньому Визвольні Змагання до 1921 року. Тоді з українською армією перейшов до Польщі на еміграцію. Остання моя служба в штабі Дійової Армії Української Народньої Республіки. Найближчої рідні у мене немає. Частина померла, а решту винищили всіякі наші «приятелі». Мій рідний брат і дядько Антін згинули лицарською смертю на полі бою з большевиками за Самостійність України.

По заповіту старших у роді, кожному, хто досягав повноліття, зачитували родинний архів та подавали всі відомості про наші добрі й погані сторони. Там вказувалося виразно, що ми козацького роду і при першій же можливості мусимо йти звільняти Україну від насильницьких грабіжників, не забувати протекції великого добродія Немирича та вірою і правдою служити гетьманській булаві.

Таким чином, наш рід бере початки від пра-прадіда Максима на Волині. Звідси за часів Мазепи галузка роду йде на Полтавщину, у XVIII-му столітті — на Чернігівщину, в кінці того ж століття на Кубань, а в XIX-му столітті в Луцький повіт. Ціла моя родословна представлятиметься слідує:

- 1). Максим — полковник — XVI-XVII століття,
- 2). Сини Роман і Юрій — полковники — XVII століття,
- 3). Син Романа Карпо — полковник — 1668-1689 рр.,
- 4). Син Юрія I-го Денис — полковник — 1671-1672 рр.,
- 5). Син Дениса Юрій II-й — полковник — XVIII століття,
- 6). Володимир — чернігівський рід — XVIII-XIX століття,
- 7). Дід Кирило — хлібороб — XIX-XX століття,
- 8). Батько Петро — хлібороб — XIX-XX століття,
- 9). Дядько Антін — поручник — XIX-XX століття, і
- 10). Василь і брат Юрій Перебийноси — сотники — XIX-XX ст.

Характерне те, що представники мого роду в Заславському повіті та на Кубані — це переважно військовики і хлібороби, на Полтавщині — хлібороби, на Чернігівщині — вчені і в Луцькому повіті — священики (село Довгоноси).

Варто згадати також і про те, що коли я після закінчення другої світової війни прибув до В. Британії, то негайно нав'язав листування з Аргайльським князем, який в одному зі своїх листів, датованому 16. 2. 1953 року, писав мені, між іншим, таке:

»В усякому разі Вам відомо, що Ви є з роду Кампбеллів, тому маєте повне право носити тартан — спідницю і наші кольори. Одначе, я Вам раджу носіть так, як я — простий Кампбелл у кольорах зеленому, синьому, чорному, світложовтому і білому, без ніяких відтінків, бо Ловдони носять червону лінію. Коли знайду будь-кого із Кампбеллів, який згубився в Україні, я Вам напишу«.

Щиро Ваш Аргіл.

(Переклад уривка листа князя Аргіла з французької мови.)

Вийшло так, що власне туди, звідки мої предки виїхали понад 300 років тому, я повернув знову. Лишилося ще згадати про родинний герб Перебийносів, який представляв собою щит, поділений навскоси зліва направо. На правій стороні був білий хрест на малиновому тлі, а внизу, на білому тлі, корабель. До 1917 року цей герб знаходився в чернігівському музеї Тарнавського у Чернігові, де мій дід Володимир Перебийніс був головою міста.

ГЕРБ ВОЛИНИ

Віл, воли, Волинь — логічно і ясно. В давнину Волинь сягала аж до Києва. За панування Польщі в Україні у 18-му столітті, поляки почепили герб з хрестом на Волині.

Під сугестіями польських учених наші науковці прийняли і затвердили, що герб Волині є з хрестом. Які є герби Волині? Віл з хрестом. Щит з хрестом, уміщеним від очей аж до носа. Виходить ересь — бо чорта малюють з рогами, а тут — чорту надали право носити хреста. І тому подаю як герб Волині тільки голову вола, вважаючи це найприроднішим і правильним.

РОДИННА ФОТОГРАФІЯ ПЕРЕБИЙНОСІВ (1900-й рік).

Сидять (зліва вправо): тітка Ганна, моя мати Наталка, тітка Софія з чернігівських Перебийносів. Стоять (зліва вправо): дядько Юхим, тітка Ганна, дядько Антін.

Family Photograph of the Perebyjnis' in 1900.

В О Л И Н Ї

Тетяна ПЕРЕБИЙНІС

Своєму чоловікові присвячую

Василь свою Волинь кохає,
Віки на це зложились:
Там рід його коріння має,
Там всі вони родились.

Там стільки бар: простори сині,
Зелений луг, левади,
Сади, поля . . . У цій Волині
Завжди нові принади.

Завжди нові. Поривні наче,
Як в ті часи сиваві,
Коли ішли полки козачі
В боях шукати слави.

В боях за край -- Волинь чудову,
За волі стяг, що вився,
І він хотів її обнови,
І він за неї бився.

Тому й життя оце безкрас
В роках по всіх-усюдах.
Василь Волинь свою кохає, —
Її вже не забуде!

Лондон, 3. 5. 1959 року.

З Д О Р О В Е   З Е Р Н О

Сотникові Василеві Перебийносіві присвячую

Відцвів, осипавсь маків цвіт,
Зів'яло і стебло,
Лишився корінь і зерно,
Все навесні цвіло.

І в'яло й сохнуло стебло
Та щовесни цвіло,
Бо Кривonosівське зерно
Здоровее було.

Кривавий цвіт зацвів, розливсь
І в хмарні дні весни
Заворушилися думки,
Немов чарівні сни.

Буйніють ниви і луги,
Лісовії поляни,
Де славні предки-козаки
Ламали пут кайдани.

Вже триста літ той віщий цвіт
До волі шле привіт
Із надр нескорених степів
Наш Кривоніс-Прадід.

Заквітли маком ті шляхи
Й могили, що на полі,
Де кривonosівці життям
Свою платили волю.

Цвіли, цвітуть, цвістимуть все,
Поки нам сонце сяє,
Бо в них народ-герой живе,
Живе і не вмирає.

Лондон, 5. 4. 1962 р.

М и х а й л о   К О Щ У К
Майор Кінного Полку Чорних Запорозжців

Б О Р Ц Я М — Г Е Р О Я М

Столиці град, Базар і Крути й Броди,
Житомир, Хуст, і Чорний ліс і Львів
Це — вічний скарб, коштовнії клейноди
Минулих днів.

За боем бій на річ доби нової,
За змагом змаг в ім'я ідей нових,
О, скільки вас, безприкладні герої,
У кожнім з них.

Мицних, простих і, навіть, безіменних,
Та всяк із вас без крихти каяття
Склав на вістар вітчизняний священний
Своє життя.

І хоч з могил немає може й згадки,
Тих славних діл не згладили роки,
За це вам в днях Зелених Свят нащадки
Плетуть вінки.

Бо ті діла — то нації стремління,
То наших мрій золотoverхий храм,
А ми прийшли упертим поколінням
На зміну вам.

І жертви знов, і знов самопосвята,
Щоб в сяйві сонць оновлених світань
Була Волинь, і Галич, і Карпати,
І Дін-Кубань.

Це смерть батьків синів до пімсти кличе
І ось на кін суворо виступа
Найкращий син і месник войовничий —
Козак УПА.

*Я гордий тим, що дух борні не вимер,
Радію я, що наш поривний стяг
Благословля тризубом Володимир
На смертний змаг.*

*Вже близько час, коли взметуться громи,
Від Києва до Дону і по Сян
З вогнем в очах на змію бойовому
Промчить Богдан.*

*Прийдуть вони — і сила наша й слава,
Перелетить над Краєм віщий дзвін
І, як Христос, зі звалищ величаво
Воскресне Він.*

*У німбі веси, і правди, і свободи,
То буде знак, що ми живемо знов,
Що недарма у Києві і Бродях
Лилася кров . . .*

КРАКІВСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ (1921-1926 рр.)

Академії в державах, які мають за собою сторіччя, посідають не тільки мистецькі традиції, але й цілі епохи, діляться по школах із зазначенням, хто в кого вчився, що намалював та в яких сторіччях чи роках. Академічні статuti усіх сьогоднішніх мистецьких академій до себе подібні, але рівень тієї чи іншої академії оцінюється талантами її професорського складу. В Краківській Академії Мистецтв училося багато українців, а з її стін вийшли численні відомі малярі, тому я, говорячи про неї, спочатку дозволю собі познайомити читачів із академією ще до мого приходу (1901-1921 рр.), а потім розповім про ті роки, на протязі яких я в ній учився і її закінчив.

Після розділу Польщі старе місто Краків відходить до Австрії. Центром усього мистецького життя був Відень, а Краків і надалі залишився польським містом, але вже другорядним. Та, не зважаючи на втрату своєї державности, поляки в Австрії, Німеччині і Росії продовжують національну діяльність, щоб не дати заснути польському патріотизмові. Власне в цьому часі на мистецьку арену виходить Ян Матейко, поляк чеського походження. Польські магнати уміли оцінити талант і здібності цього маляра, Ян Матейко стає великим мистцем, а його творчий геній скеровується по лінії польської історії та визволення Польщі. Не дивлячись на те, що з вигляду він був зовсім непоказний — малого зросту, худий, із довгим волоссям і борідкою та ще й до того короткозорий — його праці свідчать про колосальну випрацьованість та здібність артиста, знання історії Польщі і костюмізації. По собі залишив багато шкіців до картин, але малював також і величезні картини, в перспективі яких не було помилок,

а в барвному відношенні з рами нічого не випиралося. Кореспондував із І. Репіним, а коли той для особистого знайомства приїхав до Кракова, йому довелося йти на цвинтар за могилою Матейка. І мабуть до сьогодні подарований Репіним автопортрет висить у домі Матейка, на вулиці Фльоріанській, де тепер створено музей. І не надаремно на площі Матейка, над головним входом до академії, є малий бюст великого маляра, бо власне від нього починається основа, фундамент Краківської академії, де вчилися наші українці.

При старому Яну Матейко краківські професори мали за собою безліч років студій у Парижі, Італії, Мюнхені, Ляйпцігу, Берліні тощо і могли безпосередньо передавати свої знання українським студентам зі Заходу. В часі мого перебування в академії (1921-1926 рр.) там навчали слідуєчі професори: ректор академії архітектор Галензовскі, архітектор Шишко-Богущ, декан Яроцкі, Вайс, Мегофер, Аксентовіч, Мальчевскі, Кунцек, Пінковскі, Дембіцький, Коварський, Камоцкі та скульптори Дуніковскі і Ляцка (учень Родена). Коссаки мали в Кракові цілу фабрику, де продукували свої картини, а до них учав, іще будучи студентом академії, українець Перфецький.

Коли під натиском большевиків осінню 1920 р. українська армія перейшла кордон Польщі, а її роззброєні дивізії були розміщені по багатьох таборах, до міста Калішу потрапляє хорунжий артилерії і артист-маляр Василь Крижанівський. Він скупчує довкола себе нових adeptів мистецтва, в таборі йому відводять студію і починається академічна підготовча праця. В нього вчаться Олександр Третяків (драматичний артист, по сцені — Сосницький), Олександр Карпенко, Омельченко, Стовбуненко і дружина Козак, Жуків, Щербак, Кириєнко, Харків і Анатолій Яблонський (десятирічний маляр). Згодом всі вищезгадані особи на чолі зі своїм професором прибули до академії і склали вступні іспити, тільки малий Яблонський зі слізьми на очах залишився в Каліші. Я здав іспит до Краківської академії весною 1921 р. і негайно виїхав до Тернополя малювати декорації, а в учительській семінарії заклав школу рисунків і малярства. Про мое перебування в Тернополі Р. Турин писав так:

ПЕРЕБИЙНІС У ТЕРНОПІЛІ (весна і літо 1921 року)

Славне своїми кавунами місто Тернопіль має 30.000 мешканців (так написано на таблиці перед магістратом), вигідне географічне положення, гарний парк та непересічні мистецькі претенсії. Не всім відомо, що, крім щорічних Шевченківських концертів, на яких усі міські тенори, баритони і сопрана завзято змагаються за лаври першости, а декламатори обидвох статей уже від дитинства зворушують своїм запалом до сліз поважну публіку, існує там ще духово оркестра та принайменше один аматорський гурток. І коли все на світі міняється, то не міняється тернопільська традиція і нині напевно афіші на мурах цього міста заповідають виставу «Перехитрили» або «Жидівку-вихристку» в новій постановці, при нових декораціях. Це напевно. Очікуючи цих вистав, одні радіють, другі сумують, але мало хто збагне «таємницю» нещастя. А нещастя те в бацях, які занесли випадково закинені туди війною люди, мистці непересічної міри. Прийшли і пішли, а місто покутує.

Першим з'явився у ньому Л. Курбас і пробув цілий рік. Це був гарний для Тернополя час. Не для цілого може, а для тих, що плекали й любили при ньому театральне мистецтво і врешті пішли за ним. Деякі згинули, інші завернули, решта стоїть сьогодні в авангарді театального мистецтва, а бідний Тернопіль, ледве понюхавши доброго, залишився сам із кількома завернутими. І власне їм завдячує місто аматорщину, свою погану звичку. В часі, коли Курбасівські втікачі показували своє ще цілковито не опановане мистецтво, там з'явився новий гість — художник Василь Перебийніс. На його особі хочу задержатися.

Це був 1921-й рік, пульсуючий напружено кредитом недавно минулого. Атмосфера сприяла, і Василь Перебийніс використав її зручно. З місця, не надумуючись, організував малярську студію, може одну в історії цього міста, і згуртував біля себе всіх цікавих. Своєю питомою активністю запалював, учив, радив і кількох із них вивів у мистецький світ. Робив це серед важких матеріальних обставин, але з великими переконанням і силою. Перебийніс перебував у Тернополі коротко — одно літо заледве, — але зробив чимало. Крім ведення студії, малював декорації для вистави жидівської віленської групи театру Габіма «Дибок», а

потім для новоорганізованого театру тернопільських робітників-залізничників. Ці декорації були для міста ревеляцією, бо такого розмаху і такої сили там до того часу не бачили. Такий факт декому не подобався, головним чином поліції. Василя замикають і, потримавши його місяць у в'язниці, кажуть виїхати. Так В. Перебийніс покинув Тернопіль, а за ним поїхали і його друзі, лишивши по собі отруту (термін емігранта Макаренка), яка довго покутуватиме в цьому гарному місті, що, крім кавунів, годувало колись у себе невдячних артистів. Коли ти, читачу, будеш коли-небудь у Тернополі і стрінеш на крамничній вітрині або в цукерні меланхолійну картину, на якій заходить червоне сонце, або козак прощається з дівчиною, то знай, що в душі автора покутує бациля, занесена туди випадково малярем Василем Перебийносом. То ж хай живуть бацилі! Хай живе Перебийніс! Хай живе Тернопіль!

Роман Турин

Тернопіль, 1921-й рік.

У зв'язку з тим, що Р. Турин згадує прізвище Леся Курбаса, хочу і я сказати про нього пару слів. Ця постать довгий час була предметом писаного й друкованого слова. Йому закидали курс у театральному мистецтві на захід, модерністичні ухили, творення театру для інтелігенції і викликання непорозуміння між поняттями побутового театру, а потім вивезли в Сибір. Ще в 1919 році «нарком України» генерал російської служби Підвойський злучив три українські театри разом, куди увійшов і закритий большевиками «Молодий Театр» Л. Курбаса. І тоді влада сказала Курбасові: «Молчать!» Він був дуже освічений артист, зрозумів своє положення і вмів у побутовому українському театрі грати всі ролі натуралістично. В тому ж 1919 році об'єднаний театр під керівництвом Л. Курбаса ставив «Гайдамаки» і я допомагав А. Петрицькому малювати декорації. Курбаса знав дуже добре, але не бачив його в останніх днях життєвої драми. Знаю з преси, що в 1922-1924 рр. він був у Празі з моїм другом артистом-коміком М. Крушельницьким. Там вони гарно одягнулися і поїхали до Києва. Що ж торкається мене, то я восени виїхав до Краківської академії, взявши зі собою найздібніших учнів — Романа Турина, Петра Обалю, скульптора Валерія Козлова, Моторного, Ількевича та польку Шиманську. Всі вони здали до академії іспити, а в той самий час там з'явилися Лев Гец, Леонід Перфецький, Василь

Хмелюк, Ляля Мелянівна, Горняткевич, Анастасієвський, Бурачок, Гаврилук та Сергій Литвиненко. Разом в академії було 27 українців.

Весною 1921 року я застав у ній налетілості воєн, спадщину Австрії, студентів різних підготовчих шкіл і вояків різних армій, а сама академія являла собою в той час щось на зразок нашої середньої школи в Києві (так званого Художественного училища) чи може навіть стояла ще нижче від неї. Про відношення до українців скажу ось що: нас було зустрінуто дуже щиро й одверто як ректором, так і професорським складом, а студентська громада (організація польських студентів) нам допомагала матеріально, не роблячи ніякої національної різниці. Рада професорів ішла миродійно за здібностями кожного студента і відповідно до цього давала грошеві конкурсні нагороди або малярські матеріали.

На науку треба грошей, а їх у нас, звичайно, не було. І коли мене вибрали головою Української Студентської Громади Мистців у Кракові, я, знаючи польську мову ще з дому, зараз же почав шукати якихось можливостей. Від поляків удалося дістати 15 нічлігів у касарнях ІМКИ (хто не мав чим платити за помешкання, той ночував там), на студентській кухні ми добилися знижки цін на обіди, а сім обідів дістали цілковито безкоштовно. 1921-1922-ий навчальний рік для нас був дуже важким, бо нам багато чого бракувало. Ми були одягнені все ще у військові однострої, деякі з нас не знали мови і внесли оплату лише за перший семестр, а далі не було чим платити. Не дивлячись на це, українські студенти відвідували академію щодня, а студенти зі західніх земель України ділилися з нами, емігрантами, чим тільки могли. Згодом ми почали шукати можливостей заробітку. Я, наприклад, носив цеглу при відбудові королівської палати Вавелю, а через півроку зайняв місце художнього керівника відділу дитячих іграшок у «Товаристві промислу польських жінок», Л. Перфецький займався ілюстраціями до книжок, а О. Карпенко малював карикатури для української преси. Влітку з'явилася можливість робити для української церкви поліхромії, а Крижанівський їздив на Познанщину до п. Хлоповського малювати при палаці каплицю. З бігом часу майже всі українці знайшли собі якусь роботу, наше положення покращало і Різдвяні Свята ми вже святкували за гарно прибраним столом. Мадам Роз (ІМКА) частенько запро-

шувала нас до себе в гості, а в неї завжди було що випити й закусити. Коли я приходив із п. Крижанівським, тоді траплялася чудова нагода послухати гарну-прегарну українську пісню, бо він співав справді дуже гарно. Хто його знав і чув його голос, той признає мені повну рацію.

Одного ранку я несподівано одержую від радянського посольства з Варшави листа. Відкривши конверт, знаходжу в середині кілька анкет і прилог, в якому було зазначено таке: »Когда окончите науку, просим возвратиться на родину. Вы будете нам очень нужны«. Від несподіванки й злоти в мене почорніло в очах, а, коли прийшов до академії, мене зі всіх боків обступили налякані студенти. Я, як голова, зробив збори і запитав їх, чи хто хоче їхати. Не зголосився ніхто. Після цього всі анкети були відіслані посольству до Варшави, а ми довго роздумували над тим, як саме наші адреси потрапили до рук большевиків.

Тим часом навчання в академії продовжувалося. Анастасієвський, О. Карпенко і Обаль училися в Аксентовіча, Бурачок і Турин — у Пінковського, Горняткевич — у Камоцького, Крижанівський, Гец і Перфецький — у Дембіцького, Харків і Третьяків — у Мегофере, я — у Вайса, Литвиненко, Стовбуненко, Марко та Л. Мелянівна — на різьбі у Ляцкі. Козлов брав лекції у різьбяря Дуніковського, Кирієнко ходив на вечірні рисунки, Моторний пішов до Вільної академії, Жуків, Омельченко та Щербак виїхали до Варшавської академії, де відразу мали заробіток, бо розмальовували приміщення польського генерального штабу, Хмелюк із другого року поїхав до брата в Прагу, а Гаврилюк і ще кілька молодших студентів прибули до академії, коли я вже її закінчував, і їхні прізвища забулися.

З 1901 по 1926 рр. Краківська академія випустила понад 50 українських артистів-малярів, і власне це є причиною того, чому я про неї згадав, чому насвітлив деякі тогочасні події. Цим я хотів віддати належну шану польським мистцям за виведення в люди наших малярів і скульпторів, як також подякувати полякам за їх культурні вчинки в галузі мистецтва, бо в академії існувала взаємоповага всіх націй. Противагою їй був Краківський університет, на коридорах якого часто траплялися міжнаціональні бійки і навіть лунали револьверні постріли. Таких випадків академія не знала, і, очевидно, під цим оглядом Краківський університет був від неї набагато революційнішим.

РОЗБИТТЯ НА ДВІ СТУДЕНТСЬКІ ГРОМАДИ

Празький ЦЕСУС дав стипендії для всіх українських студентів, студіюючих у Кракові, а нам, малярам, написав, що в Україні на майбутнє потребуватимуться інженери, лікарі, судді й люди інших спеціальностей, але не артисти-малярі. Це, мовляв, належить до розкошів і на щось подібне не можна витрачати гроші. На зборах нашої громади я подав присутнім до відома зміст одержаного листа і, знаючи добре обидвох соціалістів Шаповалів, пояснив студентам, що соціалісти цілого світу співпрацюють із більшовиками і слухаються їхніх заряджень. Свого часу ми повернули більшовикам надіслані нам анкети, вони сказали нашим соціалістам нам нічого не дати і так воно й сталося. Студенти розійшлися в дуже пригніченому стані, з повною і гіркою свідомістю того, що ми, мистці, лишилися осамітнені. І справді. Всі вищі школи Кракова — Університет та Гірнича і Сільськогосподарська академії йшли з ЦЕСУС-ом, а ми з нього виступили, співпрацюючи лише в галузі загальних виступів краківського студентства. Я персонально часто зустрічався з п. Терещенком, головою збірної громади студентів усіх вищезгаданих навчальних закладів, який відзначався великою інтелігентністю, був дуже діяльний та посідав добрий ораторський хист. Крім нього, у нас були зустрічі з представниками старшого громадянства — професором Феценком-Чопівським, Мурським, полковником Алмазовим, І. Сапігою, інженером Добрянським та Чижевським, які вважалися нашими дорадниками. Згаданий професор мав у гірничій академії помешкання і досліджувальну лабораторію. Він часто запрошував нас до себе, позичав нам книжки і гроші та давав потрібні поради, а мила пані Чопівська завжди частувала смачними обідами або чаєм.

По якомусь часі узгідною задум поїздки до Міністерства Освіти у Варшаві зі своїми секретарями Ю. Кирієнком та С. Литвиненком. У той час, як перший із них відзначався легкодушністю та безжурністю, — другий був великим українським патріотом, доброю організаційною силою та чудовим і працьовитим товаришем. Після цієї наради їду до Варшави на власний кошт. Заїжджаю до Українського Центрального Комітету, який містився на вулиці Дługій. У почекальні, де сидить мій старий приятель зі штабу Дійової Армії сотник Денисенко, брудно, як у волосному

правлінні. Запитую, хто тут є найстаршим, і одержую відповідь, що п. Ковальський.

— Хто ж він такий? — запитую знову.

— Щось на зразок посла від УНР.

— Веди мене до цього посла! — кажу.

Денисенко привів і познайомив мене з ним, після чого я коротко з'ясував йому ціль свого приїзду. Посол довго не відповідав мені нічого, а потім сказав, що всяка інтервенція з боку комітету буде безцілевою. Далеко краще написати прохання і чекати на відповідь. Це мене розлютило:

— Ні, пане голово, — кажу, — ще сьогодні я мушу бути в міністерстві, довідатися, чи звільнять українців від оплати, і від'їхати до Кракова.

Посол зазначив, що це можливо вдасться зробити аж за тиждень. Тоді я почав домагатися від нього провідника і робив це так настирливо, що він мусів його дати. У міністерстві мені вдалося говорити з референтом високих шкіл на цілу Польщу, який, вислухавши мене, запевнив, що вслід за мною вишле до академії листа, в якому з'ясує наше положення бездержавних людей і проситиме, щоб академія при обопільній згоді в міру своїх спроможностей допомогла нам у продовжуванні науки.

Повернувшись до Кракова й одержавши міністеріальний лист, я негайно скликав студентські збори й оголосив їм диспозиції міністерства, які в основному зводилися до слідуючих трьох пунктів:

1). Українські студенти, які не мають змоги оплачувати своє навчання в академії, мусять підписати з нею умову, що після закінчення студій приймуть державну службу вчителів рисунків у гімназіях і згодом повернуть борг академії.

2). Українські студенти з великими талантами мусять бути звільнені від усяких оплат.

3). Ректор академії та Рада професорів повинні українськими студентами всебічно опікуватися.

Цілком зрозуміла річ, що від цього студентам стало веселіше на душі, а я зробив копію з вищеподаного міністерського розпорядження і негайно вислав голові УЦК п. Ковальському до Варшави.

ПРИВАТНІ ГУТІРКИ

Дім панства Мурських, про яких я згадував попередньо, не відзначався великим багатством і розкошами, але в них часто збиралося численне товариство і відбувалися гутірки на найрізноманітніші теми. З ними було приємно і радісно говорити, там мешкав п. Перфецький і серед пануючої в їхньому домі родинної атмосфери часом приносила розвагу навіть звичайна забава з дітьми. Я завжди дуже охоче цю родину відвідував, бо вона приносила мені відчуття легкості, бо з нею ставали світлішими понурі емігрантські будні. А вони не раз були дуже сумними та безрадісними.

Якийсь час ми знаходилися під поліційним наглядом. Відділ азильної еміграції вів польський радник Яніцкі. Він походив із Бродів і добре володів українською мовою, а в нашому житті його особа відігравала дуже важливу роль, бо коли, наприклад, комусь треба було їхати до Галичини, то власне від нього залежала справа надання на таку поїздку дозволу. По деякому часі я подарував йому мальовані олійними фарбами квіти і це принесло нам деякі полегші.

У 1924 році, в палаці польських артистів-малярів, ми зробили свято — «День Української Культури» і влаштували виставку картин. А. Третяків і С. Литвиненко поставили 3-тю дію «Гетьмана Дорошенка», я намалював потрібні декорації, а з доповіддю виступив професор Огієнко. Про нього дуже широко писала польська й українська преси. Пізніше на річній академічній виставці А. Третяків і я забираємо перші премії-нагороди. Нас обидвох прилучують до польських студентів і посилають на три місяці на зимові пейзажі до Пороніна, де був професор Камоцький, даючи нам усі необхідні матеріали та повне утримання. На п'ятому році на такий самий термін нас посилають знову, але на цей раз уже до Закопаного. В 1926 році відбулася велика весняна виставка картин, при чому одна з її заль була заповнена виключно моїми і Третякова працями. Художні критики Кракова про нас дуже гарно і прихильно висловилися, а ми обидва знову забрали перші нагороди за випускні картини, пейзажі, курсові праці, голе тіло і вечерові рисунки. Поруч із цим, як додаткову нагороду, ми одержали закордонну подорож із правом відвідувати один рік відділ Краківської академії в Парижі, ведений професором Панкевичем.

МІСТО КРАКІВ

Говорючи цілий час про Краківську академію, не можу втриматися від бажання сказати кілька слів і про саме місто. Старовинний польський Краків дуже мальовничий. Це — місто шкіл, у якому химерним сплетінням поєднуються всі архітектурні стилі, а довкруги обрамлене буйною зеленню дерев, носячих назву «плянтів». Завдяки цьому, навесні і влітку мешканці міста мають подостатком свіжого повітря та принадної тіні. Над ним панує Вавель — палац польських королів, бо колись Краків був першою столицею Польщі, а його мури півколом омивають плюскотливі хвилі прудкої Висли, мережачи мелодії сивої давнини. Кожний будинок, кожна брама, навіть кожний камінь відображають її, про неї говорять. Пригадую, о десятій годині вечора рідко кого можна було побачити на вулицях, а, коли люди виходили з театрів, місто завмирало цілковито. Тільки студентська молодь ще довго сиділа над книжками. А в неділі і свята всі студенти у товаристві гарних краков'янок ішли на відпочинок до буйних каштанів і вікових лип, блукаючи поміж ними, вслухаючись у задумі, як з вежі Мар'янського костюлу сурмач щогодини грав дуже гарну мелодію. Це — сигнал пожежної охорони і спогад про далеких татар, які колись здобували це місто. Кажуть, що в ті часи охорона цілий час ховалася за мурами вежі, а назовні виходила тільки тоді, коли сурмила. Одного разу татарин, вистріливши з лука, потрапив сурмачеві у самісінькі груди і його мелодія неждано обірвалася. А в часі мого перебування у Кракові вона лунала знову. Не знаю чому, але на землі я люблю три міста — Київ, Краків і Париж.

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У КРАКОВІ

Всі краківські українці ходили на Богослуження до греко-католицької церкви, бо православної в місті не було. Важко сказати, чи вона стоїть ще й сьогодні, але тоді знаходилася на розі плянтів, поміж університетом і вулицею Звіринецькою. На цій самій вулиці була палата Краківського Архієпископа, в тих роках князя Сапіги — відщепенця від українського православного роду. Центральний вхід до цієї церкви був із боку плянтів, а сама вона являла собою маленьку архітектурну твердиню якогось точно неокресленого стилю. На перший погляд здавалося, що її

мури були латинського походження, а, коли заходили до середини, то бачили триярусний іконостас та безліч ікон різного розміру, виконаних учнями Яна Матейка. Всі вони відзначалися гарним і дуже тонким опрацюванням, але на спеціальну увагу заслуговувала ікона на лівій церковній стіні, зображуюча Матір Божу в українській вишиваній сорочці з малим Ісусиком на руках (виконання артиста-малювача Куриласа). Репродукції цього гарного твору бачимо скрізь іще й сьогодні, а, хоч він і викликає деякі дискусії, проте є гарним та безумовно має право на існування. І от із проповіді пароха цієї церкви в моїй пам'яті на ціле життя залишилися такі слова: «Хто терпен — той спасен, але працювати мусить».

В ДАЛЕКУ ДОРОГУ

І я працював, працював далі наполегливо й уперто. Весною 1926 року, перед закінченням Краківської академії, я вже мав у кишені трохи грошей, зароблених перед тим по мастках можних людей малюванням (графи Квілецькі в Опорово й Квільчу, граф Турнав на Познанщині, графи Роман і Антоні Ростовські в мастку «Юзеф» над Вислою, полковник Дунін-Бжезінські в Осічанах і т. д.). Доводилося працювати також при відновлюванні палацу польських королів Вавелю, де професор Коварські керував монументальними декораціями та декоративом у техніці темпера й альфреско. Крім мене, тут працювало й заробляло гроші багато більше студентів, але з українців був лише Харків.

Одержавши документи вільного художника, я вже через тиждень оглядав Прагу, Відень, Трієст, Венецію, Фльоренцію і Рим, а потім знову Фльоренцію, Паду, Пізу, Геную та Вентемілію. Під пекучим сонцем Вентемілії, лежачи на морському піску, добре відпочив. Робив екскурсії в Монако й Монте-Карльо, відвідував їхні околиці, їздив, де тільки міг, бо мій квиток — книжка міжнародного товариства КУК — мав важність на три місяці. Пізніше переїхав електричним потягом через цілу Рів'єру і зробив зупинку в Ніцці, а потім провів якийсь час у портовому місті Марселі, де познайомився із людьми з цілого світу. Після цього потягом через Ліон поїхав на північ. У Ліоні мені зупинитися не довелося, і його я оглянув нашвидку з вікон проїжд-

джаючого потягу. До Парижу я прибув пізньої осені і зупинився на Рю-де-Сейн, біля бульвару Сен-Жермен. Власне кажучи, не знав, із чого починати. Всі мої речі залишилися в Кракові (аж по сьогоднішній день), а мені не хотілося повертатися назад. Почав відвідувати всі українські установи, шукаючи допомоги в проблемі заміни транзитної французької візи на постійну. Мені допоміг барон Пушет і, завдяки йому, полагодивши всі потрібні формальності, я став парижанином.

ПАРИЖ (осінь 1926 року)

Колись давно на правому березі ріки Сени стояло мале місто Лютеція, яке на протязі довгих століть змінило свій вигляд і згодом виросло у велетенський Париж. За довгий час існування він зазнав багато і доброго, і поганого. Та все проходило, все минало, йшло у забуття і тільки невсипуща історія докладно реєструвала його переживання, складаючи рядами томів на полицях бібліотек. Будучи ще юнаком і проживаючи в Києві, я часто відвідував міську бібліотеку Ідзиковського на Хрещатику, де багато читав про Англію, Шотландію, Італію та Францію. Пригадую собі, книжки писали, що після війни 1914 року Париж почав керувати світом, і таким власне я його застав. На паризьких вулицях можна було почути всі світові мови і побачити чужинецьких робітників, студентів, дипломатів, політичних емігрантів, мистців, екскурсантів. Мільйони людей приїжджали до центру Версальського договору, відвідували світову столицю, лишаючи по паризьких банках чужоземні валюти. (В ті часи за один американський долар банк давав 35 франків, що не було великою сумою, але пізніше уряд фінанси унормалізував).

Про різновидні Парижі — денний, нічний і підземний — я говорити не буду, бо це забере багато місця і віддалить мене від теми. Про Париж можна було б написати цілі томи і дані про нього легко знайти у відповідній літературі, а хто цікавиться глибшими подробицями, той мусить відвідати французьку столицю особисто. Скажу тільки, що французька гостинність давала кожному повну можливість робити те, що йому подобалося, хоч ніхто не мав права забувати про приписи для чужинців. Кориستاючи з цього, я почав запопадливо оглядати мистецькі цінності по музеях, архітектуру міста, його вітражі і гобеліни. І часто в

осінні дні, коли над містом стояла така задуха, що для віддиху бракувало повітря, я відпочивав у тіні «Маркізи» над кафе, спостерігаючи безжурну й веселу французьку молодь. Саме тоді я почував себе жакливо самотнім, мені здавалося, що я тут справді один — всіма покинутий, забутий і загублений у цьому велетенському мурашнику. Зірвавшись із місця, я йшов блукати паризькими вулицями, йшов, куди очі дивилися, пам'ятаючи те, що Бог не без милости, а козак не без долі.

Поступово я почав знайомитися із сучасним модерним мистецтвом, вивчав праці П. Пікассо, Ф. Леже і А. Льоа, відвідував приватні галерії, оглядав різні колекції, а також ходив на лекції до професора Панкевича, який, як зазначалося, вів відділ Краківської академії в Парижі. З часом я почав знову відчувати брак грошей і це примусило мене шукати якогось заробітку. В той час у Парижі було багато майстерень більш-менш дешевого ґатунку та маленьких художніх провінційного характеру ательє, які продукували майстерно виконані паравани, жіночі сукні, оздобі батіком і трафаретом, реклями та афіші. Саме вони й давали мені на початку маленький заробіток. Пробувши рік у Парижі, я вже знав, де і як заробити на прожиття, а по якомусь часі почав виставляти у великих сальонах міста свої власні картини. Мушу відмітити, що на цих виставах було дуже важко здобути перше місце, а з ним і добру працю, бо каталог будь-якого з таких сальонів не раз уміщував до 20.000 найрізноманітніших праць виставляючих малярів-художників, архітекторів, декораторів, графіків і скульпторів.

МОНТПАРНАС

На розі Монтпарнас і Распай, там, де тепер стоїть «Люкс Кафе Ді Дом», колись була дешевенька корчма, торгувала таким же дешевим вином, вугіллям і деревом до розпалювання у печах. Саме на цьому розі і відбувалися перші збори французьких артистів-малярів, які дискутували на різні теми, обмінювалися творчим досвідом, шукали нових шляхів. Перед тим у малярстві був примітив, була епоха ренесансу, яка залишила по всіх музеях багато картин і стоси гарно виданих книжок, але після ренесансу артисти-малярі зайшли в сліпий кут і не знали, як із нього вийти. Існувала школа прарафаелізму, були мюнхенські

соби, при яких маляр втримував цілу картину в тоні бронзової гамми. Знаменитий Коро мав багато таких картин. Він, наприклад, малював портрет жінки в ательє, а потім штучно чіпляв до нього ззаду краєвид. Коли ж прийшла епоха французького романтизму (Давид Енґр і Жеріхольд), то вона лишила слід у цілому світі і може найвизначніше в ньому була представлена. Французи перші сказали так: або робитимемо імітацію, або порвемо з нею, відкрисемо нові дороги, підемо далі й освіжимо палітру. Краще хіба не можна було малювати, як малював Вато, тому Франція і вела перед у світовому малярстві понад 250 років, аж до епохи імпресіонізму. І власне біля згаданої на початку цього розділу корчми було кинуте славнозвісне гасло: «Геть із ательє в »плєнер«, у сонце!», яке дало початок імпресіонізму, тобто революції у мистецтві.

Рух цей почався в останніх роках минулого століття, на початку біжучого безупину міцнів і через яких 25 років поширився на цілий світ, став офіційним мистецтвом. Імпресіонізм — дуже оригінальний стиль. До нього, коли хтонебудь хотів мати натуралістично-академічний портрет якоїсь особи, то його малювали в ательє. Але цей самий портрет можна намалювати також при допомозі техніки імпресіонізму. Наприклад, в соняшному освітленні на будь-якому тлі сидить модель. Від світла сонця всі кольори на її обличчі підносяться. Маляр стоїть із палітрою на сонці, але на неї дивитися годі, бо в соняшному світлі фарби страшенно б'ють в очі. Тоді маляр повертає палітру у власну тінь і кладе з неї на полотно майже натуральні кольори: тіні, кобальт, зелену й фіолетову фарби. І коли він пізніше вносить цей портрет в ательє-робітню, то він, виконаний у сильних фарбах, цілковито забиває праці, мальовані тут при рівному світлі. Імпресіоніст накладає фарби густо чи рідко, але великими площинами і з дрібного пензля, що являється технічною річчю. Стає самозрозумілим, чому на виставці імпресіоністів так багато денного світла, бо вони, властиво, надали малярським полотнам життя. Ренесанс, як такий, користувався лише шістьма-сімома фарбами і це було подібне до оркестри, яка, граючи довгий час, уже мала замовкнути. Імпресіоністи знову відновили гру оркестри, а до звучання інструментів додали ще багато галасу й крику. І одразу постало дуже багато різnorodних »ізмів«: імпресіонізм, кубізм, футуризм, формізм, неокласицизм (шиворіть-

навиворіть), сюрреалізм та інші абсурди. Перші, які це робили, були французи Ренуар, Сезан, Сіньяк, Бонар, Ван Гог, Гоген, Дега, Отон Фрез та еспанець Павло Пікассо.

З вищезазначеними «ізмами» я познайомився і вивчав їх ще у Києві, використовуючи всіляку чужинецьку літературу й, у зв'язку з цим, мені пригадалися деякі цікаві історії. Ще до першої світової війни у Москві був знаний багач Щукін, який відзначався тим, що за великі гроші купував праці відважних паризьких хлопців і з них монтував своєрідну колекцію, яку і я мав приємність оглядати. Але цього ще мало. Свого часу відомий російський маляр Ларіонов запросив до Москви славного художника Франції Матіса, який мав там висловити свою думку про тогочасне французьке і російське мистецтво, порівняти їх і, так би мовити, дати оцінку російському «художеству» тієї доби. Матіс приїхав, оглянув старовинний Псков, Суздаль, Великий Новгород, Москву і Петербург. Після цього в Москві, у Строгоновському, він зробив доповідь, у якій сказав, що в італійовому мистецтві росіяни є італійцями, французами або німцями, з виключенням хіба того, що вони мають власні російські теми і є доскональними, але самотні, що можна назвати дійсно російським, — це старі ікони по монастирях і древніх палатах та стінні декорації. При цьому він викинув із кишені старанно лаковану дерев'яну ложку з орнаментальними оздобами й іронічно промовив: «Оце і є ви — росіяни».

Ясно, що вже в той час мої думки концентрувалися на Заході, де перебувало багато українців, і я, шануючи старих малярів, згодом приїхав сюди для вивчення велетнів сучасного малярського мистецтва і засвоєння техніки володіння кількома фарбами. Це — дуже важка річ, бо, наприклад, скрипалеві, маючому на інструменті лише чотири струни, під цим оглядом багато легше: з них він може видобути більше тонів. Реорганізувавши свою палітру, я почав малювати в Парижі. По каварнях на Монтпарнасі завжди сиділи зірки французького мистецтва, малярі з цілого світу, журналісти, художні критики, працівники фільму, режисери, літератори й драматурги, а також багато тих, які взагалі не знали, що робити зі собою в житті. Але про всі світові події і новини можна було довідатися власне тут, в цій гущі, де я просидів так довго, поки з усіма не познайомився.

Своїх обов'язків я не занедбував, проте, як правило, пив ранішню каву і споживав підвечірок тільки на Монтпарнасі. А в міжчасі відшукував своїх земляків.

Від 1926 року почавши, в Парижі проживали постійно С. Левицька, В. Палісадів, Л. Перфецький, В. Хмелюк, А. Третьяків, П. Омельченко, З. Зарицька, Савченко-Більський, М. Кричевський, О. Грищенко, Р. Турин, С. Бурачок, М. Нечитайло-Андрієнко, Рубісова, Галя Яковлева та змінювали — Модзалевський, І. Бабій, М. Глущенко і Винниченко, який непогано малював. Крім перелічених малярів, у Парижі можна було зустріти большевицьких «гастрольоров», які інколи зупинялися проїздом, та українців, мешкаючих віддавна (художник Редько). До нашої групи були зараховані і стало перебували з нами кінорежисер Євген Деслав-Слабченко та Сушицький, а періодично — С. Гординський, Луцик, Мороз, Ласовський, Дядинюк, С. Литвиненко і Чорний. Саме оці мистці й влаштовували по великих сальонах виставки, а французька преса писала про них більше, ніж про румунів, югославів, болгар чи інші народи, не зважаючи на те, що українці були бездержавною нацією. Варто згадати добрим словом й українського кінорежисера О. Довженка, який три рази приїздив до Парижу зі своєю дружиною Сонцевою і висвітлював фільми. Він був моїм товаришем ще з дореволюційних часів Києва.

Зустрічаючись із нашими малярами, я оповідав їм про співпрацю українців із французами та влаштовування спільних українсько-французьких виставок. Вихідці з українських земель побачили потребу в організованій спільноті, а моє сидження на Монтпарнасі та знайомства з французами створили в цьому напрямі деякі можливості та в дечому принесли полегшу. До того часу я вже встиг познайомитися із багатьма старими французькими мистцями, а співпрацював із групою молодших (Ш. Блян, Голі, Мадлен-Лука, Жан Жене, Бріаншон, Удо). Всі вони були у французькому мистецтві, так би мовити, молодими генералами, а з ними із старших ішли де Варок'є і О. Фрієз. При кожній нагоді я знайомив своїх земляків із ними і намовляв до влаштовування спільних виставок. По якомусь часі в помешканні покійного князя І. Токаржевського-Карашевича я випадково зустрічаю художнього критика А. Лагутенка — дуже гарного

мужчину, злетка сивоволосого, знайомлюся з ним і пропоную йому співпрацю, на яку він охоче дає свою згоду. Пізніше ми обидва запрошуємо французів та італійців на знамениту виставку до Львова, в організації якої нам багато допомогли Митрополит Шептицький та директор І. Свенціцький.

Тим часом коло моїх знайомств поширювалося. Я заприязнився з Блянком, сином багатого промисловця, який мав чудову власну віллу, а в ній не менш чудове й гарне ательє. Тут завжди збиралися його численні приятелі — мистці, малярі, художні критики, займаючись обговоренням різних проблем. Те саме було і в Жан Жене, у якого часто бував син багатого землевласника Поль де-Монтеньяк, і де вирішувалася доля багатьох виставок, художньої преси та, навіть, плянувалися організації виставових галерій — ательє «Франсе», галерія «де-Парі» тощо. Крім французів, я був знайомий із багатьма італійськими мистцями, в товаристві яких часто перебував, і утримував із ними приятельські відносини аж до війни 1939 року. Сюди, в першу чергу, відносяться Жіно Северіні, М. Тодзі, Депізіс, Марінетті, Прамполіні (завзятий футурист, часто бувавший у Парижі), скульптор Джіа-кометті з Фльоренції, Бронелеско й інші. Власне вони були тими мистцями, яких ми з А. Лагутенком до участі у вищезгаданій львівській виставці запросили.

Поруч із усім цим, ми не забували за потребу створення власної мистецької організації. З метою заложення якогось товариства ми збиралися кілька разів, мали засідання й збори. Одно з таких засідань відбулося в каварні, але не принесло бажаних результатів. На другий раз ми зібралися в ательє п. Третьякова. Гістьми були Бутович та Іванець, а привітання із Бельгії привіз Д. Андрієвський. Обговорювалися різноманітні пекучі проблеми, а пізніше, в часі моєї відсутності (я був за Парижем), відбулися загальні збори малярів-українців, на яких головою обрали В. Палісадова, а секретарем В. Дядинюка. Обидва вони дуже швидко між собою посварилися і мені довелося бути посередником та їх мирити. Товариство зі статутом не хотіло триматися купи і, силою фактів, я став ініціатором та рушійною силою того, що було створене пізніше і назване «Паризькою Групою Українських Артистів-Малярів». За це я мав багато неприємностей від моїх друзів — свідомих, підсвідомих і несвідомих, — але не звертав уваги на ніщо, був певний себе і працював аж до 1939 року.

Ми — українські артисти-малюрі, як представники своєї нації, на міжнародному фестивалі в мистецькій ділянці зробили дуже багато. Про це свідчили відгуки французької преси, щоденників і журналів. Єдине, чого ми не змогли зреалізувати, — це придбати в Парижі відповідний дім, бодай частинно такий, як ті, що їх мають сьогодні британські українці в багатьох місцях свого поселення на тутешньому терені. Але ми тоді у Франції закріпитися не могли, бо в ті часи там панували зовсім відмінні соціальні відносини. З проектом набуття в Парижі українського дому я носився дуже довго, але безуспішно. Може в майбутньому хтось його здійснить і тоді наші мистці матимуть у ньому надійний притулок. Із Парижу я виїхав у 1942 році, але й до цього часу не знаю, що сталося з нашою організацією і хто продовжує почату мною працю. Правда, вона не була надто великою, бо для ширшого її розмаху треба було грошей, часу і сили, але все ж таки була. Чув я, що в пізніших роках український малярський Париж почав знову щось організовувати, але в що воно те «щось» виллється, покищо невідомо. Чув також, що в Парижі відкривають крамницю, якусь галерію, друкують книжки, виготовляють і продають зразки української народної етнографії. Можу лише від щирого серця побажати їм успіху. За моїх часів ми, артисти-малюрі, працювали за своїм фахом, кожний із нас ішов самостійно, кожний мав на спині свій власний тягар і кожний його ніс. У Парижі ми творили одну велику родину, в якій існувало те, що називається радістю, гостинністю, взаємопошаною і приязню. Хотілося б, щоб вони були там і сьогодні.

Слід відмітити, що, з 1926 року почавши, найкращими творами про мистецтво, які мені довелося читати, були праці О. Лагутенка. Він мав для цього відповідні студії, писав із натури і завжди подавав фактичний матеріал. Пан Голубець також багато писав і залишив по собі великий дорібок, за що йому належить ще більша подяка. Залозецький був по-ученому сухий, не яскраво виразний та показовий. Дараган, вийшовши щойно з університетської викладової залі, тільки починав свою діяльність і через те писав не зовсім переконливо. Вихідці з підсоветської України Врона і Лебідь мусіли йти на повіді і відображали так звану радянську епоху. Професор Мірчук не перевіряв мистецьких цінностей власними очима і не заглиблювався в них при допомозі своїх знань, а брав їх із прочитаної літератури, тому місцями

виникала деяка «натасканість». Коли для приказду взяти «Історію України» в англійській мові, то в її розділі «Українське мистецтво» можна завважити беззаперечний ухил «вліво». А в творах С. Гординського бачимо шарлатанство, нещастя і трагізм доби, в якій живемо. Мушу зазначити й про те, що часом друкувалися книжки, видані лише для того, щоб на них заробити, але вартісним посібним матеріалом не були. Таким чином, можна прийти до висновку, що виразних високомистецьких творів, які охоплювали б усі перипетії років лихоліття в образотворчості, ми, властиво, не маємо, бо наявні — це лише початкові спроби.

ЗАПРОШЕННЯ ДО КИЇВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

Десь у 1927 чи 1928 рр. до Парижу приїхали київські професори Бойчук, Седляр і Таран. Мене повідомили, що вони шукають зі мною побачення і призначили його в залі примітивів Люврського музею. Я поїхав. Седляр — цехове прізвище. Він колись робив сідла, а потім учився в середніх класах «Київського Художественного Училища». Його я знав із українського гуртка. Побачивши мене, Седляр сказав:

— Ідь додому, бо треба помагати. Тепер у нас усе йде по-українському. Є те, за що ми боролися з царатом, і ти будеш професором. Тільки політграмоту мусітимеш вивчити.

— А що це таке? — питаю.

Він почав давати пояснення, але в цій хвилині Бойчук узяв його під руку і вони обидвое пішли оглядати кераміку. Зі мною залишився художник Таран із Вінниці. Свого часу (1912-1913 рр.) він, як стипендіат Петербурзької Академії Мистецтв, закінчив її по-першому «разряду» і йому належалася закордонна подорож і грошове забезпечення на рік. Таран вибрав Париж, пробув у ньому дванадцять місяців, а перед війною 1914 року повернувся додому. Зі мною говорив поважно й широко, з добрим поняттям почуття обов'язку перед батьківщиною. Все було практичне, чуттєве й поривне, все виглядало чудово — тільки сідай у потяг і їдь! Але я пригадав собі, що професор Бойчук перед першою світовою війною жив у Парижі 10 років, Таран — рік, а я тільки-що приїхав. Кажу до нього:

— Хочу навчитися більше, тоді повернусь, бо академічних знань, які я маю, замало для того, щоб стати професором.

Таран визнав мою думку правильною. Після цього ми бачилися ще кілька разів у каварні і при кожній зустрічі я звертав увагу на одяг своїх земляків: плащі й убрання пом'яті, матеріял — з морської кропиви, сорочки брудні, ніде немає навіть сліду прасування. Дивився й думав, що у «пролетарській республіці» справді мусить бути «чудове» життя.

Після повернення в Україну всі троє були невдовзі заарештовані, а де потім поділися — не знаю. Така ж доля спіткала тодішнього советського посла в Парижі Раковського. Його відкликали до СРСР і згодом вислали в Сибір. І тоді я побачив, що моє вирішення було правильне. Коли так шанують «піонерів революції», коли так поступають зі своїми громадянами, то що советський уряд зробив би зі мною?

Одним словом, я залишився в Парижі, але контакти з батьківщиною утримував. По якомусь часі цілком несподівано дістаю такий лист:

Митрополита Палата

Ч. 1672

Львів, 7. 12. 1929 р.

До Високошановного Пана Василя Перебийноса,
українського артиста-малюра.

Пане Маестро!

Дякую Вам за поздоровлення з днем мого Янгола. Бажаю і Вам многих літ. Щораз то більше читаю про Вас у нашій і французькій пресі, і дуже радий зустрічати на її сторінках Ваше прізвище. Париж — велике місто, але в ньому можна бути самотнім, як ніде. Зайдіть у моєму імені до артикня Василя Вишиваного і князя Івана Токаржевського, які зустрінуть Вас як свого рідного і допоможуть Вам на чужині. Не забувайте того, що обидва вони — великі українські патріоти.

У нашого славного мистця Олексі Новаківського є багато учнів-українців, яким треба конечно відвідати паризькі музеї. На нашій нараді я обіцяв їм допомогти і вже в найближчому часі вони прийдуть до Парижу. Прошу взяти земляків під свою опіку: заквартирувати їх, показати їм усі мистецькі цінності і надати всебічну допомогу.

Не поспішайте, робіть знайомства із французькими мистцями, а в майбутньому влаштуйте у мене в Львові французько-українську виставку картин. Я допоможу фінансово.

Цим засилаю Вам мое благословенство

(†) Кир Андрій

Я дотримав слова, даного Митрополитові Шептицькому, і двічі вислав із Парижу до Львівського Національного Музею картини на українсько-французьку виставку. Коли ж до Парижу, при допомозі Митрополита, прибули учні О. Новаківського — С. Гординський — маляр, поет, графік, мистецький критик, видавець та іконописець, Луцик, Мороз, Дядинюк, Ласовський — малярі, Крець — різьбар, Чорній і Пресман із Берестечка й інші — я опікувався ними на кожному кроці, робив для них, що міг, знаходив дешеві й вигідні помешкання, давав практичні вказівки, знайомив із французькими мистцями, особисто показував їм паризькі музеї та мистецькі виставки і навіть брав для них їхні твори. Зустрів також В. Хмелюка, М. Кричевського, обидвох Омельченків та О. Третьякова, витрачаючи на ці зустрічі час і завжди трохи грошей.

В 1937-38 рр. знову маю лист від Його Високопреосвященства Митрополита Андрія. Пише наступне: »Я знаю, що Вам тепер життя мистця важке. Про це говорять у Львові. Напишіть мені, і я дам Вам одноразову допомогу, або призначу стипендію«. Дійсно, в ті часи я опинився в скрутному положенні і майже голодував, але подумав собі, що коли візьму гроші, то їх треба буде колись віддати, а певности, що можиму це зробити не було. За пам'ять про мене і пропозицію Митрополитові я щиро подякував, але гроші прийняти не погодився.

Старання про організацію вищезгаданої українсько-французької виставки у Львові робив свого часу директор Національного Музею доктор І. Свенціцький. Він інтерв'ював у цій справі перед Митрополитом і нав'язав дотичну до неї кореспонденцію. Невдовзі до Парижу прийшов такий лист:

Національний Музей у Львові,
вул. Мохнацького 42, тел. 58-03
Конто П.К.О. 153.422
(Переклад із польської мови)

До Консуляту Речі Посполитої Польської в Парижі

Дирекція Національного Музею у Львові має честь повідомити Вельмишановного Пана Консуля про відкриття панами артистами-малярами А. Лагутенком і В. Перебийносом виставки праць паризької групи українських артистів та їхніх приятелів. Свої праці згадані панове вишлють до Львова на

двомісячний термін. У зв'язку з цим, Дирекція Національного Музею просить надати цій висилці тарифні, залізничні та митні пільги від кордону Речі Посполитої Польської.

Львів, 7. 1. 1933 р.

Д-р Іларіон Свенціцький
М. П.

Національний Музей у Львові

Коли я вислав картини, польська митна влада наклала за викуп податок від загального у висоті понад 1.000.000 французьких франків. Оскільки в касі музею не було готівки для їх викупу, я мусів звертатися до міністра мистецтв. Представники французького і польського урядів порозумілися між собою телефонічно, а польський уряд видав картини дир. І. Свенціцькому без ніякої оплати. Згадана виставка відбулася у Львові двічі на протязі кількох років. Пізніше в Парижі була влаштована інша виставка паризької групи художників, серед яких знаходився і я, як самотній українець. До Парижу приїхав письменник Юрій Косач, оглянув цю виставку і подав про неї свої враження («Назустріч», ч. 16/88, Львів, 15. 8. 1937 р.). Багато писав про мене і подавав фактичний матеріал покійний О. Лагутенко, знавець мистецтва. Тепер немає можливості зібрати весь цей матеріал до моєї книжки.

Рівно через рік була організована моя персональна виставка у Львові, про яку на сторінках «Літературно-Наукового Вісника» за 1938 рік, П. Луцик написав таке:

ВИСТАВА ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА

Влаштована Національним Музеєм вистава проектів, декоративного оформлення сцени, костюмів, акварель-гравюр і рисунків Василя Перебийноса була може для декого до деякої міри несподіванкою. Перебийніс відомий у Львові з кількох вистав і відвідувачі наших доволі рідких мистецьких імпрез мають ще свіжими у пам'яті його полотна, жіночі портрети, квіти і пейзажі, що лишилися в Національному музеї на постійній виставі сучасного українського пластичного мистецтва. Перебийніс знаний у нас переважно з олійних картин — виставка його праць із ділянки виключно декоративного малярства розкрила незвичайно багату сторінку творчості мистця. В рамках виставки можна було вмістити всього ледве 148 експонатів із 500 надісланих до музею. І хоч на ній відвідувачі оглядали лише невеличку частину дорібок Перебийноса у згаданій вище ділянці, їм у вічі ки-

нулася різnorodність у помислах формального підходу до поодиноких завдань та виконання. Перебийніс уміє розгорнути перед очима глядачів розкішну декорацію східньої палати, скромну обстановку сільської хати, знадливо прикрашений салон чи, врешті, упрощене оформлення сцени до скетчу.

Подібно представляється нам серія виставлених театральних костюмів, від екзотично-строкатих до лаконічно упрощених, приновлених до вимог модерної сцени. Найбільше місця займають на виставці проекти театральних декорацій та настінних поліхромій. З-поміж цілої серії цих експонатів, глядача змушують довше задержатись при них такі проекти, як декоративні поліхромії для вілли Бужіваль та фрагменти декорацій до фільму «Шехерезада». Проект поліхромій, витриманий у зелено-кобальтових і бронзово-охрових тонах, творить цілість, що свідчить про тонке відчуття і зрозуміння декоративної площі і кольорової плями. Поза тим у працях Перебийноса є поміркованість в орудуванні декоративними елементами, як це має місце у фрагментах фільмових декорацій до «Шехерезади», де, мимо великої кількості орнаментальних прикрас, усе є підпорядковане провідній композиційній думці. Для нас усе ж таки більше зацікавлення представляють декораційні фрагменти Києво-Печерської Лаври (черги 26 і 28), які, хоч може і скромніші у виконанні, передають нам непереможний чар української старовини, дарма, що аж надто посередньою дорогою. Тут Перебийніс правдиво природний і далеко свобідніший та дає прекрасні взірці декоративної розв'язки кольорових площ. До цієї групи проектів треба також віднести нариси до декорацій української хати (чч. 42 і 82), що різняться від попередніх і рисунковою концепцією і кольоритом.

Зовсім окремо треба відмітити декорацію «Весняні співі» для українського концерту Тоні Павель (ч. 98), в якій Перебийніс поєднав свобідну інтерпретацію теми із фантастичними, казковими елементами і вимогами сценічної декорації. Цілість озвіна чаром невимушеної поезії-казки. Крім того, на цій виставці є ще багато праць, які входять до збірки декоративних проектів, але їх не можемо тут ширше обговорити. З найцікавіших згадаємо дуже оригінальні декоративні «пейзажі» — «Східне місто» (декоративні фрагменти чч. 71 і 73), проекти рухомих театральних параванів, вітражів, архітектурних фрагментів і афіш для В. Ємця. Дещо відмінними від попередньо обговорених експонатів є колекції кольорових тушів та рисунків олівцем. Це вже чисто малярський дорібок Перебийноса, не зумовлений ніякими вимогами сторонніх людей, як це мало місце майже з усіма проектами

декорацій, виконаних мистцем переважно на замовлення. У рисунках жіночих актів бачимо нічим не зв'язану свободу в черканні лінії та дискретну скалю акварельового кольориту. На загал всі рисунки тушем, що нагадують дечим подібні з технічного боку кольорові рисунки Глуценка, у Перебийноса позбавлені другорядних будуарно-еротичних ефектів, переконуючих глядачів ляпідарним композиційним візерунком та вміло підбраною кольоровою гамою, без побічних дешевих трюків. Цілість доповнюють вибрані рисунки олівцем. Тут бачимо неначе серію стенографічних нотаток-вражінь заобсервованих облич, постатей, архітектурних мотивів, дерев, пейзажів тощо. Приємно розглядати рисунки Перебийноса, на яких під лаконічним дотиком графіту оживає цілий клаптик паперу і майже вичувається соковитий мазок пензля. Збірна вистава Василя Перебийноса віддзеркалює малярський темперамент мистця, використовуючого різноманітні технічні можливості для вислову своєї мистецької концепції. Крім того, Перебийніс під теперішню пору є одним із перших лучників між українським і паризьким мистецьким життям, вислідом якого були дві виставки у Львові (1931-1933 рр.) паризької групи українських мистців у парі із запрошеними французькими та італійськими колегами по фаху.

Каталог цієї виставки є виданий Українським Музеєм у Львові із дуже гарним та змістовним вступом директора музею І. Свенціцького. Він знаходиться в Науковій Фундації Національного Музею у Львові, вул. Мохнацького 42

Нижче подаю дослівний передрук цього вступу.

Український Національний Музей
у Львові

ВИСТАВКА ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА

Мистецька творчість Василя Перебийноса давно заслуговувала на суцільний огляд у Національному Музеї, але тільки в останньому часі ми мали змогу здійснити наше давнє бажання. Ця творчість вийшла на денне світло в часі еміграції, в глухій галицькій стороні (рисунок музик-лемків), а розгорнулася в Парижі — осередку невагомного змагання мистецьких напрямків і задумів. Із мріями про велике, бурхливе мистецтво України на всіх ділянках творчості, Перебийніс пірнув цілим еством своєї гарячої особистості у вир мистецького життя Парижу. Вислідом живого зв'язку мистця-українця з мистцями столиці світу були дві прекрасні

виставки «Паризької Групи Українських Мистців» у злуці з львівською «Асоціацією Незалежних Українських Мистців» (1931-й рік) і з видатними мистцями світового значення (1933-й рік) у Національному Музеї. На об'єднаній виставці творів української групи мистців була показана значна частина добірних олійних малюнків Перебийноса, а деякі з них і сьогодні є на постійній виставці українського сучасного мистецтва у Національному Музеї. Теперішня, шестидесята з черги, виставка цього музею розгортає ту частину творчості Василя Перебийноса, яка виростає в кожного мистця з доволі глибокої «серйозної» праці з моделем (акт) і в природі (рисунок), а саме декоративні композиції. «Руслом» і рамами цієї творчості Перебийноса є тільки Париж із його безмежною кількістю попитів на мистецьке оформлення усіх хвилин життя.

Виконання замовлень на означений час і для ясно наміченої цілі спадає на мистця, звичайно, знечев'я, але буйна уява насуває йому негайно мистецький задум і його оформлення, не без гумору, іронії, сарказму та карикатури. А під рукою завжди знаходяться найдоступніші для виконання середники — олівець, туш, крейда, аквареля — тож дорібок мистця росте з дня на день. У мистецькому житті глухого закутка, без найменшого попиту на вигадки буйної уяви і нестримний творчий темперамент мистця, годі було б дати таку велику кількість творів із ділянки декоративного мистецтва, яку надіслав до музею Перебийніс (біля 500, а мав їх понад 900), з чого у виставових залах музею показано менше половини. І хоча декоративне мистецтво є завжди зв'язане з місцем і змістом призначення, з часом і модою та з якимсь мистецьким напрямком, то все таки Перебийніс залишився у всьому реалістично настроєним оповідачем. Він уміє і веселої пісні заспівати, і тут або там зажартувати, але кожного разу легким ритмом ліній та сміливою грою кольорів він задержує глядача біля своїх творів. Окремі твори Перебийноса були досі, від 1917-го до 1938-го року, на 33-ох виставках — у Києві, Кракові, Берліні, Празі, Варшаві, Парижі (18 разів), Львові (3 рази) та Варшаві. Про нього було в пресі понад 120 довших і коротших згадок, а в світі є його 135 картин і 60 рисунків. Майже 1.000 творів за 20 років творчості — це вже дуже поважна статистика праці й мистецького дорібку.

8-го березня, 1938-го р.

І. Свеніцький

В 1937 році, коли у Парижі відбувалася Міжнародна виставка, сюди прибули пп. Дмитро Левицький, голова УНДО, і Мудрий, редактор та посол. Оглянувши виставку, вони одразу почали робити заходи про відкриття в ній павільйону української преси. Мені було доручено виготовити проект такого павільйону та зайнятися необхідним впорядкуванням, а Ростислава Шульгина призначено його директором.

Пан Д. Левицький виявив бажання бачити мої картини, і я мусів завезти його до свого ательє. Після детального перегляду він купив у мене дещо, а тоді зацікавився великою кількістю наявних в ательє папок та їх змістом. Це й були ті декоративні ескізи, які я пізніше виставив у Львові. Панові Левицькому вони дуже подобалися, і він з місця подарував мені 1.000 франків на влаштування майбутньої виставки. При цьому сказав, що ці ескізи дадуть нашим малярам багато ідей та заохотять їх робити в українських установах стінні декорації, бо в галузі шталюгового мистецтва існує багато непорозумінь.

І справді: ще на картині не встигне висохнути олія, а маляр уже її приносить із пропозицією купівлі. Люди купують, але це не дає маляреві реального заробітку, лише хвилиний гріш у кишеню.

Одержані гроші я зразу ж витратив на придбання необхідних речей — паперу для опрацювання малюнків, відповідних до розміру ескізів папок, скрині для пересилки і т. п. З огляду на те, що згаданої вище суми не вистачило, я ще вклав свої гроші, але виставку таки зробив.

Вже майже напередодні вибуху другої світової війни дир. І. Свенціцький виступив із проектом влаштування у Львові виставки оповідальної графіки — ілюстрацій. Проект мене зацікавив і я негайно приступив до його реалізації. З цією метою вислав до Львова каталог праць дев'яти паризьких графіків-ілюстраторів, який Свенціцькому подобався.

Пише до мене:

Львів, 11. 7. 1939 р.

Дорогий Пане Артисте!

Дуже Вам дякую за Ваш лист і фотографії. Прошу прислати ціни на мініатюри, то може під осінь можна буде знайти аматорів на цей мистецький жанр. Не знаю тільки, як поставитися до справи імпорту митний уряд. »Виставку дев'ятьох« я з найбільшою охотою розгорнув би в музеї, бо оповідальна ілюстрація у нас майже невідома. Оскільки рисунки були б без усяких рам, то найкраще прислати їх поштовим пакетом у полотні, вагою до десяти кілограмів. Цей спосіб пересилки буде найдешевший і до того швидкий, а саму виставку ми уклали б із каталогом уже наприкінці серпня.

Останнім часом українське мистецтво дійсно втратило найживіших і найвизначніших артистів. Смерть П. М. Ковжуня в дану хвилину є безперечно найбільшим ударом. Його не заступить ніхто, бо ні в одного мистця немає тих організаційного хисту і темпераменту, які мав покійний. Знаю, що вони є у Вас, але, на жаль, Ви тепер дуже далеко від галицького мистецького запілля. Про мистецьку школу в Галичині не може бути ні думки, ані мови, бо галицька земля не є ніяким поважним відборцем мистецької творчості. В мистецтві, як і в поезії та науці, доводиться ждати появи якогось діяча, що тільки при широких можливостях загального попиту на духову творчість може розгорнути свою діяльність із великою користю для народу. Зараз ми переживаємо гостру кризу, яка не дає нам змоги працювати нормально. Монографію про хрести написала моя дочка, від імені якої складаю Вам щире подяку за таке прихильне прийняття її книжки.

Із-за девізових труднощів ми ніяк не можемо вислати закордон навіть найдрібнішу квоту без цілого ряду формальних документів. Тому я звернувся до інженера Кирила Васильовича Мазура в Семагізе (провінція Марне) з проханням, щоб він вислав Вам на наш рахунок 1.000 франків. Крім цього, прошу порозумітися з Бібліотекою ім. С. Петлюри, чи не могла б вона виплатити Вам потрібну квоту на наш рахунок, який ми покрили б для них у відповідному місці тут у Польщі, наприклад, вплатою за книжки, чи готівкою на їх conto, якщо вони його мають.

Сердечно здоровлю Вас і бажаю Вам по-мужньому переносити усі тягари життя мистця-емігранта.

Ваш І. Свенціцький

БЕРЛІН—ВАЙМАР—ГАННОВЕР

Шкіци кулісів і одягів до опери
«Чорноморці», яких виконання доручили
мені співак-режисер Манько і бувший
диригент Київської Опери С. Горбенко —
обидва члени берлінської «Вінети».

*Sketches of costumes and decorations
for the opera "Chornomortsi".*

Влаштуванню виставки перешкодив раптовий вибух другої світової війни. Струснулося довкілля, почала горіти земля, шугнула просторами тріумфальна пісня кровожерного бога війни Марса і замовкли Музи. Принишк Монтпарнас, ніби з'їжився, вслухаючись перелякано у виття сирен, гуркіт сталевих потвор і відлуння далекої гарматної канонади. А згодом у його завулках вже чувся ритмічний крок озброєних до зубів німецьких вояків...

Якийсь час я працював у театрі «Шатле», займаючись реставруванням старих декорацій. Одного разу, скінчивши працю, я задумав перейти на Се-

вастопільським бульваром, який знаходився поблизу, і вийшов по ньому до станції підземної залізниці. З-під землі саме виси-

пали, наче горох із мішка, пасажери і я почав оглядати їх, сподіваючись відшукати у натовпі якесь знайоме обличчя. Раптом залунали сирени автомашин, почулися крики, свист і в одну мить ціла площа була оточена німцями. Старших осіб і дітей не чіпали, а молодих одвели у забльоквану вуличку. Зробили обшук, перевірили мою папку з декоративними шкідцями, яку я мав під рукою, і відвели мене на бік. »Сортування« не тривало довго. Декого відпустили, а нас понад 100 осіб зібрали в колону і відвели на північний вокзал, де примістили у бараках. Тут перевели реєстрацію, занотували спеціальність кожного, дали чорну каву і по чверть фунта хліба, а через дві доби наш ешелон уже був біля Берліну. Знову бараки, на

цей раз уже за дратами. Відбули купіль, пройшли медичний огляд, кожний дістав на шию номер, а в руки чашку, миску, ложку і глибоку бляшанку. На другий день у таборі з'явилися

Костюм Явдохи із опери »Чорноморці«.
Берлін, 1945 р.

Costume of "Jawdocha" from the opera
"Chornomortsy". Berlin 1945.

представники німецьких фабрик, а урядник почав викликати прізвища. Нас кількох малярів забрав до себе власник фабрики «Шіллер Моторен», примістив у фабричному гуртожитку і ми стали робітниками. Місяців зо три нікого не випускали поза межі фабрики й табору, а потім дали засвідчення і я в часі дозвілля почав оглядати Берлін і шукати в ньому знайомих.

Місто цілковито відмінне від Парижу і виглядало так, ніби було вчора збудоване, але в ньому не було що оглядати — всі музеї знаходилися в підземеллях. Віднайшов панство Русових і Д. Донцова, П. Кожевника та родину Косачів, а також кілька разів бачився з Його Світлістю Гетьманом Павлом Скоропадським. У Косачів бував дуже часто і не раз ховався разом із ними у «люфтшцраумах» від бомб, їздив до них на суботу й неділю, а в понеділок рано знову з'являвся на фабриці. Тут мені не надзвичайно таланило: побився один раз із майстром Квентіном, другий раз — із фабричним поліцистом. У додатку до цього машина зламала мою ліву руку і я шість місяців пролежав у шпиталі, де познайомився з Тетяною, яка пізніше стала моєю дружиною. Після виходу зі шпиталю працював нічним сторожем у «Крюгер Банку» на Вільгельмштрассе, де під час пожежі згоріла вся моя одежа, малюнки, фарби й частина документів. У 1943 і 1944 роках мені вдалося два рази побувати в Парижі. У Берліні намалював декорації і костюми до опер «Катерина» і «Чорноморці» (реж. Манько), але я мріяв про те, щоб якимсь чином дістатися до Львова. В цій справі довгий час листувався з І. Свенціцьким, який пише мені:

*Наукова Фундація Національного Музею
у Львові
вул. Мохнацького 42.
Тел. 258.03. Конто П.К.О. 153.422.*

Вельмишановний Пане Артисте!

Я дуже радий, що наша кампанія із Львова через Берлінський Комітет Інтервенції спричинилася, мабуть, до звільнення Вас із-за дровів. Рівно ж радий, що Ви, після нещасливого випадку, повернулися до здоров'я і праці. Однак мене зовсім не тішить те, що Ви думаєте у Львові знайти кращі умовини праці, як у Парижі. Знайте, що Бутович був намігив Вас для «студій» в Інституті Народньої Творчости. Але знайшовся спритніший за всіх, який це місце, зрештою дуже погане, загарбав собі. Робота

мистців-малювців у Львові досить кепська, бо немає справжнього попиту на їхню продукцію, а як щось і трапиться, то всі змагаються до того, щоб заплатити за нього по «мінімальній тарифі»! Не дуже то веселі перспективи очікували б Вас у Львові.

Із Національного Музею ми, за Вашою інформацією з Бібліотеки в Парижі, послали Вам через Ю. Липовецького у Варшаві 31. 7. ц. р. 150 золотих, як ціну купівлі п'ятнадцяти рисунків, — для переказу через Бібліотеку Вам. Чи Ви одержали цю квоту — не знаю. Всі малюнки і рисунки знаходяться в музеї як депозит, яким Ви можете орудувати по-своєму бажанню. Все ж таки Вам слід пам'ятати, що всякий формалізм, як «небажаний утилізм у мистецтві» проти соцреалізму, недавно був у неласці в большевиків, а сьогодні є у німців. Ми в музеї дивимося на справу чисто об'єктивно, з мистецької точки зору, але ті, які мають гроші, розглядають її зі становища «припису згори».

Будьте здорові — всього кращого Вам

Львів, 24. 11. 1942 р.

Ваш І. Свенціцький

П.С.: Справами мистецтва у Львові відають д-р Іван Іванець, Постштрасе 3, та Святослав Гординський — Українське Видавництво — Агортштрасе 15-1. Питайте їх за роботу для себе.

Про неї я не питаю, але й не покидав думки переїхати до Львова, і за якийсь час дістав від д-ра Іванця листа такого змісту:

Львів, 5. 2. 1943 року.

Високоповажаний Пане Колего!

Вибачте за дещо спізнену відповідь на Ваш лист. Її причиною є те, що я ще не розмовляю з п. Косачем, який, крім листа, має також доручення передати Вам від нас, у зв'язку з Вашою творчою, товариську допомогу в сумі 250 німецьких марок. Цю справу я постараюся в'ясувати в якнайкоротшому часі. Прошу написати, як Вам живеться та чи маєте змогу творчо працювати. В справі можливості Вашого переїзду до Львова буду інформуватися і невдовзі Вам про це напишу. Старатимемося викликати Вас як оформлювача з ділянки сценічного мистецтва для театру, або Інституту Народної Творчості. Напишіть, який стан Вашого здоров'я, — чи Ви вже видужали і чи можна розпочинати старання у справі Вашого переїзду. Зазначую, що на осінь готуємо збірну виставку, до співучасті в якій Вас щиро запрошую. Попередня виставка пройшла з великим матеріальним успіхом. Напишіть, скільки праць надішлете.

Щиро Вас здоровлю

Ваш Іванець

Ніяких грошей, про які згадувалося у вищенаведеному листі, я не одержав, натомість через місяць дістав лист від М. Бутовича.

Дорогий Василю!

Ваші два листи дістав, одначе всі ті справи, які Ви мені доручаєте, важко поладити, бо обставини тут не дуже сприяють. Директор Свенціцький ніби (як каже д-р Драган) грошей для Вас не має. Взяти у нього Ваші речі на виставку не довелося, бо на ній вимагають новіших, досі не виставлюваних. Таке домагання журі. Щодо праці для Вас, то д-р Богдан Гнатевич пропонує Вам місце рисівника при рільничій палаті (він є її головним секретарем). Платня невелика — яких 400 золотих, — але, гадаю, що там удасться дістати дещо з продуктів. Професор мистецької промислової школи в середньому одержує менше, бо всі державні інституції платять мало. Я, приміром, дістаю неповних 300 золотих, а на життя потрібно мінімум 1.000. Можна надіятись, що Ви до того щонебудь доробите. Найголовнішим є те, як добути дозвіл на в'їзд. Це можна було б зробити хіба при допомозі школи, але наш директор каже, що зараз більше професорів не потребує. Проте, за тиждень-два він відходить, а новий директор, гадаю, буде поблажливішим. Іншого способу стягнути Вас сюди покищо немає. Ви певно зараз у Парижі. Може до Вашого повороту напишу щонебудь більше й конкретніше.

Здоровлю щиро

Львів, 5. 3. 1943 р.

Ваш М. Бутович

А потім приходять лист від дир. І. Свенціцького:

Вельмишановний Пане Артисте!

Буду дуже радий познайомитися з Вами особисто у Львові і тут, в музеї, розрахуватися. Спілка Українських Мистців заходжується біля Вашої справи, з метою улегшити приїзд і побут у Львові. Зараз у місті перебуває кілька мистців із Харкова, так що у Вас будуть і свої земляки. На осінь ладять виставу з преміями за найкращі твори; дайте щось нове й цікаве, більше реалістичного характеру, як формалістичного, бо для останнього тут немає зрозуміння. Було б не зле одержати Вам у Берліні одягові пункти, бо їх у нас важко дістати. Думаю, що в Берліні у Вас знайдуться знайомі, які зможуть дати добру раду в справі забезпечення близною й одягом. Чи знайомі Ви з професором різьби Ємцем? Він зможе Вам у чомусь допомогти.

Сердечно здоровлю Вас. До побачення.

6. 9. 1943.

І. Свенціцький

Лемберг, Абуменштрассе 42.

П.С.: Артист-маляр Турин живе недалеко від Львова, тому про Вас дуже часто й багато ми з ним говоримо.

До Львова мене, на превеликий жаль, не пустили і я силою фактів мусів залишитися в Берліні. Життя ставало з кожним днем важчим. Летунські налети на місто частішали, а від страхотливих бомб ставали руїнами цілі квартали, вулиці, дільниці. Большевицькі армії підкочували до столиці чимраз ближче, і ми з Тетяною втекли до Ваймару, а після капітуляції Німеччини переїхали до Ганноверу. Тут, на новому місці, починаю творчу працю знову і в короткому часі навіть уряджую собі мініатюрне ательє.

Ганновер. Табір ім. Лисенка.
Таборовий Бюлетень, 1946 р.

ДЕКІЛЬКА ХВИЛИН В АТЕЛЬЄ МИСТЦЯ ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА

Український табір ДП міститься в касарнях Ветеринарної академії, які були дуже дошкульно ушкоджені війною. Мистець мешкає у 5-му бльоці. Кімната маленька, але повна світла. Він сам збудував українську піч, направив двері й вікна та гарно їх відмалював. Над вікном декоративний птах — композиція мистця, — вкомпонований між яблуками на невідомого походження дереві. В кімнаті тісно: вона заставлена рамами, полотнами, фарбами, що робить приємне враження творчого кутка. Рівна постать, із типовим українським обличчям, простягає мені на привітання руку, питаючи, чим може служити. Запрошує сідати.

— Покажіть мені, будь ласка, свої картини, — звертаюся до господаря.

— Це легше, бо, якби прийшли позичити гроші, то мусів би відмовити. Не маю.

Розглядаю картини, яких дуже багато. Ось великий портрет жінки, композиція «Голгота України», поруч українська жінка на цілий зріст в українській хаті, через вікна якої видно українське село в його недільному настрої. Крім того, — портрети, моделі, пейзажі, мертва природа. Мистець готується до власної виставки, яка, з огляду на його 50-річчя, має стати ювілейною. Її термін зближається. Після цього запроєктовано влаштувати в Ганновері збірну виставку під опікою УНРРА, а потім перевести її до Лондону і Канади.

Малярство В. Перебийноса, від малої до великої картини є вкомпоноване у більшу чи меншу площини, до яких уже нічого не можна додати або відняти, настільки міцно вони рисовані. Від французів у спадщині він перебрав колір, із яким іде скрізь у його малярських працях. Усі вони підняті в кольоровій гамі, а в кожній із них відчувається легкість, свіжість та безпосередність. Цікавлюся майбутнім:

— Пане Майстре, а куди ви збираєтесь їхати?

— Тільки до Англії.

— Чому ж не до Америки чи Канади?

— Тому, що ми, українці, ще не мали масової еміграції до Англії. Їхати до Америки, шукаючи добробуту й багатства, це було б надто егоїстичним із мого боку. Я вже спалив своє власне життя за Україну на еміграції в минулих роках, тепер починаю його наново з тим, щоб іти до кінця за моїми переконаннями і покликом мого внутрішнього «я». У мене сьогодні думка, що найсильніші українські уми мусіли б їхати до Англії, не дивлячись на те, що Америка перебирає на себе першість у багатьох галузях. З Англії буде легше повернутися на вільну і ні від кого незалежну Україну, а, коли ми повернемося, тоді виставимо рахунок Москві за поневолення, кривду, грабунки й голод — за все. Сьогодні ми не маємо нічого: всі наші скарби — це розум, палкі серця й душа і міцні руки. Поїдемо до Англії, станемо робітниками, — біда нам нічого не зробить. Моя родина перебувала у віковій сварні з москалями, а я її продовжуватиму, бо разом із Москвою на Україні господарювати не можу... Я почувую себе ще молодим і мені, слава Богові, нічого не бракує. Мав завжди і тепер маю добрий гумор. Коли буду в Англії, обов'язково поїду до Шотландії, подивлюся на неї, бо мої предки були шотландцями. А полковник Юрій Перебийніс за часів еміграції з Орликом також був у Ганновері і тут помер. Як бачите, іду його дорогами.

— Пане Майстре, а що ви робите тепер?

— Вчу дітей у місцевій гімназії. Веду мистецько-промислову школу, яку тут організував, викладаю рисунки з натури і технічне креслення.

При цьому Перебийніс зауважує мою важку задуму.

— Ви думаете про смерть? Не думайте! Це — лише секунда, і по всьому. Я на смерть уже давно осуджений і можу зустріти її на кожному кроці. Большевицьких наймитів є повно скрізь. Он московська «Правда» в Парижі мене ще в 1937-му році до ліжка положила, намагаючись отруїти. Три місяці пролежав, але очуняв, і живу на те, щоб творити й працювати на славу Україні й Гетьманові!..

Інтерв'ю скінчилося. Я подякував за нього і вийшов, але тягар слів пана Перебийноса був дуже важкий. Я ледве йшов.

І. Твердий

Життя текло хистким еміграційним руслом далі. Взимку 1947-го року, як делегат від ганноверських мистців-художників, я приїхав на мистецький з'їзд до Мюнхену і тут, властиво, відбулося відзначення мого ювілею. «Українська Трибуна» відгукнулася на цю подію першою:

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС У МЮНХЕНІ

У зв'язку із закінченням малярської виставки в Мюнхені та з'їздом українських образотворчих мистців, що відбувся 27-29-го лютого, до Мюнхену приїхав видатний маляр Василь Перебийніс. 30-го січня, в одному з приміщень Представництва Дистрикту, на Розенгаймерштрассе 46-а, мистці та запрошені гості святочними сходами відзначили 50-ліття з дня народження мистця В. Перебийноса, на яких він був присутній особисто. З доповідями та спогадами про В. Перебийноса виступали Ю. К., Северин Бора-чок і С. Г. Всі вони вітали нашого майстра з його 50-літтям та, даючи коротку характеристику його діяльності за кордоном, як українського маляра і громадянина, бажали йому й надалі щиро працювати для української культури. Зі свого боку В. Перебийніс подякував своїм колегам і присутнім гостям за вшановання його скромного ювілею та закликав усіх українських мистців своїм талантом служити справі України.

З цього приводу писалися в українських газетах великі статті.

Одержавши цілу низку привітів, поздоровлень і побажань, я був ними дуже зворушений і, коли повернувся з Мюнхену до Ганноверу, написав до мистців відкритого листа такого змісту:

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ДО МИСТЦІВ

З нагоди мого ювілею — 50-ліття та 37-ліття мистецької праці — шлю цим шанобливо мої найкращі побажання всім українським артистам-малярам, мистцям, скульпторам, архітектам, письменникам, композиторам і поетам. Звертаюся в цей такий знаменний для мене рік до вас, мистці-малярі, зі щирим закликом, щоб між Вами запанували всебічні єдність, взаємне довір'я і любов. Не забувайте нашу рідну історію, плекайте українські традиції, пізнавайте більше самих себе і своїх сусідів. Згадайте, хто нам робив і робить кривду, та уміло старайтеся пімститися, хоч би висловленням цієї пімсти на полотні чи папері. Дехто може сказати, що це не по-християнському, але наша біда в тому, що ми завжди були занадто добрими, і за цю нашу доброту вороги нас б'ють і нищать, тому вигнали нас із нашої власної хати та з рідної і власної землі. Пам'ятайте, що в єдності сила народу!

Мені вже йде 51-й рік, але я, дякувати Богові, почуваю себе дуже добре і не відчуваю ніяких браків. Можливо почну старітися аж у третій півсотні. Життя я мав чудове, хоч воно часами не обходилося без нужди, а відвага й праця були моїми постійними спільниками й помічниками. Завдяки моему щастю до добрих людей, я в їх середовищі завжди легко переносив усі труднощі. Життя політичного емігранта є назагал важке, але цікаве й повне пригод. У мою пам'ять врізалися три великі міста — Київ, Краків і Париж, де я з великою насолодою пропагував українську ідею.

Коли я малою гарну, раніше обдуману картину так, як я її собі уявляв і бажав, тоді я найщасливіший чоловік на світі і тоді в мене з'являється найбільший приплив енергії. Що ж торкається матеріального успіху, здобутого з продажу виставових картин, то він приносив мені завжди смуток і відчуття дорогої згуби. Збираючи матеріали до цієї книги, я зауважив, що українці, в оточенні яких я перебував увесь час на еміграції, дуже мало купили моїх картин. Можливо, моє малярство було їм не до вподоби, і, якби я жив лише з того, що купить у мене українське громадянство, напевно був би найбільшнім українським артистом-малярем, уподібненим до святого Юхима, який стоїть голий, прикриваючи свою наготу бородою аж до стіп.

Але мій ангел, ім'я якого я ношу, завжди опікувався мною і завжди допомагав мені у біді. Він три рази врятував мене від смерті і завдяки йому я міг жити й творити. Тепер моїм найбільшим бажанням є осісти деś на постійно, створити більш-менш спокійні умовини життя, розпочати нову працю і намалювати багато гарних картин. Це був би закінчений вияв моєї життєвої мистецької дороги.

Українські мистці! Я завжди допомагав Вам морально й матеріально, був Вашим дороговказом, порадиником і приятелем. Таким я лишуся до кінця свого життя. Сердечно дякую Вам за поздоровлення і пам'ять про мене.

Ваш Василь Перебийніс

Ганновер, 16-го лютого 1947 року.

У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Невдовзі після цього я виїхав із дружиною до В. Британії, оселився тут і побачив, що для мого щоденного вжитку мені конечно були потрібні макети театральних костюмів і декорацій, оздоб банків та стінних прикрас, які перебували у Львівському музеї, де їх захопила війна. Я написав у цій справі до Львова листа і одержав таку відповідь:

Міністерство Культури УРСР

Державний Музей Українського Мистецтва

м. Львів, вул. Драгоманова, 42
ч. 341

Телефон 1-10-10
25. 6. 1956 року

Вельмишановний Пане Перебийніс!

На Вашого листа від 15. 12. 1955 року дирекція Львівського державного музею українського мистецтва повідомляє, що Ваших творів, які були надіслані в 1938 році на виставку до Львова, в нашому музеї немає. Як показали розшуки, немає їх і в інших

музеях м. Львова і взагалі на Україні. Правдоподібно, Ваші твори, як і багато інших музейних цінностей, були знищені або пограбовані гітлерівськими військами під час Великої Вітчизняної Війни 1941-45 рр. На превеликий жаль, ми не можемо задовольнити Вашого прохання і про висилку Вам каталогу цієї виставки, оскільки в музеї не залишилося жодного екземпляру.

Відносно пам'ятника Максиму Кривоносу повідомляємо, що такий пам'ятник не існує. Ряд українських мистців працювали над образом М. Кривоноса в станковій скульптурі. Зокрема, цікаву скульптурну групу «Перед боєм» виконали в 1954 році київські скульптори А. Білостоцький і О. Супрун, де зображені на конях Богдан Хмельницький, Максим Кривоніс та Іван Богун. Одеський скульптор Ф. Фальчук у тому ж році виконала роботу «Клятва М. Кривоноса». Можливо, якусь із них Ви помилково прийняли за пам'ятник.

З пошаною до Вас

(В. Сем'янчук)

Директор Львівського державного музею
українського мистецтва.

З декоративними макетами мені не пощастило, як не пощастило взагалі від самого вибуху другої світової війни. Переїхавши до В. Британії, я був змушений працювати фізично. Поплив за тижнем тиждень. Фабрика відбирала від мене майже весь мій час, лишаючи для малярства тільки суботи й неділі. Але частину свого дозвілля я віддавав також і праці для добра української спільноти на тутешньому терені, де 6. 6. 1947 р. власне народився й почав правне існування Союз Українців у Великій Британії.

Належачи в той час до членів Ради Союзу Українців у Великій Британії, я, в міру своїх сил і можливостей, допомагав у всебічному розвитку новоствореної організації, усвідомлюючи собі, що всякі початки є дуже важкі. Через пару років я відійшов від організаційної праці, віддаючи своє дозвілля всеціло малярству. За цей час намалював 150 картин і думаю невдовзі влаштувати в Лондоні власну виставку, цікавлячись тим, як прийме мої твори англійський світ.

Деякі дані з мого життя й мистецької діяльності можна знайти на сторінках української преси Вільного Світу. Газета «Вільне Слово» з 9-го квітня 1960-го року пише таке:

ЗА МАЛЯРСЬКИМ СТАНКОМ

(Розмова з Василем Перебийносом)

Майже у самому кінці однієї з невеличких лондонських вулиць стоїть невисокий дім, перед яким є малий садочок із кількома деревцями й квітами. В ньому живе зі своєю дружиною артист-маляр В. Перебийніс, який вже понад десять років перебуває і працює в Лондоні. Господар приймає нас у своїй майстерні. Тут по стінах і попід стінами бачимо його нові картини, намальовані недавно. На першому пляні кидається у вічі малюнок української хати, вкритої соломом, за якою в далечині видно зелену баню церкви в селі. На причілку хати напис: «Корчма Рим». Василь Перебийніс каже, що корчму з таким написом він бачив в Україні ще в 1919 році і намалював її з пам'яті. Ставимо питання артистові-маляреві про його життєвий мистецький шлях.

Ось його розповідь:

— Народився 1-го січня 1896 року в селі Пузирках, Заславського повіту, на Волині. Ще бувши молодим хлопцем, я зустрівся з малярем із Почаєва Юрієм Крушевським і ця зустріч вирішила напрям цілого мого життя — я постановив собі стати малярем-мистцем. Першу науку дістав у школі рисунка і малювання при Почаєвській Лаврі, пізніше вчився в Київській мистецькій школі, а від 1916 року в Петербурзькій академії мистецтв. У 1918 році перейшов до Української Академії Мистецтв у Києві на курс професора Федора Кричевського, але незабаром науку перервав, щоб піти добровольцем в Армію Української Народної Республіки і стати в обороні Рідного Краю перед комуністсько-більшовицькою агресією. Після поразки Визвольних Змагань, з армією Української Народної Республіки в 1921 році опинився на чужині. Тяжко заробляючи на хліб насущний, відновив згодом науку в Краківській академії мистецтв, курс якої закінчив у 1926 році.

Ще в Києві, разом із Анатолем Петрицьким, малював декорації для «Молодого театру», на чолі якого стояв Лесь Курбас, а пізніше працював над декоративними оформленнями краківського театру «Багателя». В 1926 році переселився до Парижу, де поглиблював свої мистецькі знання і малярську техніку під проводом тогочасних видатних спеціалістів. Відвідав музеї і різноманітні мистецькі галереї у Празі, Відні, Београді, Загребі, Трієсті, Римі, Болонії, Мілані, Падуї, Генуї, Ніцці, Марселі, Ліоні й інших містах. У Парижі звійшов у місцеве мистецьке життя, заприятелювавши з такими видатними малярами-артистами, як Блян, Удо, Бріяшон, Леже, Мадлен, Монтеньяк. Познайомився із французькими майстрами мистецтва Матісом, Пікассо і Бурделем та італійськими малярами Северіні, Прамполіні і Джакометті.

При моїй активній участі були влаштовані дві українсько-французькі виставки в Парижі та Львові (Національний Музей), чому особливо сприяв покійний Митрополит Андрій Шептицький. Поруч із мою звичайною мистецькою працею, я не кидав малювати декорації для театрів і фільмів, а також займався оздоблюванням церков у Франції. Вибух другої світової війни перервав мою мистецьку діяльність, а в 1942 році німецьке Гестапо, захопивши мене на вулиці, вивезло на роботу до Німеччини. При тяжкій праці я зламав свою ліву руку і гадав, що вже прийде кінець моїй мистецькій діяльності. Але, на щастя, моя рука вигоїлася і після закінчення війни я переїхав до В. Британії.

Не маючи тих зв'язків, які свого часу були в мене у Франції, і не знаючи англійської мови, я був змушений піти на працю до фабрики. Придивляючись до місцевого життя, вивчаючи його і дивуючись тутешньому високому життєвому рівневі, з бігом років я заробив достатню кількість грошей і спромігся купити собі цей будиночок, у якому влаштував своє власне малярське ательє. Через два роки матиму досмертну пенсію, але сьогодні, заробляючи на прожиття, не кидаю мистецтва.

— Ось зараз я покажу вам мої малюнки!

Тут Перебийніс відкриває закриті полотном картини — краєвиди, «мертву природу», портрети — і продовжує розмову:

— Як бачите, кожний мистець має одразу чи набуває згодом свій власний стиль. Так само кожний характеризується особливим нахилом до тих чи інших барв, або їх комбінацій. Мій «ухил» є в напрямі блакиті. Свого часу мене цікавило також абстрактне мистецтво, і в цьому я не бачу ніякого «гріха». Адже ж у мистецтві, як і в природі та в громадському житті, замість старих форм приходять нові. Це — знаний закон еволюції. Тому мене дивує, що комуністи накидають діячам мистецтва свій намордник так званого «соціалістичного реалізму». Мистецтво, підпорядковане партійній доктрині, неминуче «приїдається», обростає цвіллю і дуже скоро стає нудним та пережитим. Хоч мені вже немало років, але я вірю, що повернуся в Україну, вільну від диктатури пролетаріату і працюватиму для мистецтва з молодим поколінням наших мистців.

П. Ф е д .

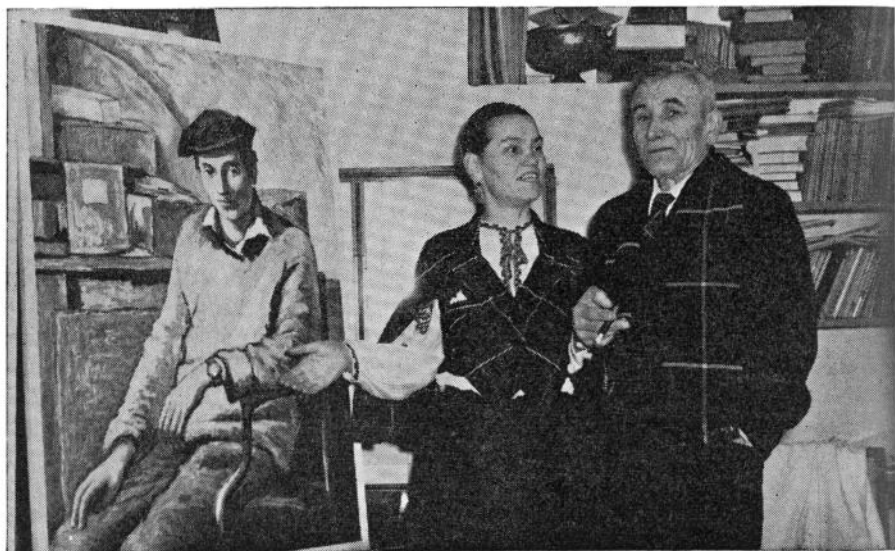
У зв'язку з моїм 65-річним ювілеєм, британська газета «Українська думка» надрукувала замітку такого змісту:

65-РІЧЧЯ ХУДОЖНИКА

14-го січня 1961 року в лондонському готелі «Імперіал» відбулося прийняття в честь 65-ої річниці з дня народження українського художника Василя Перебийноса. В тісному колі найближчих приятелів, запрошених «новонародженим» на цю урочистість,

знайшовся і автор цих рядків. Після закінчення офіційної частини, всі учасники дістали від п. Перебийноса нове запрошення, цим разом на приватне помешкання, де його дружина пані Тетяна влаштувала друге прийняття, більш родинного характеру.

По якомусь часі, радо погодившись на пропозицію мистця, ми завітали до ательє для ближчого ознайомлення з його творчим дорібком. А дорібок не абиякий! Десятки картин різного розміру, різних експресій, різних емоцій, виконані переважно в реалістичному стилі, хоч, подекуди, не без домішки інших стилів і, навіть, відтінків футуризму. Помічається значна перевага пейзажів і відтворених квітів, які, мушу визнати, подобалися мені в

Василь і Тетяна Перебийніс в ательє. Лондон, 14. 1. 1961 р.
Святування 65-ліття художника В. Перебийноса.

Vasyl and Tetiana Perebyjnis in the Artists Studio.

найбільшій мірі. Демонструючи нам свої праці, п. Перебийніс давав до кожної з них короткі пояснення про час та місце її виконання, а часто характеризував і підстави, які спричинили самий задум та його здійснення, що вносило в інтимність атмосфери ательє своєрідне забарвлення. Більшість творів мистця закінчені, деякі ще потребують викінчення і довершення або являються лише ескізами. Багато картин уже закуплено різнорідними колекціонерами та приватними особами, але й наявних вповні вистачає на реалізацію задуму п. Перебийноса — влашту-

вати у Великій Британії та в інших країнах виставку своїх праць. Бажаю йому від щирого серця в цьому, як і у всій дальшій творчій діяльності найбільших та найістотніших успіхів.

Микола Верес

На фото: Тетяна і Василь Перебийноси (зліва), справа, на задньому плані український поет М. Верес, а перед ним п. сотник М. Чорний.

65th Anniversary Celebration of the Artist.

Згадку про ювілей знаходимо також і на сторінках паризького «Українського Слова» з 9. 4. 1961 р.:

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС (До 65-ліття з дня народження)

З мистцем В. Перебийносом мене в'яжуть довгі роки дружніх відносин. Ми разом виконали кілька декоративних праць та багато разів брали участь у спільних виставках. Тепер ось він святкував у Лондоні своє 65 ліття, і я хотів би написати про нього кілька слів, щоб бути в числі святочних гостей. У 1920-1930 роках, коли ми приятелювали, В. Перебийніс не належав до тих, які замикаються в хаті й тільки дуже нерado відкривають двері, якщо до них застукують. Двері його помешкання завжди були розкриті навстіж та й сам він любив стукати до дверей інших. Це була людина завжди виїнятково товариська й активна, повна плянів і проєктів, яка стало намагалася мати довкола себе людей і шукала з ними співпраці.

Виставки своїх творів улаштовував у великих сальонах, між якими слід відмітити велику виставку в сальоні »ЗАК«. Але й вона його не задовольняла, бо це був зовнішній, чужий чи чужинецький вияв. Він шукав української діяльності і співпраці з іншими, він ніколи не старався французитися, а, навпаки, намагався французьких мистців притягнути до української справи. Тому організував кілька виставок з участю українських та французьких мистців. Велика збірка образів була вислана до Львова, де відбулася справжня українсько-французька виставка. Подібні збірки він висилав і до Америки. Це коштувало багато

Василь Перебийніс у себе в студії.

V. Perebyjnis in his studio.

клопоту й не менше огірчення, але він завжди був оптимістом і завжди проявляв готовість знову щось заініціювати. В. Перебийніс нав'язав тісний контакт паризької групи з львівською Асоціацією Українських Незалежних Мистців (АУНМ), з чого була взаємна користь. Щойно сьогодні мені ясно, наскільки Перебийніс тоді виявляв рідкі прикмети: почуття спільності справи та безкорисність. Ніколи не використовував він своєї ролі ініціатора, щоб когось відсунути чи понизити, або щоб висунути на перше місце себе. Його цікавив не особистий успіх, а успіх спільної справи. А це рідко трапляється між діячами мистецтва, навіть дуже рідко.

Від 1939 року почавши, доля не усміхалася В. Перебийносові. Обставини склалися так, що він на довгий час був відсунутий

від мистецької діяльності. Він зник, зник надовго і я побоювався, що назавжди. Але ось він з'явився знову. Я знайшов його на малій бічній вуличці Лондону, у власному будиночку, в затишному ательє, серед полотна і фарб. Він втратив багато років і сил. Але він не змінився. Він заховав свою любов до полотна і потрапив заховати давнє почуття товариськості, яким відзначався в своїх молодих роках. Він знову протягнув по всіх-усюдах нитки зв'язків, і його знайдете скрізь, де є будь-які мистецькі почини, без різниці чи це буде український балет, чи мистецький журнал.

Відомий український графік проф. Роберт Лісовський у відвідинах студії В. Перебийноса.

Visit by Prof. R. Lisovskyj — the well known Ukrainian artist.

І, мабуть, власне тому, який би український діяч мистецтва не приїхав до Лондону, то хоче він, чи не хоче, а обов'язково попаде до Перебийноса. А Перебийніс, разом із своєю дружиною, не лише зустріне його радісно, але й допоможе у всьому, наче б не мав своїх особистих турбот. У його ательє побачите ряд робіт із лондонського періоду, засвідчуючих те, що мистець залишився вірним насамперед почуттям кольорів, які в нього, я сказав би, загострені. Фарби ясні, навіть яскраві, часом контрасні, але введені в загальний тон. А це не легке завдання, якщо не користуватися декоративними засобами. Але його полотна залишаються завжди в ділянці станкового малярства. В його кольористих гонах немає декоративної краси, а, навпаки, — скоріше терпкість і стриманість. Форма в нього не виривається, бо йому завжди була чужа всяка розпливчастість імпресіонізму. В цілому — його

малярство оптимістичне, але без жодної легкої приємности. Мабуть В. Перебийніс багато встиг зробити за останні роки, бо підготовляє виставку. Крім того, він мріє про виставку українських мистців у Лондоні, яка була б продовжуванням святкувань сторіччя з дня смерті Т. Шевченка.

В. Перебийніс узявся і за перо. Відповідно до свого віку, він пише спогади, в яких побачимо цілий ряд постатей, зустрінутих ним у минулому і залишивших сліди в мистецтві нашої епохи.

М. Нечитайло-Андрієнко

А в 1962-му році я з приємністю дістаю листа з Парижу від одного зі своїх великих приятелів:

П'єр де ЛЯНДАВ

(Переклад із французької мови)

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНІС

Це було приблизно між 1920-1930-ми роками, тобто в часі тієї славної декади, коли Монтпарнас, уже будучи небезпечно розвиненим, ще диктував ритм у світі мистецтва і мистецтво в світі. Повернувшись до Парижу для співпраці з російським балетом Сергія Дягілева, який уже мав декорації до «Ля Кольомбе» — опери Гуно в Монте Карльо, я запримітив одного вечора на терасі кафе «Ді Доме» молодого українського маляра з ясным лицем й усміхом, випромінюючим теплоту, який зворушив мене до глибини душі. Це був Василь Перебийніс. Нас познайомили, і так почалася наша приязнь, із чого я був гордий завжди.

Між тією незлічимою кількістю мистців-малярів, заселяючих Монтпарнас, зустрічалися люди різних здібностей. Були й такі, які зовсім утратили

Подруга «Чорної Мадонни».

The "Black Madonna's" Friend.

«останній потяг до слави», але Перебийніс спокійно йшов своєю дорогою, працюючи над малярськими полотнами, не звертаючи уваги на ніщо і не сходячи з цієї дороги під впливом певної школи, моди чи артистичних гасел. Він також шукав (який правдивий мистець не шукає ціле своє життя?), але робив це власним способом, знаючи все і часто дивуючись «ростові» інших.

Без сумніву, як і всі інші «монтажні» митці, він «їв скажену корову», але це в нього виходило дуже дискретно, а його зовнішній вигляд (вбрання) було хоч скромне, проте в такому доброму стані, що я часом задумувався над тим, звідки він брав цей необхідний для прожитку мінімум. У тодішніх часах він напевно не мав ніякого контракту з продавцями картин, і невідомо чи мав його пізніше, але йому вдавалося інколи продавати свої полотна, засвідчуючі про його незаперечний талант.

Коли в 1928-му році мене заангажували до кабaretу «Чорна Дівця» біля «Одеону» для виготовлення монтажу до сюрреалістичної п'єси (без сюжету, але зі всіма сюжетами на світі!), написаної мною для цієї okazji, я, замість звертатися до деяких із моїх приятелів — відомих малярів, запропонував В. Перебийносові зайнятися креацією костюмів. Кращого вибору я не міг зробити! Цей мистець, який уже в своїй батьківщині працював у

Конструктивно-кубістичні костюми, виконані артистом В. Перебийносом та азоровані на творі П'єр-де-Ляндав «До Чорної Мадонни» для Дягілевського балету.

Modern futuristic costumes for "Black Madonna" of the Diaghilev ballet.

театрі «Авангард», одразу зрозумів цілу проблему сцени без сцени, яка у висліді, прямо кажучи, могла бути зовсім без декорацій, і створив костюми, що, убрані на виконавцях, творили декорації самі собою.

Я є щасливий після 34-ох років (мій Боже, як час минає швидко!) сказати сьогодні, що в ту епоху, коли Йонеско й Аудіберті були щойно немовлятами, мені вже довелося дякувати Василені Перебийносу за виготовлені ним прекрасні і повні щирости костюми. Вони мали величезний успіх у публіки, а це є набагато шляхетнішою прикметою від лайки критиків.

Праця у фільмовій індустрії покликала мене на чужину, опісля війна перекинула світ, і я більше не мав нагоди співпрацювати з Перебийносом, за чим до сьогодні глибоко жалую. У міжчасі мені довелося побачити кілька полотен і театральних макет, які мене переконали про його беззаперечну геніяльність, яка ніколи не переставала розвиватися щораз більше. Це тішить мене безмірно, бо підтверджує мою колишню інтуїцію, кажу, що я не помилявся, бачачи і пізнаючи в промінюючому обличчі молодого українського мистця на терасі «Де Доме» заховані талант і велич.

На закінчення хочу додати, що виконавці із «Чорної Дівиці» (помимо пройдених 34-ох років) ще й сьогодні пригадують із подивом і дружніми почуттями «П'єра Ебеніста», як давно колись вони, не можучи вимовити його прізвища, охрестили Перебийноса.

Юрій СВЯТОМИРСЬКИЙ

НА ШЛЯХУ МИСТЕЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

Мистецька творчість українського мистця-малюра, Василя Перебийноса, це немов глибоке віддзеркалення його трудолюбного життя, сповненого любов'ю до українського мистецтва й української культури. Бо, хоч він, вийшовши на чужину після Визвольних Змагань, прожив більшу частину свого життя поза межами України, його твори не втратили живучої рідної наснаги, й в його серці не померкла Батьківщина. Василь Перебийніс не згубив образу України, йдучи життям на далеких, чужих велелюдних шляхах, а тому в його мистецькому дорібку ми знаходимо такі рідні, такі знайомі нам мотиви й сюжети, починаючи від пишного соняшника, а кінчаючи українськими далекопростірними полями й степами.

Василь Перебийніс мистець краєвиду й натюрморту. Його любов до природи вкладається на полотні свіжістю бачення й відчуттю лірикою природи, якій рішуче далека й чужа тенденція теперішніх малярських напрямків. Це не означає, що наш мистець не слідує за новими мистецькими дерзаннями й спробами. Ні! Як імпресіоніст, він дбайливо їх вивчає, але його творчість позначається спокоєм, легкістю і рівновагою. Зображення тем, що їх мистець черпає з реального світу, дуже виразно підкреслене в багатьох його картинах, зокрема з українськими сюжетами. Ось, наприклад, — український хутір, — на задньому його плані заховалися за ліском широкі поля, й небо зливається з ними в одну різноцвітну гармонію. Красою прекрасної, мальовничої природи, подихом статечности й відчуттям своєї сили, а водночас і міцним прив'язанням власників хутору до українського багатого

чорнозему, рідної землі, — живе ця картина. Скрізь гама мерехтливого веселого краєвиду, що тремтить багатством кольорів і манить далекою перспективою.

Або, ось, така картина «Корчма Рим». Стоїть собі корчма оподалік села, обкурює її пилюга з пільної дороги, стоїть вона самотня, порожня, сумовита. Вікна й двері забиті наглухо дошками, й ні сліду життя. Коло корчми стовбурувате всохле дерево, а за дорогою пливе собі потічок. Хто збудував і дав їй цю назву?! Що вона пережила й кого бачила та гостювала?! Хіба ж такі питання не поставить собі глядач, як розглядатиме цю картину?

Знову ж на картині «Дніпрові кручі» мистець потягнув ген у перспективну даль срібнолентого Дніпра-Слауту, з його прекрасними берегами, а на передньому пляні поставив руїну церкви. Німий, але якже вимовний свідок релігійного переслідування в Україні, висне ця руїна на високій кручі й несе на хвилях Дніпра скаргу на розгульне безбожницьке злодіяння в Україні. Свіжий своєю глибиною і втриманий в балянсі естетичного відчуття кольорит приємно вражає на цій картині.

«Українська жінка» і «Св. Михаїл» зображені в добре витриманому стилі з підкресленою кольоритністю. В тому ж кадрі знаходимо пейзаж «Берлінський парк восени», де в золоточервінній купаються дерева й в подуві осіннього вітру летить золотисте листя до стіп мармурової статуї. Глядач так і вичуває, що тихими кроками проходить осінь по парку й багрянозолотистими шатами огортає дерева й кущі. Це одна з кращих праць нашого мистця.

Дальші краєвидні полотна різноманітні своїми сюжетами. Тут і приміські житлові будинки, показані в різних порах року, дворики, поля й парки. Мистець уважно ставиться до вірного образу дійсності, дбайливо передає освітлення, повітряну сферу, й намагається якнайбільше зберегти оригінальність своєї композиції. В картині «Зима» куйовдяться сірі тяжкі снігові хмари над цегляними робітничими домами й холодне сумовиння тягнеться по рідкозаселеній околиці. Але, ось малий хлопчина розчищає сніг, щоб побігати на лижах по гладкому льоду. Для нього це радість і зимова втіха...

Околицям англійського міста Ковентрі, де свого часу проживав наш мистець, він присвячує кілька картин, зображуючи виростання нових робітничих селищ. Вони ще свіжі, надто нові, їх неначе вкинуто на землю, і глядач вичуває в їхньому зростанні

холодну клопітливу вимогу нашого часу, яка на лоні природи видвигає тисячі нових цегляних будинків, прорізує брутально шовкову травичку новими бетонними шляхами й доріжками, й ставить людину на форпості впертої боротьби з природою. Що вона, природа, гнівається на людину за такі її діла, показав мистець в одній із згаданого циклю картин, зображуючи лісову гушавину, що її густа, майже непроглядна темнота у вечірніх сумерках, здається настороженою, грізною суцільною силою, яка ворожо наставлена до людини й не сприймає її як приятеля, а як ворога.

Василь Перебийніс неодноразово повертається в своїй творчості до пейзажів Лондону та околиць цього гігантського міста. Зокрема, цікаві його красвиди з Голянд парку, берегів Темзи та з інших лондонських околиць. На увагу заслуговує картина «Море». Це з околиць Брайтону. Ген далеко простягнулось море. Темно-зелений колір води передає сердячись біля берегів напруження й тривожність... Великими білими бурунами плывуть по небі хмари... Людина почуває себе дуже малою і немічною в обличчі могутніх сил природи, що її силу вона бачить в безкраєму морі, яке на обріях обіймається з небозводом.

До кращих красвидних полотен із циклю лондонських пейзажів, треба безумовно зарахувати: «Берег над Темзою», «Палата лордів у Голянд парку», «Огороди», «Крило палати лордів у Голянд парку», «В городі», «Альтанка», «Голянд парк», та інші. Це спокійні, зрівноважені композиції в яких зміни в живописах трави, дерев, води, різнорідної зелені, виходять добре в кольорових і тональних відношеннях, і вони добре гармонізують з укладом будинків, а цілість вміло показує характер місцевості. Своєрідний ліризм вказує про вдумливе ставлення мистця до тем природи. Деякі етюдні могли б бути матеріалом для більших образів. У теперішньому часі мистець щораз більше повертається до студій урбаністичних мотивів, що й підтверджує ряд картин із великоміськими мотивами, можливо, що цей нахил зумовлений постійним перебуванням мистця у великому місті, яке його полонює, вражає своїм простором, потужністю, розмахом і динамічним розвитком. Місто, яке різко контрастує до грайливого й веселого Парижу, але водночас є центром торговельно-економічного й фінансового світу, й скарбницею людського творива в ділянках науки й зосередження надбань мистецьких творів із

усього світу. Не диво, що таке місто й захоплює нашого мистця, та знаходить своє віддзеркалення в його творчості.

Примарне жахіття атомної війни зобразив Василь Перебийніс у картині «Вдовілля сатани». Кирпатий Мефістофель з вдоволенням споглядає на полум'я пожеж, на важкого бомбовоза, який тільки що скинув свій смертоносний багаж на країну. Падають розторощені атомним вибухом будинки й вежі, розсипаються смертні проміння по околиці, гинуть люди... Але, на дальшому пляні димлять заводи, люди стають до боротьби з вогнем, хочуть рятувати все, що сталося після катаклізму, хочуть пережити страхіття атомної війни. Картина — складна композиція, що вражає своєю незвичайністю пляну, різкими кольоритами, грізними моментами. Одначе, в протизагаду сучасним звихненням носіям антимистецтва, які спотворюють образ людини до неймовірності, зображуючи її на виставках картин у жахливій неправдивості фантастичного масового покруччя, наш мистець мислить в своїй картині про справжню людину, яка не хоче поклонитися сатані, а навпаки виступає до боротьби з ним. Це людина, можливо, майбутнього, яка бореться й перемагає.

І правильно, мистець скеровує зір тієї людини на символ віри й надії — хрест на малій церковці, яка заціліла серед полум'яного моря вогню, і стоїть як вічний дороговказ для людини, яка шукає духового корму, розради й потіхи в тяжкому горю. Саме тим і важлива настанова мистця, що в тій картині він зумів підкреслити ідею страждання й віри в перемогу, та поставив цю ідею як протизагаду сучасній стилізації антимистецтва, яка штовхає мистецтво в обійми дегенеративного примітивізму й спрощення, що так розпаношилися на Заході.

Зберегти образ людини в мистецтві, виявити й підкреслити мистецьким способом її призначення, в шуканні нових але правильних форм показати її духовість, її суть буття. Як далеко від цієї шляхетної цілі відійшли сьогоднішні мистецькотворчі напрямки, вказують найкраще мистецькі виставки, що ними рясніють міста вільного світу. Вони вражають диковинністю форм, кольориту, безпредметовністю сюжету, бездушним творивом, позбавленим будь-якої творчої композиції та вияву. Вони порожні змістом і вбогі експресією. Даремно було б шукати у виявах такої новотворності справжньої мистецької краси, творчих дерзань

і глибокої думки. Щоб так сталося, наша модерна доба мусить пережити свій ренесанс, у якому на місце розбуйнених цивілізаційних процесів, вийшли б духові вартості, а людина-мистець, змогла б себе віднайти в творчому хотінні, напрямленому на знайдення високомистецьких форм вияву повної естетики, краси й віддання в мистецькому творі людської творчої мислі.

Мистецька творчість Василя Перебийноса, очевидно, ще не закінчується вищеподаним описом. Адже ж у нього около 150 картин і багато рисунків. Він — любитель квітів. Його лелії, хризантеми, тюльпани, соняшники, рожі, так і живуть багатством кольорів, свіжістю і гармонійністю в баянсі естетичного відчущання. Ось, такий близький та рідний нам соняшник. Як він весело усміхається до нас своєю кольоритністю, і купаючись у сонці, пригадує нам Батьківщину. Знову ж ондечки, пишно розцвіли рожі, й красуючися своїми пишними коронами, манять глядача своєю принадною красою.

Натюрморти Василя Перебийноса живуть своїм живим життям, і немає сумніву, що деякі з них треба зарахувати до кращих творів мистця. Він творить їх переконливо, захоплюючися справжньою красою, і знає, що вміння творити натюрморт, це вміння оспівати на полотні красу й життя квітів, тієї природньої окраси нашої землі. Працюючи над натюрмортами наш мистець іде шляхом індивідуального творення, в якому не знаходимо будь-яких «холодних описів», які нічого нам не говорять, і не збуджують в нас почуття краси й добра, а навпаки його натюрморти підкреслюють потребу плекати таке почуття, його розвивати, бо саме й це творення допомагає людині бачити й розуміти велич життя. Гадаємо, що мистець в тій ділянці малярського мистецтва справляється зовсім задовільно, з великим успіхом.

Автопортрет Василя Перебийноса, зроблений у Венеції в 1926 році, мабуть, започатковує серію його автопортретів у різних періодах його творчого життя. Бачимо його в молодому віці сповненого розмахом творчої наснаги, бачимо його широко розгорнену працю в середніх і старших роках, впродовж яких він творить і завжди йде шляхом шукань, що й свідчить про вимогливе ставлення до своєї творчості, про мистецьку незаспокоєність, яка так притаманна кожному мистцеві.

Вдало зробив мистець також і декілька портретів своєї дружини, пані Тетяни Перебийніс, із яких треба й відмітити її портрет в українському національному одязі.

Серед різnorodних картин нашого мистця треба зокрема відзначити також і триптихи, особливо такі як «Голгота України», і хрест із гербами України. Кожна з частин триптиха доповнює одна одну, а з їхнього злиття утворюється єдиний, написаний в кольористичній гамі твір. Складність композиційного рішення, виведеного з історично-політичного аспекту, підкреслює вартість твору. Вартим уваги є теж «Проект пам'ятника Максима Перебийноса», героя козацьких воєн із часів Хмельниччини. Це могутній козацький воїн біля великого обеліску, що його постать у цілому виражає ідейний задум автора, який хотів зобразити в повній величі сили й слави легендарного козацького полковника.

Як уже згадано, мистецька творчість Василя Перебийноса дуже різnorodна. Це краєвиди, пейзажі, натюрморти, портрети, триптихи, шкідки, рисунки. В цій статті з уваги на брак місця годі зробити повний облік й огляд всіх творів мистця, а можна тільки відмітити вибрані крапці його праці, як наприклад:

Краєвиди:

1. «Хутір».
2. «Корчма Рим».
3. «Дніпрові кручі».
4. «На пляжі».
5. «Берлінський парк восени».
6. «Зима».
7. «Околиця Ковентрі».
8. «Передмістя Ковентрі».
9. «Море».
10. «Над Темзою».
11. «Гайд парк».
12. «Чізвік».

Натюрморти:

1. «Хризантеми, квітки».
2. «Сосяшник».
3. «Лелії».

4. «Штучні квітки».
6. «Квіття».
7. «Квітка».

Триптихи:

1. «Голгота України».
2. «Хрест із гербами».
3. «Подяка».

Пейзажі:

1. «В городі».
2. «Цвіте фасоля».
3. «Альтанка».
4. «Палата лордів».
5. «Голянд парк».
6. «Крило палати лордів».
7. «Квіти в Голянд парк».
8. «Мій город».
9. «На пляжі».

Портрети:

1. «Автопортрет із 1926 р.».
2. «Тетяна Перебийніс».
3. «Пані Шишко».
4. «Проф. Борковський».
5. «Портрет дружини».
6. «Панна Л. Відось».
7. «Пан Терлецький».
8. «Українка».

Різни:

1. «Св. Михаїл».
2. «Вдовілля сатани».
3. «Проект пам'ятника полк.
М. Перебийносові».
4. «Артист В. Перебийніс
малює».
5. «Т. Шевченко за працею».

Завданням цієї статті не є проведення глибокої, висококваліфікованої аналізу й оцінки багатогранної мистецької творчості Василя Перебийноса. Це зроблять мистці-критики. Її завдання — показати українську людину-мистця, яка впродовж свого трудолюбного життя працювала й працює для мистецтва й української культури. Цій людині-мистцеві треба тільки побажати ще багато успіхів і досягнень, бо немає сумніву, що мистецька творчість Василя Перебийноса є, і буде цінним вкладом у духову скарбницю українського народу.

ВАСИЛЬ ПЕРЕБИЙНОС

МОНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ (На підставі фактичного матеріалу уклад Твєрдий)

І. УЧИТЕЛІ ВАСИЛЯ ПЕРЕБИЙНОСА

- 1910 р.   Артист-маляр Г. Крушевський — м. Почаїв, на Волині.
- 1913 р.   Київська художня школа — Прахова, Дядченко, Красицький, Кричевський.
- 1914 р.   Здав екстерном іспит за цілий курс у І-ій київській гімназії.
- 1915 р.   Закінчив середню Київську художню школу і вступив до Петербурзької Академії Мистецтв, де був мобілізований у російську армію.
- 1918 р.   Перейшов до Київської Академії Мистецтв на курс до професора Ф. Кричевського, де був дуже коротко. Українські Визвольні Змагання відривають його від студій і він вступає до українського війська.
- 1921 р.   Відходить на еміграцію з армією Української Народньої Республіки і вступає до Краківської Академії Мистецтв. Загальний курс — проф. Яроцкі, вечірні рисунки — проф. Кунцик, малярство — проф. Вайс (упродовж чотирьох років), пейзаж — проф. Камоцкі, один рік скульптури — проф. Дуніковські, малярська техніка і матеріали — проф. Хоплінські та всі академічні дисципліни — різні професори.
- 1926-27 рр. Закінчує Краківську Академію Мистецтв (малярство у професора Вайса) із нагородою у виді закордонної поїздки та правом участі у відділі Краківської Академії Мистецтв у Парижі (курс професора Панкевича). Одержавши тримісячний квиток міжнародного товариства «КУК», виїжджає закордон, відвідуючи Прагу, Відень, Београд, Загреб, Трієст, Венецію, Рим, Флоренцію, Болонію, Міляно, Падую, Пізу, Геную, Вентемілію, Монако, Ніццу, Марсель, Ліон і Париж. Музеї цих міст і їх архітектура дають В. Перебийносу знання й енергію на його

довгому мистецькому шляху. У професора Панкевича студіював французьке малярство, відвідуючи часто Лювр, Люксембург, паризькі музеї, вітражі і храми.

1928 р. Оселяється в Парижі цілковито.

II. ЖИТТЯ У ПАРИЖІ

Група заможних молодих французьких мистців-малярів — Шарль Блян, Удо, Бріаншон, Леже, Жан Жене та Малден-Лука — запрошує В. Перебийноса до свого товариства, куди належав також багатий французький землевласник Поль де Монтеньяк. Він відкрив галерію «Ательс Франсез», а потім «де Парі», і підписав із В. Перебийносом контракт на два роки, що значно покращило його матеріальний стан. Відвідуючи ательє згаданих мистців та перебуваючи в їхньому середовищі В. Перебийніс поступово знайомиться з такими видатними французькими мистецькими критиками та великими майстрами, як де Варок'є, Поль Сіньяк, Дерен, Отон Фрієз, Андре Льот, Флямінг, Матіс, Пікассо, скульпторами Антоном Бурделем і Майолем, а також і з італійськими малярами Жіно Северіні, Мар'яном Тодзі, Прамполіні, де Пізісом, Брунелеско та скульптором Джіакометті.

З цими великими майстрами Франції та Італії він часто розмовляє на мистецькі теми, вони приймають його в своєму товаристві якнайкраще, а, завдяки групі молодих французьких малярів, про нього прихильно пише французька преса. Сьогодні багато з його колишніх учителів уже не живе, але колись він щонеділі відвідував разом із ними паризькі музеї «Лювр», «Ватон», «Фраґонар», «Буше», «Делякруа», «Енґр», «Коро», «Курбе», «Давід», залі імпресіоністів — Ренуара, Сезана, Сіслея, Пікассо, Гогена, Мане й ін. У Парижі намалював багато картин експериментального малярства, які пізніше були знищені, бо малювалися лише для того, щоб засвоїти кольорову гаму праць кожного з цих майстрів та пройти дорогами їхніх фарб. У коло своїх знайомих артистів В. Перебийніс уводить прибуваючих до Парижу українських учнів львівського маляра Новаківського.

Як наслідок і підсумки малярсько-артистичної праці та науки В. Перебийноса в Парижі, були організовані дві українсько-французькі мистецькі виставки у французькій столиці та в Львівському Українському Національному Музеї.

В. Перебийніс невимовно вдячний своїм учителям та французьким мистцям, імена яких згадувалися попередньо. Не зважаючи на те, що Париж є надто важким містом для мистців, і на те, що в ньому йому приходилося не раз терпіти матеріальні нестатки, все ж таки 20 років перебування у французькій столиці для Перебийноса мають величезне значення. На протязі цього періоду він вів приємне, веселе й щасливе життя в колі своїх французьких колег, які ставилися до нього і взагалі до українських мистців по-приятельському.

В лютому 1942 року В. Перебийніс покинув Париж, згадуючи теплими словами вдячності Олександра Лагутенка, художнього критика і знавця мистецтва, який завжди приходив із допомогою репрезентаційно-організа-

ційного характеру як своїм, так і чужинецьким артистам-мистцям, та сл. пам. князя Івана Токаржевського-Карашевича, в паризькому домі якого відбувалося багато дорогих для мистця подій мистецького та політичного характеру.

III. ШКОЛИ, ЯКІ ВІВ В. ПЕРЕБИЙНІС

Французький артист-маляр Андре Матіс казав: »Школи ведуть малярі, які це люблять, або жулики«. І дійсно, щоб вести школу малярського навчання, треба любити малярство й уміти вести учня, треба віддати йому, крім цієї любови, також час і власні знання.

В 1921 році, в західньоукраїнському місті Тернополі, він організував і провадив шестимісячний підготовчий курс для вступу до академії мистецтв. Тут взяли свої малярські початки Р. Турин, В. Козлов, Ю. Чекалюк, Моторний, Обаль і Шиманська, які пізніше кінчили Краківську Академію Мистецтв і сьогодні є видатними українськими художниками, та до двадцяти інших учнів, що поправно рисували.

В 1926-1942 рр., коли до Парижу приїжджали молоді українські мистці, В. Перебийніс передавав їм свої знання, здобуті у французькій столиці, та швидко орієнтацію в дуже прискорених темпах, бо вкортці вони мусіли вертатися до Львова.

В 1945-1946 рр., у західньонімецькому місті Ганновері, В. Перебийніс організував мистецьку промислову школу з такими відділами: рисунково-малярський, вишивок, забавкарський та декоративно-скульптурний. Цією школою він завідував та в ній учителював, одночасно з цим викладаючи рисунки і креслення в українській гімназії ім. Олеса. Про цю школу знаходимо згадку у книжці о. С. Іжика »Сміх крізь сльози«, виданій у Вінніпегу, Канада, 1961-го року, в якій на сторінці 202-ій читаємо: »Багато зустрічей відбув я з різними таборовими організаціями. Відвідав і художньо-промислову школу, яку zorganizував і директором якої був Василь Перебийніс. Це відомий український мистець-маляр. Він був учителем рисунків, малярства, креслення і чистописання в українській гімназії імені Олеса в Ганновері. Учив теж у промисловій школі враз з Кубарським, Яблонським, Валясом, Федосяком і Мариничом. Василь Перебийніс — це добра і здібна людина та щирий український патріот. Він тепер враз із своєю дружиною Тетяною живе в Лондоні, Англія«.

IV. ВИЗНАЧНІ ПРАЦІ

ЯКІ БУЛИ ВИКОНАНІ В. ПЕРЕБИЙНОСОМ САМОСТІЙНО, АБО В ЯКИХ МИСТЕЦЬ БРАВ УЧАСТЬ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ІНШИХ АРТИСТІВ-МАЛЯРІВ

1912 р. В м. Почаєві, при виконанні артистично-малярських праць у Зимовому Соборі — Лаврі, під керівництвом артиста-маляра Г. Крушевського, пройшов практичні науки — розписи стін у фресках, янголи, орнаменти та тексти-написи.

- 1913 р. В м. Суwalkи розмальовував міський собор під керівництвом артиста-малюка Лукіяна Вольського — поліхромія, практичні навчання в техніці олій, копії ікон.
- 1917 р. Разом із А. Петрицьким, колегою по Київській художній школі, В. Перебийніс у допомогівій акції для дітей поранених під час війни 1914 року вояків, намалював величезні афіші, найбільші, які будь-коли бачив Київ.
- 1918 р. З тим же А. Петрицьким розмалював київський «Театр Гротеск» (реж. Сорін) від початку до кінця: всі входи до фойє, входи до театру, сцену і цілий комплект декорацій.
- 1918 р. Для українського «Молодого Театру» (реж. Л. Курбас) знову ж таки вдвох намалювали завісу та декорації до п'єс «Затоплений дзвін» і «Цар Едіп». Після цього В. Перебийніс відходить до Лукіянівського дому і далі працює самостійно.
- 1918 р. Малює декорації у Київському Народньому Домі для Українського Побутового Театру (реж. Захарчук) до таких вистав: «Казка старого млина», «Мартин Боруля», «Ой, не ходи, Грицю», «Маруся Богуславка» та «Шахти» Винниченка.
- 1919 р. Накреслює проєкт похідного іконостасу для І-ої Запорізької Дивізії армії Української Народньої Республіки.
- 1921 р. В Тернополі малює декорації для Українського Народнього Дому, для сцени Польського Товариства Залізничників та для віленської групи театру Габіма (п'єса «Дибок»).
- 1922 р. У Кракові для дитячого маріонеткового театру малює сценічну коробку і декорації з ляльками.
- 1923 р. Для краківського театру «Багателя» (дир. Пілярський) малює декорації до п'єс «Те, що найважливіше», «Той, кого б'ють по лиці» та «Чорна пантера і білий ведмідь». У тому ж Кракові, кілька років підряд, керує фабрикою дитячих іграшок польського жіночого промислу.
- 1926 р. Для пані Роз, провідниці краківської «ІМКИ», виготовляє копії вітражів із костюлу Францісканів польського малюка Висп'яньського та малює декорації на сцену для балю в користь українських студентів.
- 1925 р. В день свята української культури в Кракові малює декорації до третього акту п'єси «Гетьман Дорошенко».
- 1926-27 рр. Підготовча праця для досвіду, як заробляти гроші. Виготовляє модерні афіші та кольорові й електричні реклями, що часто приносить мистцеві добрі заробітки. Малює декорації до фільмів «Шехерезада» («Альянс Франсез Фільм») та «14 липня» (дир. Фернандель).
- 1928 р. Займається розписуванням віллі багатія Санселя в Бужіваль, малюючи на її стінах і стелі велику кількість декоративних картин та оздоб.
- 1929 р. Розмальовує віллі фабриканта Мартена у Вер-Торсі (стінні декорації в цілому домі, вітражі та більярдну кімнату).

- 1930 р. Малює декорації до фільму «Гроші» — Еміля Золя (режисер Л'Ербе). Працює кілька років у художньо-малярській фірмі маляра з прадідів Ле-Дюка, виконуючи найрізноманітніші роботи. Розмальовує в селі Об-Ві-Ле, біля Ам'єн, церкву (техніка фресок і графітто), а в Мондідьє — залізничний двірець (у техніці графітто). В самому Парижі часто розписує фасади нових будинків, школи, церкву Адвентистів та займається виготовленням натуралістично-модерних декорацій. Їх робить для українських вистав та для дягелівця барона К. Ляндав, у експериментальному театрі якого артисти грали між столами, до вистав «Чорна Мадонна» і «Верж Нуар». Для кінопродукції «Париж Метро-Гольдвін» малює календар із портретами найвидатніших кіноартистів того часу. У театральній залі для балету і концертів «Осіннього Сальону Парижа» розмальовує системи параванів на осі по радіусу, що давало артистам можливість змінювати декорації під час гри на сцені. Подібного роду паравани малює для оперної артистки Тоні Павель. До балетів Дягелева «Метелики» і «Підводне царство» виготовляє костюми і декорації, а також для українських танків-дуєтів Елеанори Тіхада і Педро Стефуранчина, які тоді виступали в «Архіві танків і балету» при 6, rue Віталь, та для казино «де Парі» — зміна на десять картин. Для виступів групи першого українського балет-майстра і постановника Демо, у нічному кабаре і кількох каварнях робить на стінах модерні декорації, а, крім того, розмальовує фронтони кінотеатрів із електричними рекламами власних композицій.
- 1937 р. Оформлює павільйон української преси на міжнародній виставці того ж року в Парижі (дир. Р. Шульгин) та малює для цієї ж виставки мапу України. Виготовляє рисунок-проект пам'ятника, прославляючого всі польові праці, який був прийнятий, а пам'ятник збудований за ним через чотири роки в Ар'єж, біля Тулузи. З решти проєктів і різноманітних шкіців, що залишилися, у Львівському Українському Національному Музеї була влаштована виставка мистця, демонструючи біля 700 його праць.
- 1942-45 рр. Малює декорації та виготовляє костюми до п'єси Ю. Косача «Облога», для збірних сил артистів київської і харківської опер (опера «Чорноморці») та для оперної групи реж. Манька (опера «Катерина»). Малює також афіші та готує костюми до тайганських танків із масками, виконуваних групою балетмайстра Заварихіна.

V. ДЕ І КОЛИ В. ПЕРЕБИЙНІС ВИСТАВЛЯВ СВОЇ ПРАЦІ

- 1917 р. Виставка «індивідуалістів» в Олександрівському музеї Києва.
- 1918 р. Виставка мистців Правобережної України в залі Університету Св. Володимира у Києві.

- 1921-26 рр. Студентські річні виставки в Краківській Академії Мистецтв.
1925 р. »День Української Культури«, площа Св. Духа у Кракові.
1926-42 рр. Це — паризький період. В »Осінньому сальоні«, »Незалежному сальоні« та сальоні »Тюлері« — весняному — праці В. Перебийноса виставлялися рік-річно, від 1927 р. починаючи. Крім цього, вони з'являлися у слідуючих місцях:

Галерія »Ательє Франсез«,

»Де Парі«,

»Марсель«,

»Ескальс«,

»Зак«,

»Ренесанс«,

»Монтпарнас«,

»Рожева Лілея«,

»Гіршман«,

»Бертгайм«,

Студія »28«,

»Архів міжнародних танків«,

Павільйон Мистецтв — Колоніальна виставка і

Павільйон Мистецтв — Міжнародна виставка 1937 р., — Український павільйон преси.

Все це — групові виставки збірного характеру, в яких мистець брав участь, виставляючи свої твори часом по кілька разів на рік в одній і тій самій галерії. Його ім'я довгі роки стояло поруч таких французьких малярів, як Дерен, Отто Фрієз, Поль Сіньяк, Матіс, Пікассо, Бріаншон, Удо, Шарль Блян та інші, а паризький тижневик »Смен де Парі« багато разів писав про виступи В. Перебийноса поруч із найкращими французькими мистцями.

САМОСТІЙНІ ВИСТАВКИ В. ПЕРЕБИЙНОСА

1. Галерія »де Парі«,
2. Галерія »Марсель«,
3. Галерія »Зак«,
4. Галерія »Рожева Лілея« і
5. Український Національний Музей у Львові.

За час його перебування в Парижі брав участь у таких збірних виставках інших держав і міст:

1. Відень — »Національна Бібліотека« — декоративна виставка.
2. Прага — »Мелецкі Беседі« — українська виставка.
3. Берлін — Вищий Український Інститут — українська виставка.
4. Варшава — українська виставка »І.П.С.«.
5. Краків — у товаристві польських малярів, як запрошений.
6. Львів — також у товаристві польських малярів, як запрошений.

7. Львів — французько-українська виставка в Українському Національному Музеї.
8. Львів — повторна французько-українська виставка »А.Н.У.М.«.
9. Львів — виставка прихильників мистецтва.
10. Львів — виставка товариства »Карби«.
11. Варшава — українська виставка товариства »Спокій«.
12. Лондон — виставка портретів під назвою »Еколь де Парі« у Національній Бібліотеці.
13. Філадельфія — італійська виставка.

VI. ПРЕСА І ХУДОЖНІ КРИТИКИ ПРО В. ПЕРЕБИЙНОСА

1. »Кієвская Мисль« (1917 р.) — писав Чагавець.
2. »Кієвлянин« — 1918 р.
3. »Краковскі Час« (1921-1926 рр.) — писав граф Ф. Потоцкі.
4. »Кур'єр Краковскі« (ті самі роки) — писав Третер.
5. »Діло« (1921-1926 рр.) — писав Голубець.
6. »Історія Української Культури« (ті самі роки), яка виходила у Львові, писав той самий автор у розділі »Паризька група українських малярів«.
7. »Українська Загальна Енциклопедія«, видана у Львові.

ПАРИЖ, 1927-1942 рр.

1. »л'Амур де л'Арт« — мистецький журнал — писав багато разів.
2. »Крапуйо« — мистецький журнал — писали Фоска і Пікабія.
3. »Комедія« — літературно-мистецька газета — писали Левінсон і Горель.
4. »Петіт-Парізієн« — щоденник — писав Вандер Піль у 1935 році.
5. »Газета де Бозарт« — писав критик Коньяк.
6. »Смен де Парі« — тижневик — писав майже щотижня упродовж довгих літ.
7. »Сінема« — журнал — писав Горель.
8. »Сінемонд« — кіножурнал — писав Бессі. Крім цього були згадки в щоденниках »Парі-Суар«, »Лятран«, »Ле-Тан« та »Енциклопедії Французького Мистецтва«.
9. »Вядомосці Літерацке« — Варшава, 1936 р. — писав Домбровскі.
10. »Кур'єр Варшавскі« — писав Обак — і взагалі вся варшавська преса та польська преса у Львові.
11. »Прагер Прессе« — Прага — писав Гехтер.
12. »Газета Ческо-Словенска« — писав Тітельбах.
13. »Італія ді Попольо« — Італія — писали Мазад і Францеско Пірандельо (син).

УКРАЇНЬСЬКА ПРЕСА

1. »Тризуб« — Париж — писав постійно про мистецькі події.
2. »Діло« — Львів — писали О. Лагутенко, Ю. Студинський, Попович, Стефуранчин, Ю. Косач та інші мистецькі критики на підставі фактичного матеріалу.

3. «Український Науковий Вісник» — писали О. Лягутенко та С. Луцик.
4. «Чернівецький Час» — писав Залозецький.
5. «Мистецтво» — Львів — писали С. Гординський, П. Ковжун та Дараган.
6. «22-го січня» — Париж — писала Оксана Лотоцька (княгиня Токаржевська).
7. «Свобода» — Нью-Йорк — передруки.
8. «Назустріч» — Львів — писали С. Гординський та Ю. Косач.
9. «Новий Шлях» — Вінніпег — передруки.
10. «Українські Вісті» — Берлін.
11. «Українська Трибуна» — Мюнхен, 1947 р. — писав Ю. Косач.

VII. МУЗЕЇ, ГАЛЕРІЇ ТА ПРИВАТНІ КОЛЕКЦІЇ, В ЯКИХ ЗНАХОДЯТЬСЯ КАРТИНИ В. ПЕРЕБИЙНОСА

Кількість
картин

1. Український Національний Музей у Львові — олія, аквареля, темпера і рисунки — разом	500
2. Наукове Товариство ім. Т. Шевченка у Львові — колекція праць із Визвольних Змагань — портрети й рисунки старшин, визначних воєнків та козаків — разом	1.000
3. Архів Краківської Академії Мистецтв — конкурсні академічні праці — 3 рисунки, 2 акти, образ гуцулки, яка пряде при вікні, 3 пейзажі, 2 мертві натури — разом	11
4. Ректор Краківського університету Бровіч	3
5. Професор граф Міцельські, Краків — композиція «Янгол»	1
6. Барон Пушет, Краків	6
7. Доктор Грінберг (дентист), Краків	5
8. Інженер Соколовські і його мати Ядвіга, Краків	9
9. Д-р єгиптолог Ванда Вержбіцка, Краків	4
10. В. Кв'ятковські, польський генеральний консул у Трієсті	15
11. Граф Квілєцкі — маєток Оporово в Познані	4
12. Граф Ростворовські — маєток Наленчув, воєводство Люблин	7
13. Граф Роман Ростворовські — маєток Юзефув, воєв. Люблин	2
14. Адвокат Ферстер у Кракові	2
15. Професор Вайс Войцех у Кракові	1
16. Граф М. Ростворовські, професор політичних наук	2
17. Маляр Яніш у Львові	1
18. Маляр М. Висоцький у Львові	1
19. Полковник Дунін-Бржезінські — маєток Осічани, біля Кракова (родинні портрети)	8
20. Український Музей Визвольної Війни у Празі	3
21. Артист-маляр Крха Еміль у Кракові має на перехованні решту рисунків і академічного малярства за 5 років перебування В. Перебийноса в академії.	

ПАРИЖ

	Кількість картин
22. Поль де Монтеньяк (за два роки контракту)	24
23. Доктор Цанк — колекціонер	2
24. Музей «Жо де Пом»	1
25. Пані Сюзан Табуї	2
26. Феран, французький посол у Брюсселі	2
27. Крестіне, французький драматург — натюрморт і 2 пейзажі . .	3
28. Кінематографіст Поль Абанд — портрет жінки і 2 пейзажі . .	3
29. Співачка Тоня Павель — портрет і 2 пейзажі	3
30. Покійний князь І. Токаржевський-Карашевич	2
31. Драматург де Шап'юї	1
32. Роман Гойдиш — портрет, пейзаж, фільмовий проект	3
33. Ротерсман — композиція «Морське дно», 2 пейзажі і портрет .	4
34. Художній критик Шарансоль	1
35. Мистецький критик Готьє	1
36. Р. Шульгин — одна картина, шість рисунків гуаш	7
37. А. Шульгин — один портрет, один пейзаж	2
38. Стасів	2
39. Бібліотека ім. Симона Петлюри — портрети Мазепи, А. Шульгина і гетьмана Тетері	6
40. М. Кричевський	1
41. Галерія «Марсель» — пейзажі	2
42. Галерія «Колекціонаре» Зборовського	10
43. Каленик Лисюк — проєкт-колекція поштових марок для Афга- ністану	
44. Володимир Залозецький	2
45. Лєнта Залозецька — портрет	1
46. Фабрикант Вер Торсі Мартен — 2 портрети, 6 пейзажів	8
47. Інженер Созонтів	3
48. Літератор Ю. Косач — портрет, декорації, ілюстрації	7
49. Фільмовий працівник Є. Деслав — пейзаж	1
50. Міклашевський, театральний та фільмовий діяч — портрет, пей- заж	2
51. Інженер Литвиненко — портрет пані Литвиненко, 2 пейзажі, на- тюрморт, гуаш «Каравеля»	5
52. Сотник Крушинський — пейзаж	1
53. Микола Ковальський — аквареля	3

В ІНШИХ МІСТАХ:

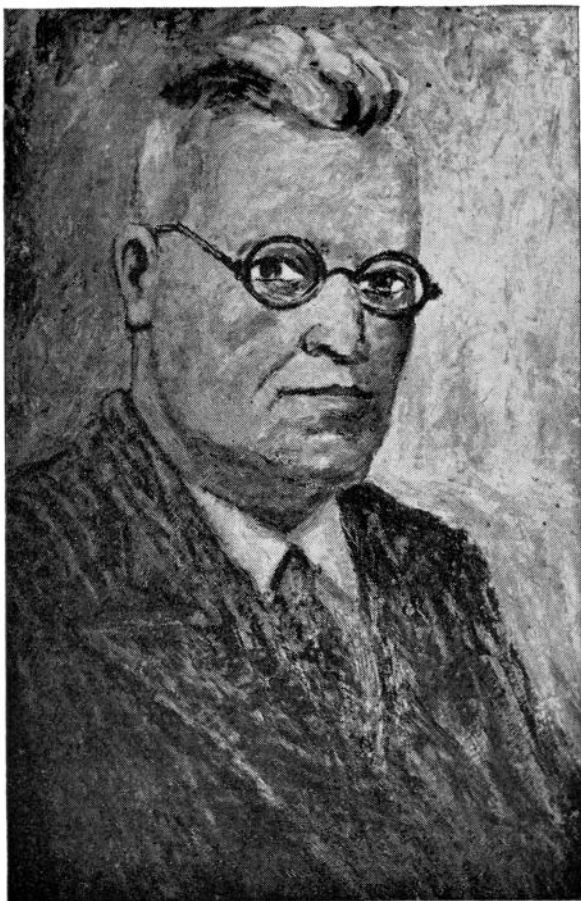
54. «Національна Бібліотека» — Відень	1
55. «Національний Музей» — Філядельфія	1
56. Ганка Романчичин — Канада	2
57. Інсабато — Рим	2
58. Професор П. Юзик — Вінніпег, Канада	10
59. Український діяч і журналіст М. Єреміїв — Париж-Женева . .	2

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

А замість епілогу хочу зазначити, що готую тепер до друку другу книжку — «Родослівна Перебийносів». Свого часу я був післав її рукопис покійній пані проф. М. Лукіяненко. Після ознайомлення зі змістом цієї книжки, вона написала мені от що:

Високоповажаний Пане Перебийнісі!

Вважаю, що Ваша книжка є дуже цінна і темою, і духовим наснаженням. Є місця в книжці, читання яких діє на людину, як електричний струм. Це — Ваші виписки з джерел про полковника Перебийноса. Вони повніше і реальніше відтворюють добу Великої Визвольної Війни, ніж кожна з написаних досі історій України, — той всенародний зрив, ентузіазм, рішеність на все, самовідреченість, жорстоку, відчайдушну і героїчну боротьбу наших предків за волю і свою державу. Як зараз на часі, щоб найширші кола читачів прочитали Вашу книжку і відчули себе нащадками великих предків, на яких падає і слава, і обов'язок прадідів.

Проф. д-р А. Лукіяненко — Портрет.

Prof. Dr. A. Lukianenko — Portrait in oils.

Друга частина книжки — історія нащадків Максима Перебийноса — також дуже важлива. Крапля води віддзеркалює навколишній світ, історія роду віддзеркалює історію народу. Державні народи свято зберігають пам'ять про своїх видатних людей — письменників, вояків, державних мужів і, навіть, про видатних спортсменів та фільмових зірок знайдете понаписувані томи. Тільки ми майже нічого не маємо — ні документів, ні спогадів. Тому Ви дійсно, як самі кажете, маєте не тільки право, але й обов'язок перед Україною, написати історію нащадків великого Перебийноса.

Не зайвий також і перший розділ — вступна стаття про Хмельниччину та виписки з літературних творів, що змальовують добу й участь у ній Вашого славетного предка. Книгу розраховано очевидно на масового читача, який в наших умовах часто не є обізнаний навіть з такою світлою сторінкою нашої історії, а емоції, що він їх переживає, читаючи літературні додатки, викликають принаймні глибше зацікавлення добою козаччини взагалі і визвольної війни зокрема.

З пошаною М. Лукіяненко

Примітка: Пані М. Лукіяненко проф. історії, була колись правою рукою проф. М. Грушевського, якому допомагала довгі роки в його історичних творах, коли він повернувся з Відня до Києва.

В. П.

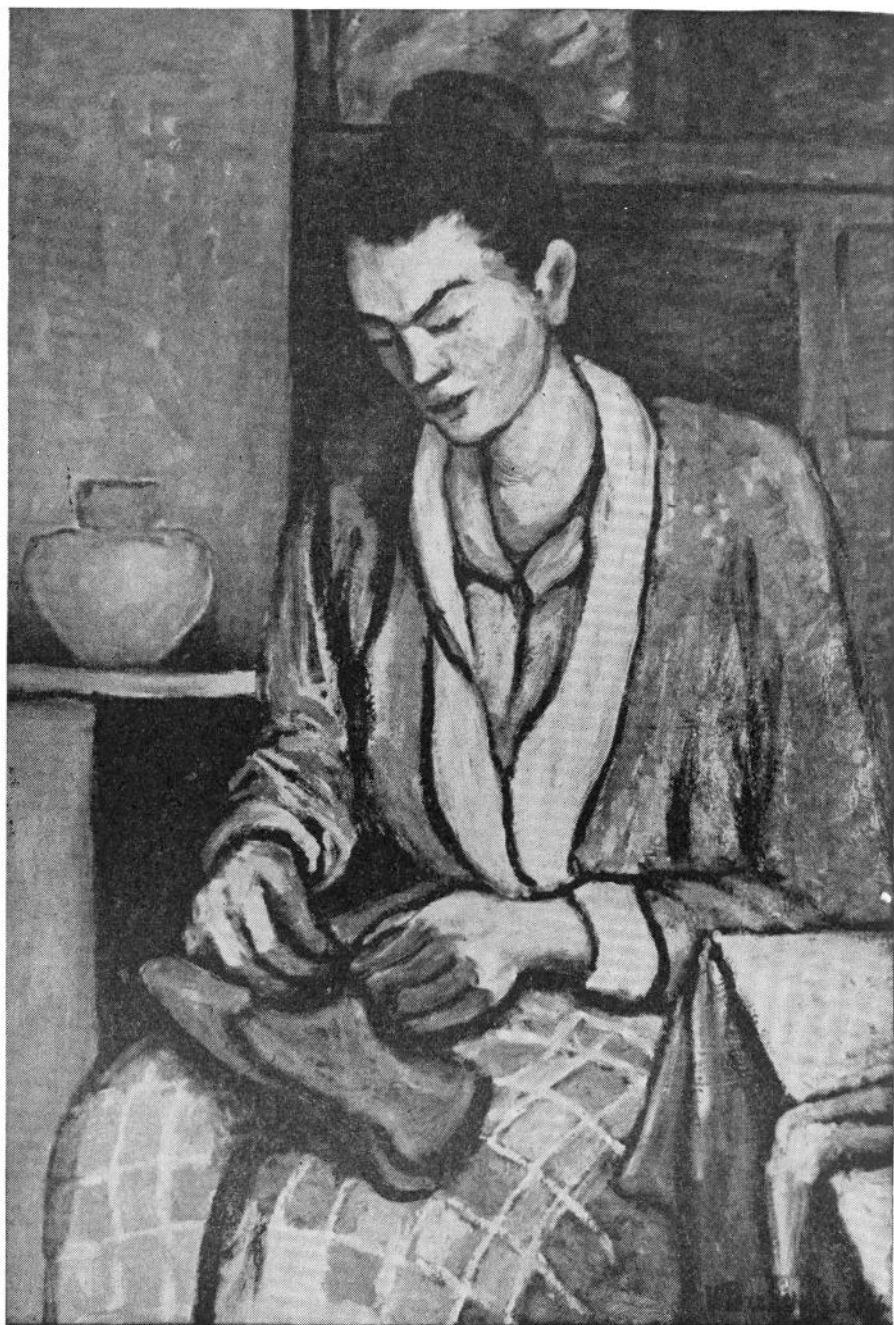
В.Перебийніс.

І.Резевуїніс.

Тетяна Перебийніс у народньому строї — портрет — олія.
Tetiana Perebyjnis in national costume — portrait in oils.

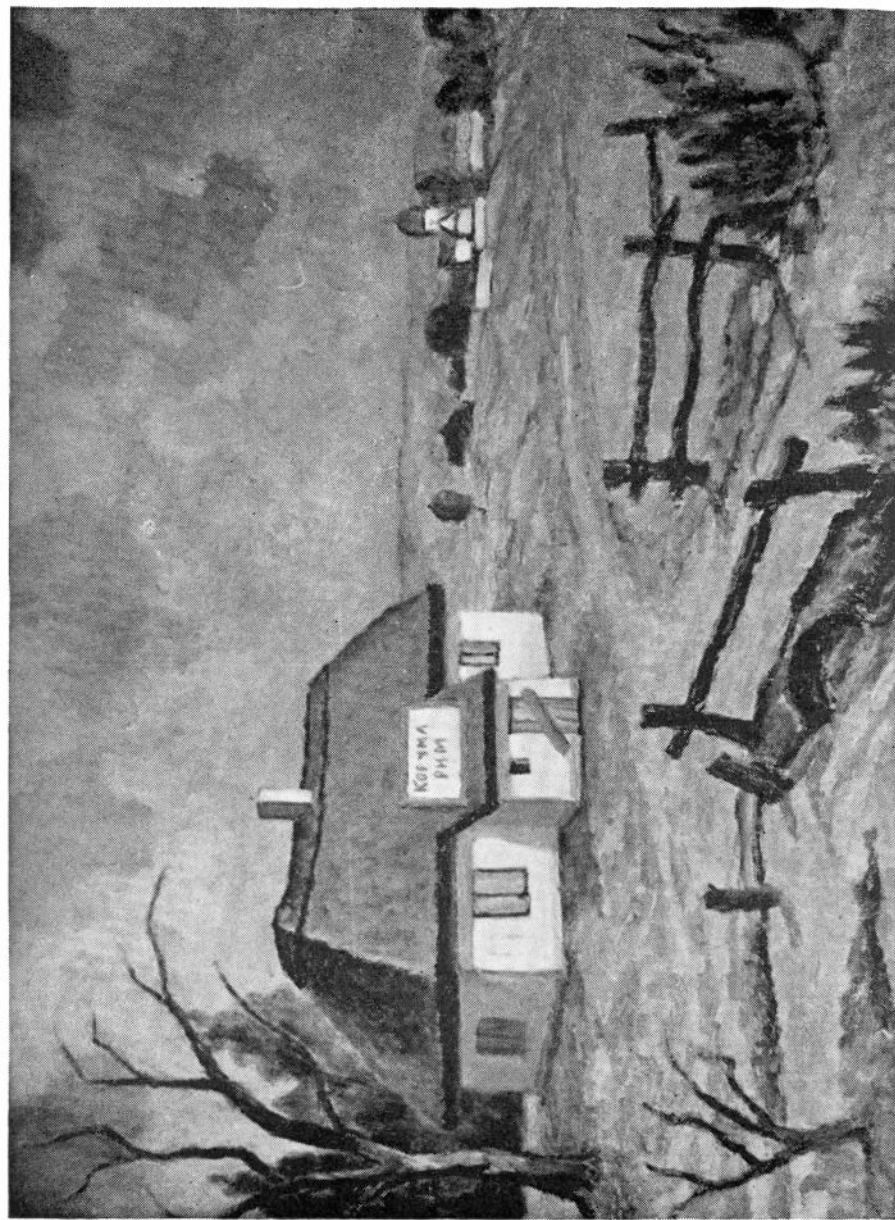
Тетяна Перебийніс за працею — портрет — олія.

Tetiana Perebyjnis at work — portrait in oils.

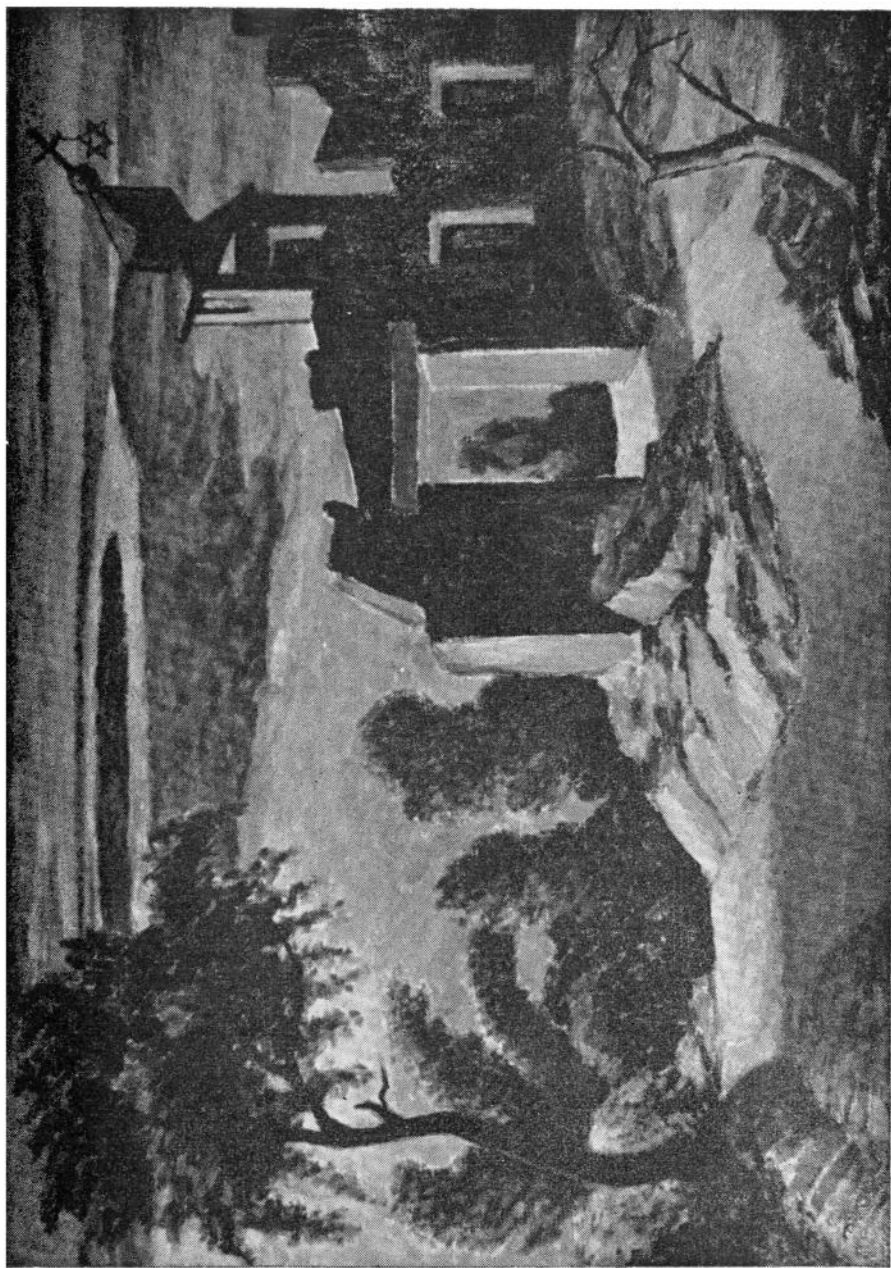
Кріс Терлецький — артист-маляр, поет і театральний декоратор —
портрет — олія.

Cris Terlets'kyj — painter and poet — portrait in oils.

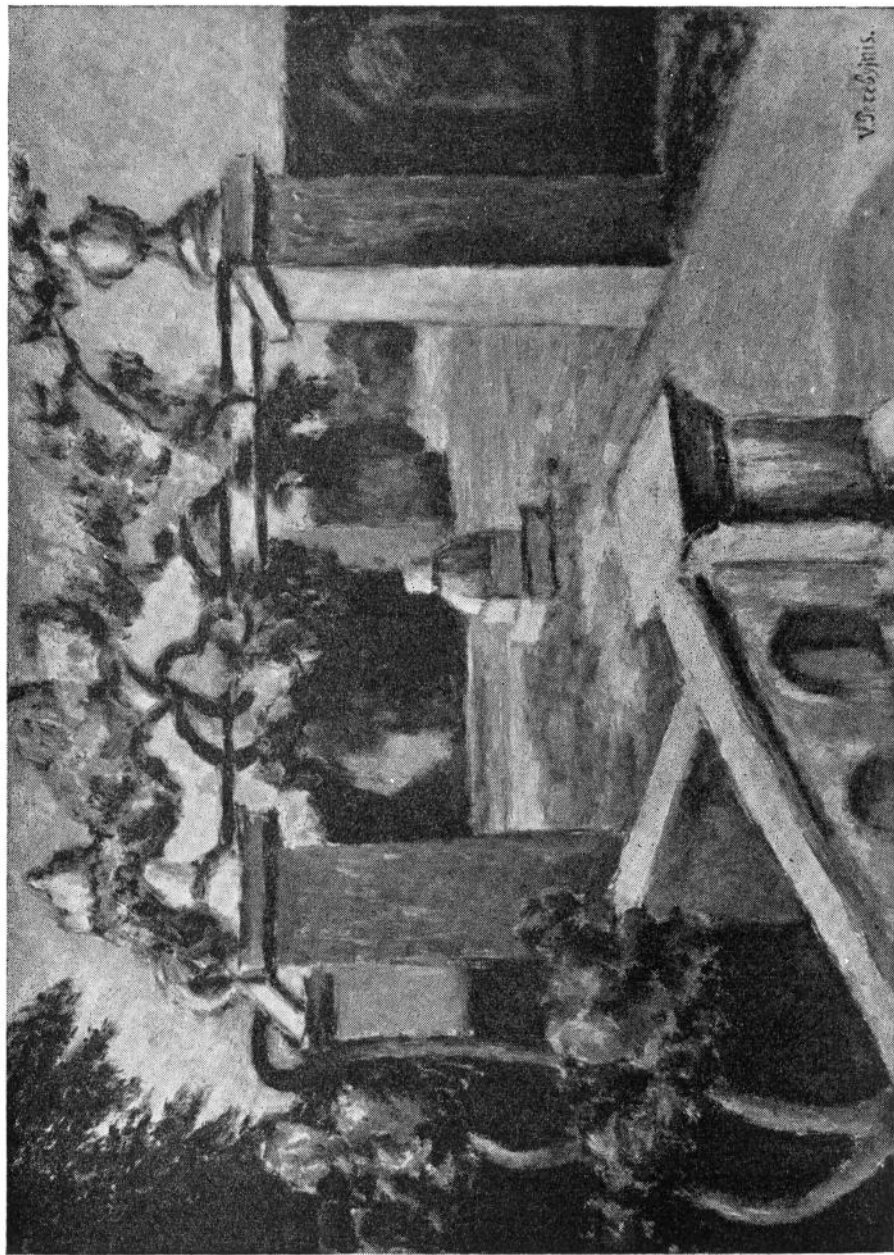
Українське село на Волині — корчма «Рдим» — пасаж — олія.

Ukrainian Village — The Public House "Rome" — oils.

«Розбита каплиця», Дніпрові кручі — пейзаж.
"Destroyed Chapel" — Dniprovi Kruchi — oils.

Голланд парк — Лондон — пейзаж.
Holland Park — London — oils.

Голланд парк — Лондон — пейзаж — олія.
Holland Park — London — oils.

Українка з Волині —
композиція.

A Ukrainian Woman
from Volhynia —
composition — oils.

Св. Архистратиг
Михайл — опікун
Української Армії в
часі Визвольних
Змагань 1917-1921 рр.
— композиція.

St. Michael of the
Ukrainian Army of
the year 1917-1921 —
composition — oils.

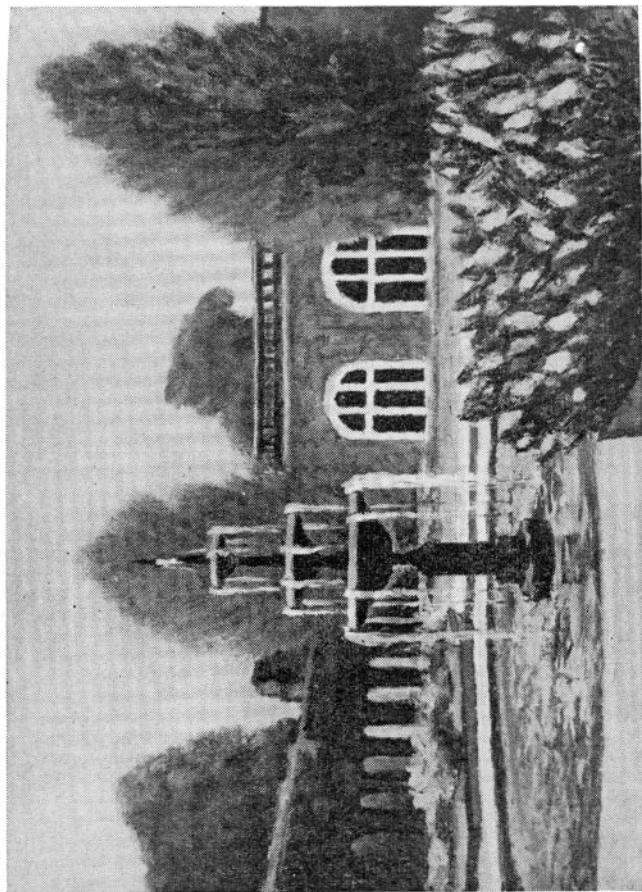
Чорт з атомною
бомбою — композиція.

The Devil with an
Atomic Bomb —
composition.

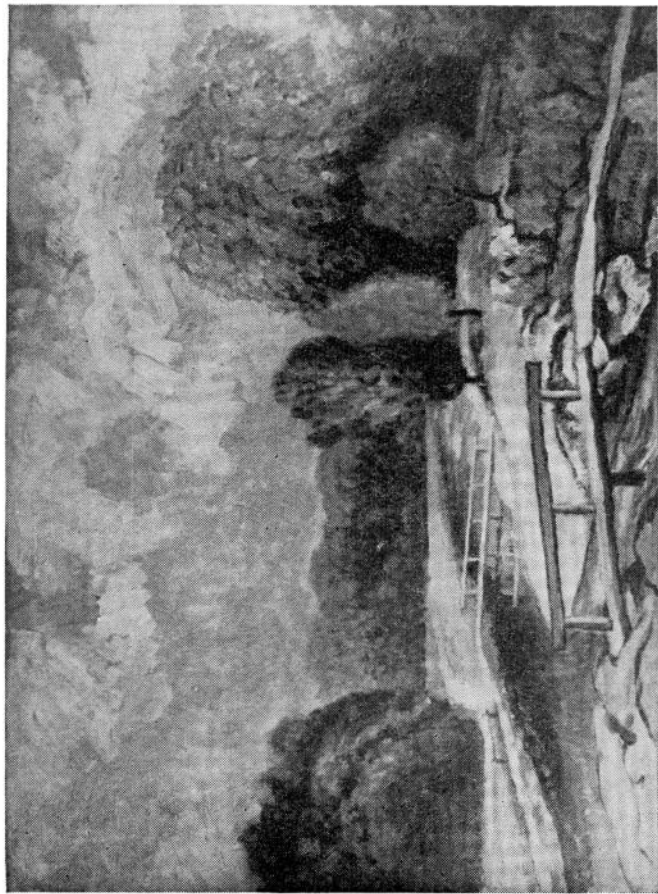

Квіти — олія.

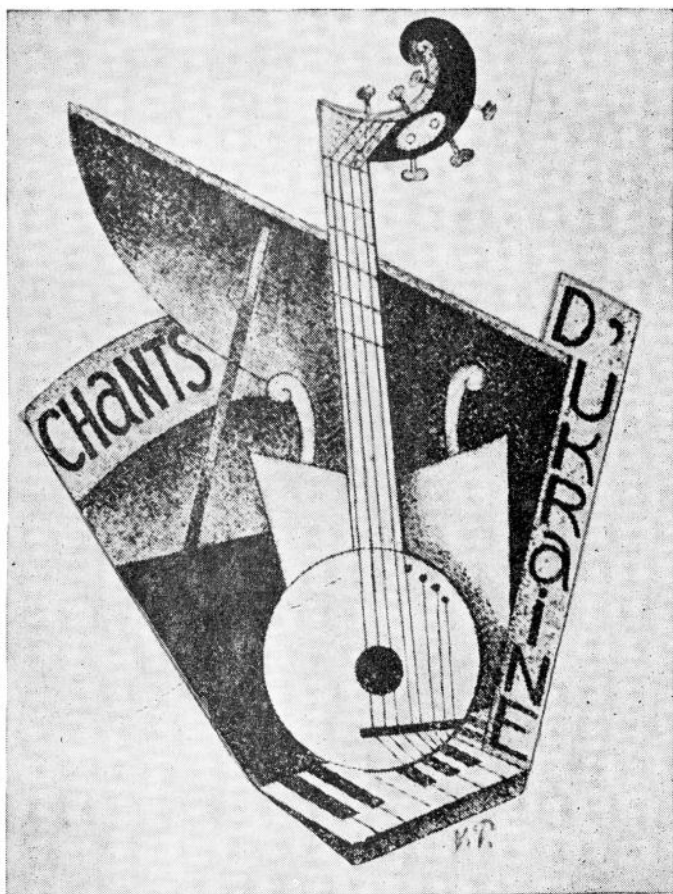
Flowers — oils.

Голланд парк — Лондон — пейзаж — олія.
Holland Park, London — Landscape — oils.

Околиці м. Ковентрі — пейзаж — олія.
Somewhere around Coventry — Landscape — oils.

Афіша для концерту В. Ємця — гуаш.
Concert poster for V. Emec — watercolour.